

ØF-rapport nr. 11/2003

Pendling, flytting og bolyst i Hedmark

av

Espen Køhn , Pelle Engesæter og Gro Marit Grimsrud

Østlandsforskning

er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984 med Oppland, Hedmark og Buskerud fylkeskommuner samt Kommunaldepartementet som stiftere, og har i dag 29 ansatte.

Østlandsforskning er lokalisert i høgskolemiljøet på Lillehammer. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling.

Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

Regional- og næringsforskning
Offentlig forvaltning og tjenesteyting

Østlandsforsknings viktigste oppdragsgivere er departement, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

Østlandsforskning har samarbeidsavtaler med Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Hedmark og Norsk institutt for naturforskning. Denne kunnskapsressursen utnyttes til beste for alle parter

ØF-rapport nr. 11/2003

Pendling, flytting og bolyst i Hedmark

av

Espen Køhn , Pelle Engesæter og Gro Marit Grimsrud

østlandsforskning

Tittel: Pendling, flytting og bolyst i Hedmark

Forfattere: Espen Køhn , Pelle Engesæter og Gro Marit Grimsrud

ØF-rapport nr.: 11/2003

ISBN nr.: 82-7356-517-3

ISSN nr.: 0809-1617

Prosjektnummer: K117

Prosjektnavn: Pendling, flytting og bolyst i Hedmark

Oppdragsgiver: Hedmark fylkeskommune

Prosjektleder: Morten Ørbeck

Referat: Prosjektet har kartlagt og analysert pendlings- og flyttestrømmene mellom definerte geografiske områder samt den historiske utviklingen. Prosjektet har også kartlagt hedmarkingers bolyst. I tillegg presenterer rapporten også funn mht. flytting og pendling basert på til livsløpsdata. Pendlingsstrømmene for arbeidstakere i Hedmark viser at det er to områder som skiller seg ut; Oslo og Akershus og Mjøs- Oppland. Undersøkelsen vedr.bolyst viser at det er svært få som går med konkrete planer om å flytte. Det er små forskjeller mellom regionene. Livsløpsanalysen viser at i alle regioner pendler inn- og tilbakeflytterne mest, spesielt gjelder dette menn. Tilbakeflytterne er generelt den gruppen som har høyest tendens til å pendle, spesielt i sentrene.Tilbakeflyttere og nyinnflyttere som har vært innom Oslo pendler i de fleste regioner mer enn de øvrige.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Emneord: Pendling, flytting

Key words:

Dato: Desember 2003

Antall sider:

Pris: Kr 141,-

Utgiver: Østlandsforskning
Serviceboks
2626 Lillehammer
Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

□ Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

Forord

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Hedmark fylkeskommune. Prosjektet har kartlagt og analysert pendlings- og flyttestrømmene mellom definerte geografiske områder samt den historiske utviklingen. Prosjektet har også kartlagt hedmarkingers bolyst. I tillegg presenterer rapporten også funn mht flytting og pendling basert på til livsløpsdata

Bakgrunnen for dette utredningsprosjektet er flere. Hvilke effekt har f.eks utviklingen innen kommunikasjon hatt når det gjelder tilpasningen i arbeidsmarkedet. Med kommunikasjon menes alt fra utviklingen innen IKT til effekten av redusert reistid pga høyere vegstandard/ bedret offentlig kommunikasjonstilbud. En annen spennende problemstilling er om pendlings- og flyttefrekvensen for eksempel har endret seg etter Gardermo- utbyggingen.

Når det gjelder spørsmålet om bolyst er det gjennomført en spørreundersøkelse. Denne delen av rapporten ble samkjørt med prosjektet ”Innlandsindeks 2002”. Gjennom å slå sammen ressurser ble begge prosjektene styrket. I denne rapporten er det i hovedsak fokusert på hedmarkinger og Hedmark, samt at kapitlet omfatter noe mer enn hva som ble presentert i Indeksen.

På bakgrunn av livsløpsdata er det gjennomført en analyse av flytterne i Hedmark, flyttehistorikk og deres tilpasning i det regionale arbeidsmarkedet. En sentral dimensjon i denne sammenheng er hvorvidt flytterne for eksempel har vært innom Oslo i løpet av flyttekarrieren. I tillegg gir denne analysen interessant kunnskap om flytterne og pendlerne i forhold til både en kjønns- og en utdanningsdimensjon.

Espen Køhn har hatt hovedansvar for kapitlene 2 til 5, Pelle Engesæther for kapittel 6 og Gro Marit Grimsrud for kapittel 7.

Kristian Lein
Forskningsleder

Morten Ørbeck
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	7
1 Innledning	9
2 Metode og datagrunnlag	11
2.1 Om tolking av pendlings- og flystatistikken.....	11
2.2 Om utvalgsundersøkelsen.....	12
2.3 Om livsløpsperspektiv mht pendling og flytting	12
2.4 Regioninndelinger.....	12
3 Pendling og flytting i et regionalt utviklingsperspektiv	15
4 Pendlingsstrømmene.....	17
4.1 Pendling i Hamarregionen	21
4.2 Pendling i Glåmdalsregionen.....	25
4.3 Pendling i Sør- Østerdalsregionen	29
4.4 Pendling i Fjellregionen.....	33
4.5 Næringsfordelt pendling	37
4.6 Oppsummering Pendling	44
5 Flytting.....	47
5.1 Hamarregionen	47
5.2 Glåmdalsregionen	51
5.3 Sør- Østerdalsregionen	55
5.4 Fjellregionen	58
5.5 Oppsummering Flytting.....	61
6 Hedmarkinger og bolyst	63
6.1 Bolyst og livskvalitet	63
6.2 Mobilitet	65
6.3 Bosted	67
6.4 Arbeid	69
6.5 Likestilling	73
6.6 Sosiale relasjoner	74
6.7 Oppsummering Bolyst	76
7 Pendling, utdanning og flytting	77
7.1 Innledning	77
7.2 Pendling etter kjønn og utdanning	78
7.3 I hvilke regioner pendles det mest, og hvor hen?	80
7.4 Hvem pendler mest, lokalbefolkningen eller innflyttere?	81
7.5 Litt om flyttebevegelsene til 1965-69 kohorten i Hedmark.....	83
7.6 Oppsummering	83
8 Vedlegg.....	91

Sammendrag

Hedmark har gjennom 1990 tallet hatt en vekst i både antall arbeidstakere og i antall arbeidsplasser. Fordi veksten har vært størst for førstnevnte har det i den samme perioden også vært en økning i netto utpendling fra Hedmark. Prosentmessig har det vært en sterkere økning i antall innpendlere, men i 2001 var det nesten tre ganger flere personer som pendlet ut av fylket (Totalt 12 500 arbeidstakere). Veksten i utpendling økte spesielt fra 1997. Hvis man ser på pendlingsstrømmene for arbeidstakere i Hedmark er det to områder som skiller seg ut; Oslo og Akershus og Mjøs- Oppland. Hovedstadsområdet tok i mot nesten 70 prosent og Mjøs- Oppland 15 prosent av utpendlingen i 2001. Innpendlingen fra disse to områdene forklarer rundt 60 prosent, men i denne sammenheng står Mjøs- Oppland med en andel på rundt 35 prosent. Utviklingen mht. pendling på 1990 tallet viser at Hedmark i økende grad har blitt integrert eller innlemmet i en større arbeidsmarkedsregion og man kan se tendenser til en regionutvidelse.

Det største antallet utpendlere er innenfor offentlig forvaltning og annen tjenesteyting med i overkant av 3 500 pendlere. Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet er den nest største gruppa med i overkant av 3 000 utpendlere. Flertallet av næringene har hatt en nedgang i antall utpendlere med unntak av offentlig forvaltning og annen tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet. Når det gjelder innpendling har det vært en økning i alle næringer med unntak av bygge- og anleggsvirksomhet og industri og bergverksdrift.

Undersøkelsen som er presentert i kapitel 6 viser at det er svært få som går med konkrete planer om å flytte. Det er små forskjeller mellom regionene, og det er en klar overvekt av folk som ikke har planlagt å flytte i samtlige regioner. Flyttemotiv, eller grunn til å flytte fra ett sted til ett annet, varierer etter livsfase. I undersøkelsen er det forhold knyttet til selve boligområdet som blir oppgitt av flest som viktig flyttegrunn til nåværende bosted, fulgt av "forhold knyttet til boligen". Arbeidsforhold får forholdsvis liten oppslutning. Under halvparten av de spurte oppgav forhold som har med arbeid å gjøre som en viktig grunn til å flytte til nåværende bosted. Utdanning som flyttegrunn fikk lavest oppslutning.

Materialet viser en klar polarisering med hensyn til bostedsvurderinger: "Muligheter for naturopplevelse og rekreasjon" skåret høgst i samtlige regioner, mens "kulturtilbudet på bostedet" fikk lavest oppslutning. Undersøkelsen viser at 86 prosent har et arbeid de trives med, og 85 prosent både trives sammen med arbeidskollegene og mener de får brukt kompetansen sin i arbeidet. Arbeidsforholdene blir noe mer positivt vurdert i Hamarregionen enn i de andre regionene.

Trivsel på nåværende bosted er det forholdet nesten samtlige har oppgitt som viktigste grunn til å pendle; det er mer som holder igjen enn som trekker husstanden mot å flytte. Undersøkelsen peker i retning av at folk har gode sosiale relasjoner i Hedmark men det er visse regionale forskjeller med hensyn til slik forhold. Nord-Østerdalen samlet kommet best ut med en indeks på 7,5 av 10, mens Glåmdalen kommer dårligst ut med en indeks på 6,8. Sør-Østerdalen og Hamarregionen ligger begge på samme nivå (indeks 7) mellom de to ytterpunktene. .

Livsløpsanalysen (kapitel 7) viser at i alle regioner pendler inn- og tilbake- flytterne mest, spesielt gjelder dette menn. Den høye innflyttingen til Hamar kan ses i lys av at dette senteret har flest pendlingsalternativer. På Hamar er det liten forskjell i pendling mellom

bofaste og nyinnflyttere. Tilbakeflytterne er generelt den gruppen som har høyest tendens til å pendle, spesielt i sentrene. I omlandet til Hamar- og Kongsvinger-regionen, er det imidlertid nyinnflytterne som i størst grad pendler. I omlandet til Elverum pendler nyinnflytterne lite, og som eneste unntak fra hovedregelen pendler nyinnflyttede menn mindre enn de bofaste. Tilbakeflyttere og nyinnflyttere som har vært innom Oslo pendler i de fleste regioner mer enn de øvrige.

Flyttemønsteret til de som vokser opp i Hedmark virker i svært liten grad sentraliserende. Det er innflyttere utenfra fylket som står for sentraliseringen gjennom at de i mye større grad bosetter seg i regionsentrene enn i omlandet. Analysen *tyder på* at muligheten til å pendle nok har bremsert den interne flyttingen fra omland til senter, og bidratt positivt til innflytting i omlandene, men samtidig har pendlingsmulighetene fra sentrene *kanskje* økt innflyttingen til disse i enda større grad. Totalt sett *kan* den økte pendlingen altså ha ført til økt sentralisering internt i fylket, men også til økt bosetting.

1 Innledning

Pendlings- og flytteatferd er et resultat av to mekanismer. For det første kan det skyldes strukturelle forhold som situasjonen på arbeidsmarkedet. Den andre mekanismen er personlige valg hvor en stiller krav til bo- eller jobb forhold. I mange tilfeller vil en kombinasjon av disse mekanismene være årsaken til nevnte atferd.

En globalisert kunnskapsøkonomi kan medfører reduksjon i nasjonalstatenes handlefrihet. Hvis dette er tilfellet vil regionale enheter, enten innenfor eller på tvers av nasjonale grenser, bli viktigere som ramme for økonomisk vekst og utvikling (NOU 2000:22). Et sentralt spørsmål er hvordan økonomisk vekst og utvikling er lokalt forankret. Ny teknologi, spesielt kommunikasjonsteknologi, styrker den globale økonomien og gjør næringsliv og regioner mer uavhengig av nasjonalstater. Utviklingen innen kommunikasjonsteknologi i vid fortstand har medført at geografiske barrierer har blitt bygd ned. Kortere reistid og elektronisk pendling/fjernarbeid er eksempler på dette.

Pendling vil være et alternativ til flytting eller muliggjøre/stimulere til flytting. Pendling er med å påvirke eller opprettholde lokale inntektsskaping (skatt, etterspørsel etter varer og tjenester og rammeoverføringene til kommunene) og er dermed et viktig virkemiddel for bl.a. å opprettholde bosettingsmønsteret. Flytting vil, avhengig av om det er inn- eller utflytting, forsterke eller svekke den lokale økonomien og dermed det regionale utviklingspotensialet.

En pendlingsundersøkelsen fra 1994 (ØF- notat 23/1995 :11) viste at:

- Det er relativt stor pendling mellom Hamarregionen og Sør-Østerdalsregionen. Det er om lag like stor pendling begge veger, 650-700 arbeidstakere pendler i hver retning
- Det er stor pendling ut av fylket fra Hamarregionen og Glåmdalsregionen
- Fra Glåmdalsregionen pendler mer enn 2 500 arbeidstakere til Oslo/Akershus
- Fra Hamarregionen pendler mer enn 1 600 arbeidstakere til Oslo/Akershus, og bortimot 1 200 til Gjøvik/Lillehammer.
- Hamarregionen har relativt stor innpendling fra Gjøvik/Lillehammer, bortimot 600 i 1994
- Glåmdalsregionen har relativt stor innpendling fra Oslo/Akershus, over 400 i 1994.

Interessante spørsmål i denne sammenheng er hvorvidt dette mønsteret har endret seg gjennom 1990 tallet, både når det gjelder antall pendlere og evt. pendlerretningen. Bl.a. har deler av Hedmark fått styrket sin infrastruktur i forbindelse med Olympiske leker på Lillehammer og åpningen av hovedflyplass Gardermoen

SSB's analyser¹ på bakgrunn av Folke- og bolig tellingen 2001 viste bl.a. at:

- En av tre sysselsatte i Norge er pendlere (dvs. at de er bosatt i en annen kommune enn de jobber)

---

¹ Tall for pendling i tellingsuken (29. oktober-4. november 2001) fra Folke- og bolig tellingen 2001.

- Oslo og de andre store byene har størst innpendling, og de fleste pendlerne kommer fra omegnskommunene.
- I utkantkommunene er det lite pendling.
- De fleste pendler kort – men noen også langt
- 39 prosent av alle pendlere hadde sitt arbeidssted i en kommune innenfor samme økonomiske region som de bodde i.
- Det er flest menn som pendler. Blant menn var 36 prosent av de sysselsatte pendlere, mens det tilsvarende tallet for kvinner var 27 prosent.
- Flere unge enn eldre pendler. Andelen som pendler avtar med alderen. I aldersgruppen 16-24 år var andelen 36 prosent, mens den for aldersgruppen 55-74 år var 26 prosent.

SSB's flytteundersøkelse 2001 viser bl.a. at det på landsbasis var 201 800 registrerte flyttinger over kommunegrenser. Dette var 800 flere enn året før. Dvs at 4,5 prosent av innbyggerne flyttet over ei kommunegrense i fjor.

Geografisk mobilitet – målt som flyttinger i forhold til folketall – var det samme som i 2000. På landsbasis må en tilbake til 1975 for å finne en høyere mobilitet for innbyggerne samlet sett. Menns mobilitet ligger et par prosent høyere enn for kvinner. Mobiliteten mellom landsdelene er relativt konstant men det kan virke som om det var flere flyttinger med kortere avstander. Ved siden av de nesten 202 000 flyttingene mellom kommunene i 2001 ble det registrert 368 000 flyttinger innenfor kommunene, det var 13 000 flere flyttinger enn året før

I 2001 flyttet 34 300 personer til Norge og 26 300 flyttet ut, dvs en flyttegevinst på 8 000. Det var 1 700 færre enn i 2000. I 2001 hadde alle landets fylker en flyttegevinst ovenfor utlandet. Den største gruppa med utenlandske statsborgere som flyttet til Norge, var fra Irak, (1 000 personer).

8 900 norske statsborgere flyttet inn til Norge og 11 000 flyttet ut i 2001. Det var en nettoutflytting på 1 500 nordmenn til Sverige. Spania hadde ei nettoinnflytting på 700 norske statsborgere i 2001.

Denne rapporten viser hvordan utviklingen i pendling og flyttefrekvens har vært i Hedmark. I kapitel 2 presenteres metode og datagrunnlaget for denne utredningen. I kapittel 3 settes pendling og flytting inn i et regionalt perspektiv. Kapittel 4 presenterer pendlingsstrømmene (inn- og utpendling) mellom regioner i Hedmark og Oslo Akershus, Oppland og Sør-Trøndelag. Innledningsvis fokuseres det på Hedmark fylke.. De øvrige underkapitlene viser pendlingsstrømmene på regionalt nivå. Flytting og flyttestrømmene presenteres i kapitel 5. I kapitel 6 presenteres funn i fra spørreundersøkelsen rundt bolyst. Livsløpsanalysen, hvor man har fulgt flyttekarrieren til personer over en periode på 35 år er presentert i kapitel 7.

2 Metode og datagrunnlag

Analysen er basert på tre typer av data. Pendlings- og flyttestrømmene er basert på matriser utarbeidet av SSB (og bearbeidet av Østlandsforskning). I tillegg er det brukt data fra SSB om pendlernes næringstilhørighet på kommunalt nivå. Dataene rundt bolyst er basert på data fra en intervju-undersøkelse med over 500 personer. Den tredje typen data er SSBs flyttehistoriemateriale, her er alle flyttemeldinger over lande- og kommunegrenser over en 35-årsperiode kjedet sammen til individuelle flyttekarrierer

2.1 Om tolking av pendlings- og flyttestatistikken.

Pendlings- og flyttetallene som ligger til grunn for denne undersøkelsen er basert på spesialkjøringer fra Statistisk sentralbyrå og bearbeidet av Østlandsforskning.

Når det gjelder pendlingstallene er måletidspunktene 4. kvartal i 1997 og 4. kvartal 2001. For 1990 er måletidspunktet 2. kvartal. Årsaken til dette er at SSB har endret telleidspunkt. Dermed er det en mulighet for at sammenlikning mellom 1990 og de to andre åra kan være påvirket av noen sesongmessige forhold. Til tross for denne metodiske svakheten mener vi at funnene i forhold til hovedstrømmene for pendlingen er holdbare.

En pendler defineres som en person som ikke har fast bostedsadresse i samme kommune som vedkommende jobber. Noen forhold en bør være klar over mht pendlingstall (SSB):

- Arbeidsstedets beliggenhet er bedriftens adresse, som ikke alltid er det samme som den enkeltes oppmøteplass på arbeid. Sysselsatte uten fast arbeidssted er registrert med den arbeidsstedskommunen de administrativt sorterer under. Dette gjelder særlig personer innenfor bygge- og anleggsvirksomhet og transportnæringen. Grunnet svakheter i datagrunnlaget er dessuten enkelte sysselsatte kun knyttet til hovedkontorets adresse. Dette medfører at pendling inn mot større byer og regionale sentre blir noe overvurdert i statistikken.
- For personer som mangler opplysninger om arbeidssted, er bostedskommune brukt for arbeidsstedskommune. Dette gjelder i hovedsak ansatte i Forsvaret, vernepliktige, sivilarbeidere og en del selvstendig næringsdrivende. Det samme gjelder også sjøfolk. Dette kan føre til en viss undervurdering av pendlingen for disse gruppene.
- Pendling er ikke nødvendigvis det samme som daglige arbeidsreiser. Noen vil være ukependlere, andre er deltidssysselsatte eller jobber helt eller delvis hjemmefra.
- Ved tolkningen av disse tallene er det viktig å ta hensyn til at mange studenter regnes som bosatt på den adressen de har i folkeregisteret. Dette vil ofte være forelderens hjemstedsadresse. Studenter som er borteboende og har en jobb på studiestedet, vil bli regnet som pendlere. Dette fører til at andelen som pendler blir noe høyere enn det som er reelt.

Statistikken omfatter alle flyttinger registrert i løpet av året mellom norske kommuner og mellom en norsk kommune og utlandet. En person som flytter flere ganger i kalenderåret, regnes med tilsvarende antall ganger.

2.2 Om utvalgsundersøkelsen

I kapittel 6 drøftes bolyst på bakgrunn av en gjennomført utvalgsundersøkelse. Utvalget består av til sammen 521 personer, omtrent like mange menn som kvinner. For å komme med i utvalget måtte en enten være i arbeid eller arbeidssøkende, og mellom 25 og 65 år. Hovedtyngden av utvalget er mellom 40 og 65 år, svært få er under 30 år. Vel halvparten av personene i utvalget bor i etablerte parforhold (gifte, samboere) med mindre barn som bor hjemme, mens en av tre bor i etablerte parforhold med barn som har flyttet hjemmefra. Dette er et forhold en må ta med i betraktning når en ser på svarfordelingen på de respektive spørsmålene. Intervjuene er utført som telefonintervju av Norsk Statistikk AS.

Vårt utvalg på 521 personer gir forholdsvis liten usikkerhet knyttet til svarfordelingen så lenge det er liten spredning på svarene. Blir det stor spredning på svaralternativene blir det straks større usikkerhet knyttet til svarene. Vi kan til en viss grad kompensere for usikkerheten ved at vi også har tilsvarende spørsmål stilt til i underkant av 500 respondenter i Oppland. Finner vi stor grad av samsvar med hensyn til svarfordeling mellom de to fylkene, styrker det sikkerheten til svargivingen.

Et utvalg på 521 personer er lite egnet til å bryte ned materialet i mindre enheter som f.eks kommuner siden vi da vil få svært få svar fra de fleste kommunene. Dess mindre utvalget er, dess mer usikkerhet er det knyttet til svarfordelingen. Dette er også tilfelle med hensyn til regioner, kun de mest folkerike regionene vil ha tilstrekkelig mange intervjuer til å gi oss en noenlunde sikker svarfordeling.

2.3 Om livsløpsperspektiv mht pendling og flytting

Kapitel 7 er basert på SSBs flyttehistoriemateriale, hvor alle flyttemeldinger over lande- og kommunegrenser over en 35-årsperiode er kjedet sammen til individuelle flyttekarrierer. Med til karriereforløpene hører opplysninger om utdanning, sysselsetting og arbeidskommune. Opplysninger og tall om flytting og pendling i dette kapitlet, er resultater som kommer fra analysene Kjetil Sørli (NIBR) og Gro Marit Grimsrud (Østlandsforskning) har gjort av dette materialet i forbindelse med Regionalforskningsprogrammet i Norges Forskningsråd.

2.4 Regioninndelinger.

I denne rapporten er det benyttet to typer regioninndelinger. I kapitel. 4 og 5 er inndelingen som er ramset opp nedenfor brukt, mens kapitel 7 bruker SSB sin inndeling i

økonomiske regioner. Forskjellen mellom disse regioninndelingene for Hedmarks vedkommende er at Våler er inkludert i den økonomiske regionen kalt Elverum, mens Røros og Holtålen ikke er med i den økonomiske regionen Tynset (Nord- Østerdalen). Hamarregionen omfatter kommunene:

- Hamar
- Ringsaker
- Løten
- Stange

Glåmdalsregionen omfatter kommunene:

- Kongsvinger
- Nord Odal
- Sør-Odal
- Eidskog
- Grue
- Åsnes
- Våler

Sør- Østerdalsregionen omfatter kommunene

- Elverum
- Åmot
- Stor- Elvdal
- Trysil
- Engerdal

Fjellregionen omfatter kommunene:

- Rendalen
- Tolga
- Tynset
- Alvdal
- Folldal
- Os
- Røros (Sør- Trøndelag)
- Holtålen (Sør-Trøndelag)

I Oppland har vi tatt utgangspunkt i de etablerte planregionene, men analysen fokuserer i hovedsak på Lillehammer-regionen, Gjøvik- regionen og Oppland for øvrig.

Lillehammerregionen omfatter:

- Lillehammer
- Gausdal
- Øyer

Gjøvik regionen omfatter

- Gjøvik
- Østre Toten

- Vestre Toten
- Nordre Land
- Søndre Land

Midt- Gudbrandsdalregionen omfatter kommunene:

- Ringebu
- Sør-Fron
- Nord- Fron

Nord- Gudbrandsdalsregionen omfatter kommunene:

- Dovre
- Lesja
- Skjåk
- Lom
- Vågå
- Sel

Valdres- regionen omfatter kommunene:

- Sør-Aurdal
- Etnedal
- Nord-Aurdal
- Vestre Slidre
- Øystre Slidre
- Vang

Når det gjelder Oslo og Akershus brukes det tre forskjellige regioner. Det er for det første Oslo kommune. Den andre regionen er konstruert og kalt Øvre Romerike og omfatter kommunene:

- Gjerdrum
- Ullensaker
- Nes
- Eidsvoll
- Nannestad
- Hurdal

Grunnen til at disse er skilt ut som egen analyseenhet er for å avdekke eventuelle endringer som følge av Gardermoutbyggingen. Kategorien Akershus dekker øvrige kommuner i Akershus.

Sør- Trøndelag omfatter alle kommuner i fylket bortsett fra Røros og Holtålen som er en del av Fjellregionen.

Kategorien ”Landet for øvrig” dekker resten av landet.

3 Pendling og flytting i et regionalt utviklingsperspektiv

Hva er det som påvirker pendlings- og flytteatferden for arbeidstyrken i en region? De kausale sammenhengene, eller årsak- virknings relasjonene, når det gjelder pendling og flytteatferd er svært komplekse. Forklaringsfaktorene spenner fra strukturelle forhold til individuelle forhold og prioriteringer. Med strukturelle forhold menes alt fra politiske valg til konjunkturer og en økende globalisert økonomi. Individuelle forhold og valg kan være boforhold, familiesituasjonen, karriereplan og fritidsinteresser. Fokuset i dette kapitlet vil være å se på noen av faktorer som påvirker dette. Når det gjelder bolyst presenteres det i kapitel 6.

Regionale drivkrefter

En pendler defineres som en person som ikke har fast bostedsadresse i samme kommune som vedkommende jobber. Pendlingsaktivitet er avhengig av flere forhold. Generelt kan en si at pendling og flytting er et resultat av mistilpasningen i arbeidsmarkedet, eller at det ikke er samsvar mellom hva som etterspørres av arbeidskraft og hva som tilbys. Ved siden vil også krav til jobbinnhold og boforhold / bolyst spille en vesentlig rolle.

En vesentlig faktor for å forklare utviklingen i pendlings og flytteaktivitet er kommunikasjon. Gjennom redusert reisetid vil arbeidsmarkedsregionen øke. Innføring av ny teknologi har også medført økt mulighet for fjernarbeid. I sum vil dette redusere den totale tiden som går med til arbeidsreiser, alternativt reise lenger med samme reisetid, samtidig som det gir økt frihet for arbeidstakerne og styrke bedriftenes konkurransevne mht. til arbeidskraft.

Et fleksibelt og et vel fungerende arbeidsmarked er en viktig forutsetning for økonomisk vekst og utvikling. Med fleksibilitet menes bl.a. arbeidskraft kan overføres fra næringsgrener i tilbakegang og over til mer ekspansive sektorer. Dette forholdet blir enda viktigere i skiftet fra et primærnærings og industribasert samfunn og over i IKT samfunnet (SIKA rapport 2001:3).

Mye taler for at større funksjonelle regioner kan være en viktig forutsetning for et spredt bosettingsmønster. Dette medfører krav om et bedre kommunikasjonssystem i vid forstand. Større regioner (regionutvidelse) har noen viktige elementer eller dimensjoner:

- Økte jobbmuligheter for innbyggere
- Endret markedstilgang for det lokale næringsliv
- Lettere for det lokale næringslivet å skaffe kvalifisert arbeidskraft, men også større fare for å miste arbeidskraft

Regionutvidelse (utvikling av større funksjonelle regioner) kan oppstå ved at tilgjengeligheten mellom to mindre - regioner blir så bra at det blir mulig å arbeidspendle daglig mellom regionene uten alt for store kostnader f.eks. i form av reisetid (SIKA rapport 2001:3).

NUTEK har i sitt arbeide om regionforstoring (regionutvidelse) og større arbeidsmarkedsregioner (NUTEK 2001) gått ut ifra den enkelte arbeids- bo og serviceregion kan bedre sine vekst og utviklingsforutsetninger på to måter: Enten

gjennom integrasjon i en ny og større region, eller gjennom å forbedre sine egne rammebetingelser. I en større region finnes også større forutsetninger for økt spesialisering av både næringsliv og arbeidskraft. I sin tur medfører dette et vesentlig større mangfold av næringer og kompetanse.

I St. meld. 34 (2000-2001) ”Om distrikts- og regionalpolitikken” blir det vektlagt at transport og samferdsel er av svært stor betydning for næringsliv og befolkning og dermed for regional utvikling. Hovedoppgaven for transportpolitikken i distriktpolitisk sammenheng er å redusere ulempene med store avstander. Videreutvikling av ulike typer infrastruktur og transport settes i sammenheng med behovet for utvidelse og styrking av felles arbeids-, bo og serviceregioner (ABS- regioner).

Minst to forhold er sentrale når man skal karakterisere en lokal arbeidsmarkedsregion. Det ene er bedriftenes tilgjengelighet til forskjellige typer av arbeidskraft, den andre er befolkningens tilgjengelighet til arbeidsplasser. Beslutninger som reduserer reisetiden i intervallet 20-60 minutter ved arbeidspendling får større effekt på reisevolumet enn om reisetiden reduseres fra 95 til 85 minutter(SIKA rapport 2001:3). En hypotese er at effekten av større regioner blir høyere om man knytter en liten eller middelstor region til en ekspansiv storby- eller universitetsregion, enn om man knytter i sammen to ”utkantsregioner.”

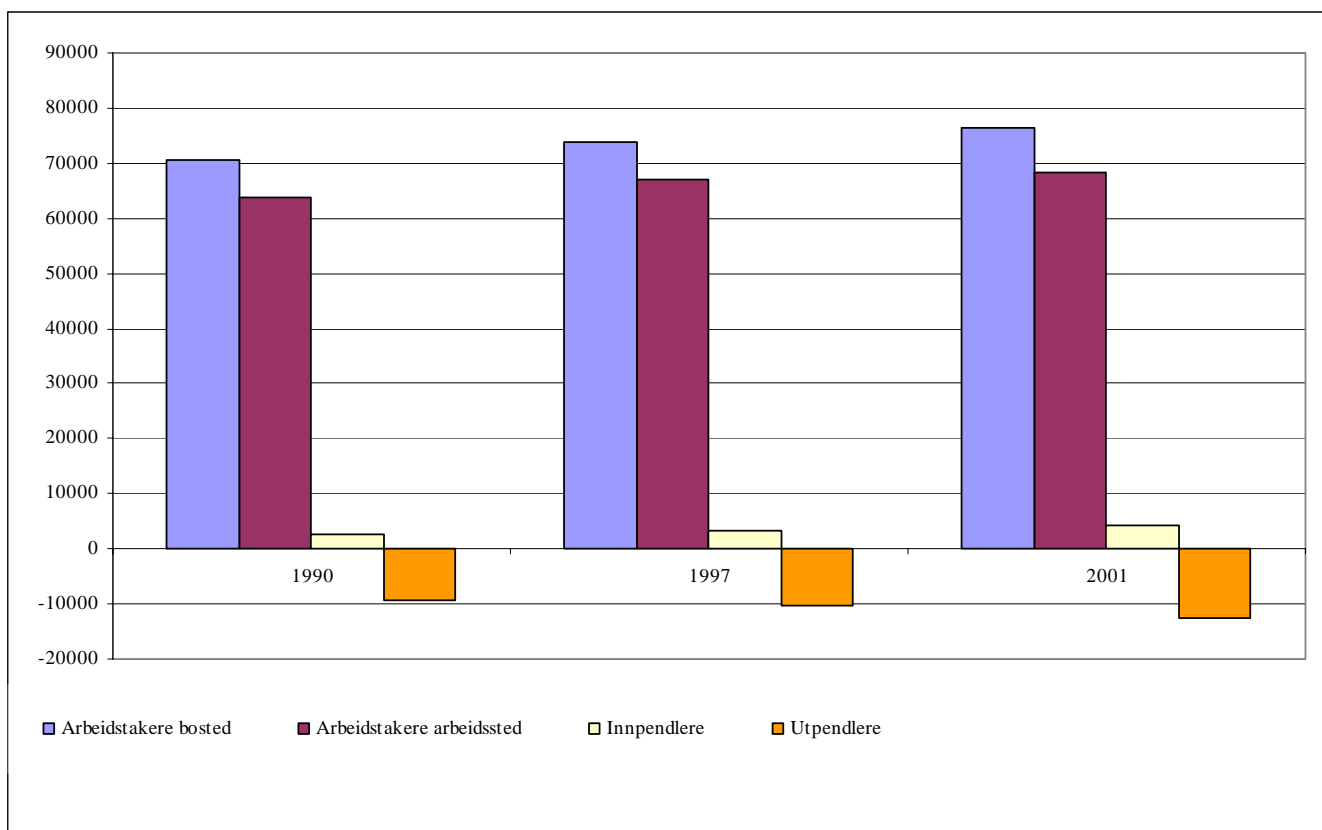
I denne sammenheng bør det understrekes at i mye av ovennevnte forskning og utredning er lagt vekt på funksjonelle regioner, mens vi i denne rapporten bruker de etablerte planregionene eller økonomiske regioner for Hedmarks vedkommende. Disse er nødvendigvis ikke sammenfallende med funksjonelle regioner.

4 Pendlingsstrømmene

Målsettingen med dette kapittelet er å dokumentere hvordan pendling og pendlingsmønsteret har utviklet seg i Hedmark gjennom 1990 tallet og fram til 2001. Pendlingsatferd er et viktig element for å forstå samfunnsutviklingen. Interessante problemstillinger i denne sammenheng er i hvilken grad regioner i Hedmark blir sterkere integrert i andre regioner, om det har utviklet seg andre interaksjonsmønstre gjennom 1990 tallet pga av endringer innen kommunikasjonssystemer og næringsutvikling, og om det er noen regioner som ikke er med i denne integrasjonsprosessen.

Innledningsvis vises utvikling i pendling for fylket som helhet². Figur 4.1. viser utviklingen mht. ant allarbeidstakere etter arbeids- og bosted³ samt inn- og utpendling i 1990, 1997 og 2001.

Fig.4.1.: Arbeidstakere (lønnsmottakere) etter arbeids- og bosted og inn- utpendling i 1990,1997 og 2001.

Kilde:SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

² I denne sammenheng brukes tall for Hedmark, dvs at Røros og Holtålen ikke er inkludert.

³ Arbeidstakere dekker personer som har et ansettelsesforhold. Dvs at selvstendig næringsdrivende ikke omfattes av statistikken. Bostedskommune er den kommunen hvor arbeidstaker har fast bostedsadresse, mens arbeidssted er den kommunen hvor bedriften/arbeidsstedet er registrert.

Figuren viser at antall arbeidstakere (både etter bosted og arbeidssted) økte i Hedmark på 1990- tallet og fram til 2001, men veksten er størst i forhold til bosted. Fra 1990 til 1997 økte den med 4,8 prosent, og fra 1997 til 2001 med 3,7 prosent. Tilsvarende tall for arbeidstakere etter arbeidssted er 4,7 prosent og 2,2 prosent. M.a.o. har Hedmark hatt en positiv utvikling både når det gjelder etterspørsel og tilbud av arbeidskraft gjennom 1990 tallet. Sterkere vekst i antall arbeidstakere etter bosted har medført en økning i nettoutpendling. Når det gjelder utpendling har det vært en vekst gjennom 1990 tallet, og da spesielt fra 1997 til 2001. I 1990 var det 9 300 personer som pendlet ut av fylket. Dette antallet økte med 10 prosent i sju års perioden fram til 1997. De fire neste åra var det en vekst i utpendling på i overkant av 21 prosent til nesten 12 500 personer. Prosentmessig har det i løpet av 1990 tallet vært en sterkere vekst i antall innpendlere til Hedmark, men antallet som pendler inn er mye lavere. I 2001 var det nesten 4 300 personer.

Tab.4.1.: *Arbeidstakere med arbeidssted og bosted og pendling for Hedmark i 1990, 1997 og 2001.*

	1990	1997	2001	% endring 1990-97	% endring 1997-01	% endring 1990-01
Arbeidstakere etter bosted	70461	73821	76540	4,8 %	3,7 %	8,6 %
Arbeidstakere etter arbeidssted	63897	66918	68374	4,7 %	2,2 %	7,0 %
Nettopendling	6564	6903	8166	5,2 %	18,3 %	24,4 %
Personer som bor og jobber i regionen	61182	63584	64116	3,9 %	0,8 %	4,8 %
Innpendlere	2715	3334	4258	22,8 %	27,7 %	56,8 %
Utpendlere	9279	10237	12424	10,3 %	21,4 %	33,9 %

Kilde SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Både pendlings- og flyttematrisene er basert på arbeidstakerstatistikk og ikke sysselsettingsstatistikk. Dvs. at selvstendig næringsdrivende ikke er med i statistikken.

Tab.4.2.: Sysselsatte (Lønnstakere og selvstendige) etter bosted og arbeidssted i 1990, 1997 og 2001. Kilde: PANDA og bearbeidet av Østlandsforskning

	1990	1997	2001
Sum etter arbeidssted	78325	78552	75064
herav lønnstakere	67277	69455	67774
herav selvstendig	11048	9097	7290
Sysselsatte etter boste	83910	85550	83306
herav lønnstakere	72865	76449	75958
herav selvstendig	11045	9101	7348

Derfor er ikke tallene direkte sammenliknbare med andre analyser vedr. arbeidsplassutvikling som er gjennomført av bl.a. Østlandsforskning. Tabell 4.2. viser en oversikt over utviklingen i antall sysselsatte etter bosted og arbeidssted, samt en fordeling på lønnstakere og selvstendige. Fordi Hedmark bl.a. har hatt en relativt stor andel sysselsatte innenfor primærnæringene og disse næringene har gjennomgått en strukturrasjonalisering i den

aktuelle tidsperioden har antall sysselsatte totalt sett gått noe ned. Utelatelsen av selvstendige næringsdrivende i pendlingstallene antas å ha liten betydning siden selvstendige næringsdrivende som oftest har registrert virksomheten på bostedet.

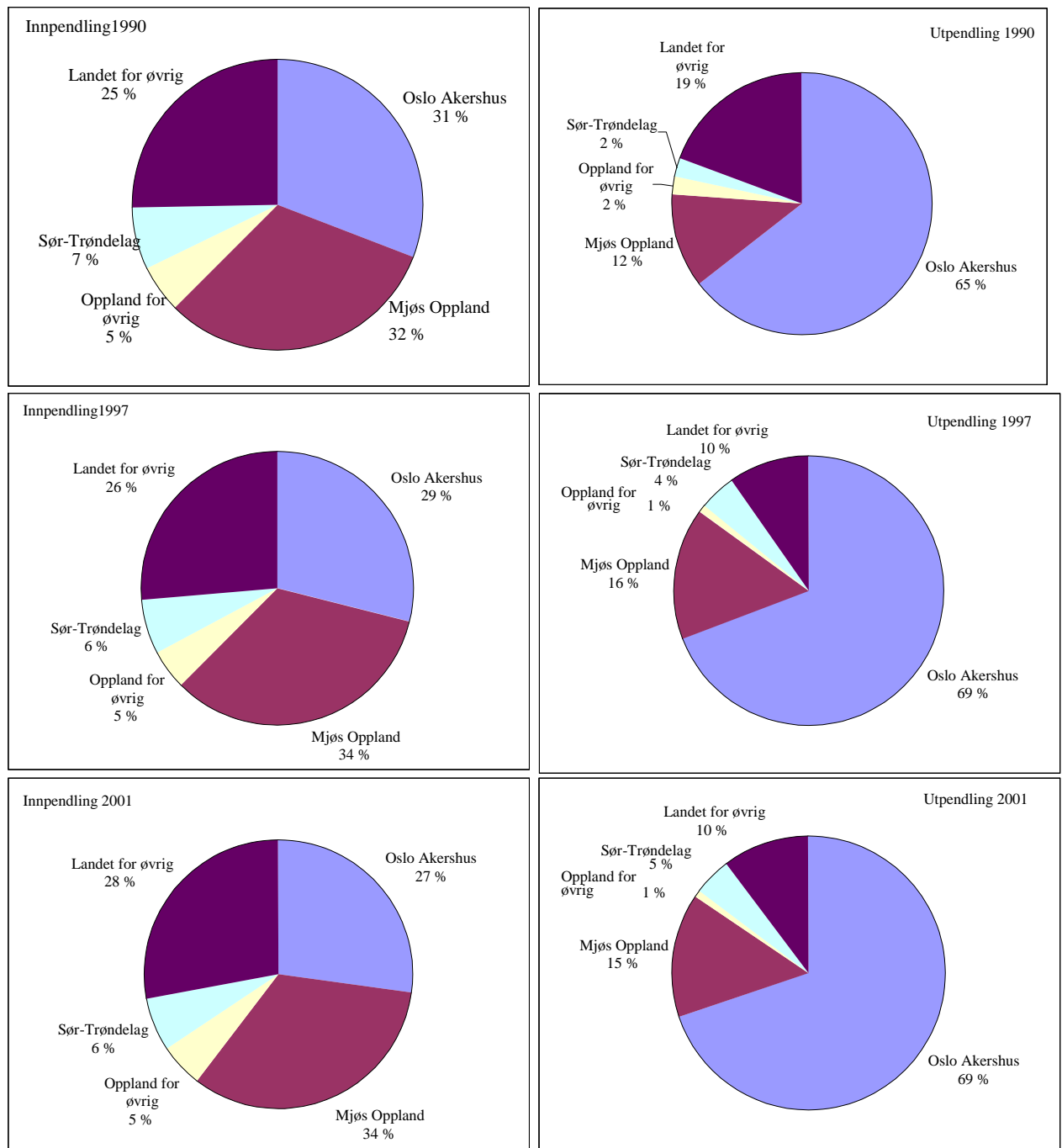
Pendlingsstrømmene mellom Hedmark og omverdenen

Oslo- Akershus er det viktigste utpendlingsområdet for hedmarkingene. I 2001 pendlet 70 prosent til dette området. Det var fem prosentpoeng høyere enn i 1990, men omtrent på samme nivå som i 1997. Antallet personer som pendlet til hovedstadsområdet i 2001 var

8650 personer (2 700 flere enn i 1990 og nesten 1 600 flere enn i 1997). Mjøs- Oppland (Gjøvik og Lillehammer regionene) mottok 15 prosent av utpendlerne, mens landet for øvrig stod for 10 prosent i 2001. Restandelen fordeler seg på Sør-Trøndelag (4 prosent) og Oppland.

Når det gjelder innpendling er Mjøs-Oppland den viktigste regionen, med 33 prosent i 2001 (1 402 innpendlere). Denne regionen har styrket sin betydning som arbeidskraftsområde i løpet av 1990 tallet. Fra Oslo og Akershus pendlet det inn 1 165 personer i 2001. Figur 4.2. viser den geografiske fordelingen mht. inn- og utpendling i 1990, 1997 og 2001.

Fig.4.2. Geografisk fordeling av inn- og utpendling til Hedmark i 1990, 1997 og 2001. Kilde SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Konklusjon: Hedmark har gjennom 1990 tallet hatt en vekst i arbeidstakere etter bosted og arbeidstakere etter arbeidssted. Fordi veksten har vært størst for førstnevnte har det i den samme perioden også vært en økning i pendlingsfrekvensen mellom Hedmark og omverdenen. Prosentmessig har det vært en sterkere økning i antall innpendlere, men i 2001 var det nesten tre ganger flere personer som pendlet ut av fylket. Veksten i utpendling økte spesielt fra 1997. Hvis man ser på pendlingsstrømmene for arbeidstakere i Hedmark er det to områder som skiller seg ut; Oslo og Akershus og Mjøs- Oppland. Hovedstadsområdet står for nesten 70 prosent og Mjøs Oppland 15 prosent av utpendlingen i 2001. Innpendlingen fra disse to områdene forklarer rundt 60 prosent, men i denne sammenheng står Mjøs- Oppland med en andel rundt 35 prosent.

Utviklingen mht. pendling på 1990 tallet viser at Hedmark i økende grad har blitt integrert eller innlemmet i en større arbeidsmarkedsregion og man kan se tendenser til en regionutvidelse.

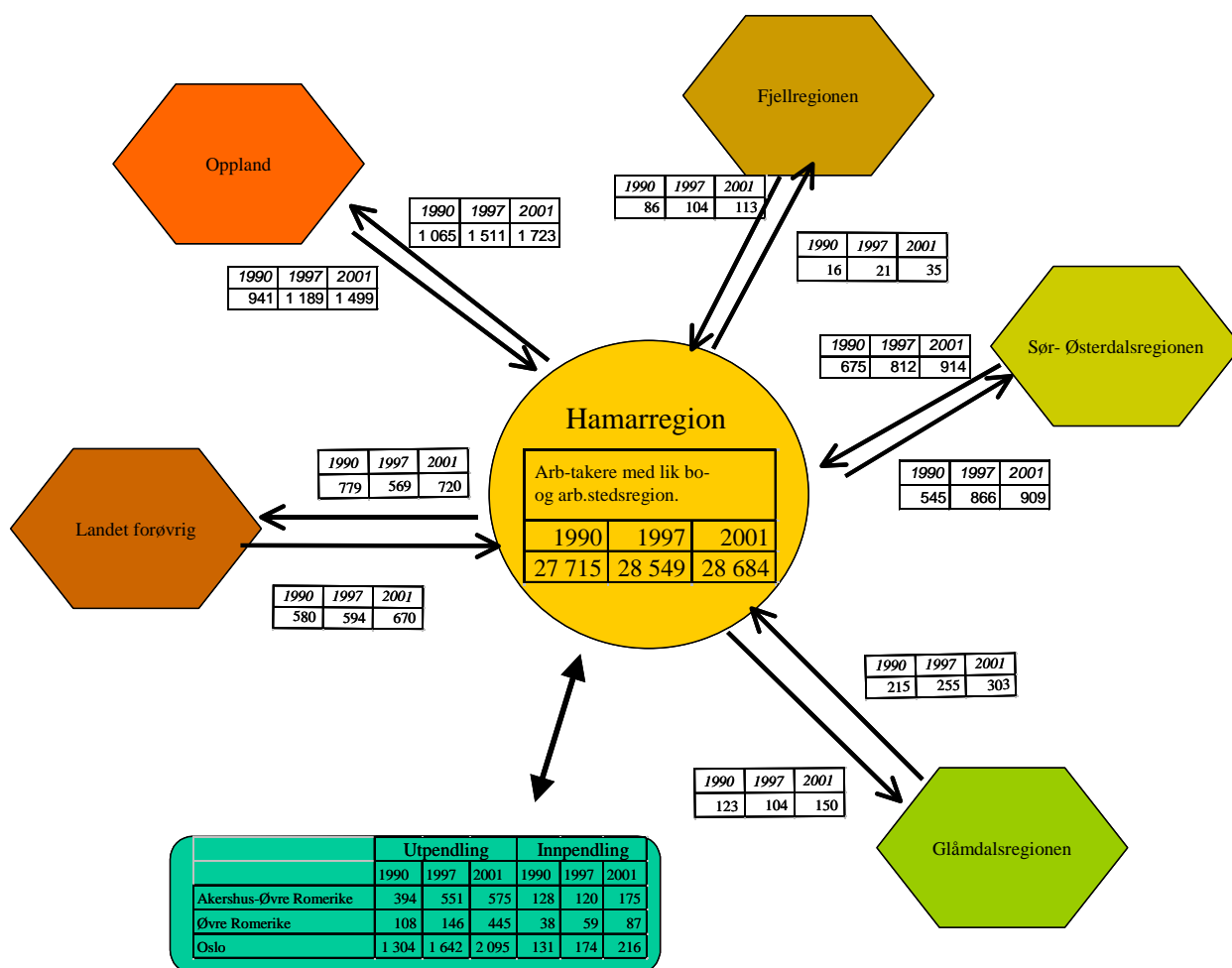
Svakheten ved å se på Hedmark som en enhet er at man ikke får fram pendlingen internt i fylket, eller om det er store forskjeller mellom regioner i forhold til eksport- import av arbeidskraft i regionen. Er det for eksempel slik at det er regioner som ligger nær vekstregioner, som for eksempel Oslo regionen, som forklarer veksten i pendling? Eller kan man finne spor av økt integrering mellom mindre regioner i fylket?

4.1 Pendling i Hamarregionen

Hamarregionen ligger geografisk nært Oslo- Akershusregionen og har et relativt godt kommunikasjonstilbud mot hovedstadsområdet.

4. kvartal 2001 var det i overkant av 35 300 arbeidstakere med bosted i Hamarregionen. Det er en økning på i overkant av 10 prosent fra 1990. I perioden 1990 til 1997 økte antall arbeidstakere med i underkant av 2000 arbeidstakerer (6 prosent). Fra 1997 til 2001 økte den med 4 prosent.

Fig.4.3: Pendlingsstrømmer for Hamarregionen 1990, 1997 og 2001. Sør-Trøndelag er inkludert i "Landet for øvrig"

(Kilde: SSB og bearbejdet av Østlandsforskning)

Figur 4.3. gir et grafisk bilde på pendlingsstrømmene mellom Hamarregionen og øvrige regioner. I 1990 bodde og arbeidet 86,5 prosent (27 715) av arbeidstakerne i samme

region. I 1997 var denne andelen redusert til 84,2 prosent og i 2001 var den ytterligere redusert til 81,2 prosent. Dvs. at andelen av arbeidstakere som pendler ut av regionen har økt fra 13,5 prosent i 1990 til nesten 19 prosent i 2001 (Andelen i 1997 var på 15,9).

Ut- og innpendling Hamarregionen

Hvordan har pendlingsmønsteret i Hamarregionen utviklet seg? Hovedtendensen er at antallet inn- og utpendlere har økt til alle regioner, men veksten varierer. Eneste "region" som følger et annet mønster er samleregionen "landet for øvrig". Tabell 4.3 viser en oversikt over ut- og innpendling til Hamarregionen og antall arbeidstakere etter bosted og arbeidssted.

Tab.4.3 Pendlingsstrømmer fra Hamarregion i 1990, 1997 og 2001.

	Hamarregionen					
	1990	1997	2001			
Arbeidstakere bosted	32 049	33 959	35 336			
Arbeidstakere arbeidssted	30509	31886	32661			
Arbeidstakere med lik bo-/arbeidsstedsregion	27 715	28 549	28 684			
Utpendling	4 334	5 410	6 652			
Innpendling	2 794	3 337	3 977			
Nettoutpendling	-1 540	-2 073	-2 675			
Utpendl.andel av arb.takere bosted	13,5 %	15,9 %	18,8 %			
Innpendl.andel av arb.takere arb.sted	9,2 %	10,5 %	12,2 %			
Antall utpendlere til:				Antall innpendlere fra:		
	1990	1997	2001	1990	1997	2001
Oslo Akershus	1 806	2 339	3 115	297	353	478
Glåmdalsregionen	123	104	150	215	255	303
Sør-Østerdalsreg.	545	866	909	675	812	914
Fjellregionen	16	21	35	86	104	113
Lillehammerreg.	705	921	1 053	444	517	626
Gjøvik reg	324	545	605	375	548	694
Oppland for øvrig	36	45	65	122	124	179
Sør-Trøndelag	27	107	104	60	63	60
Landet for øvrig	752	462	616	520	561	610
Andel utpendling til:				Andel innpendlere fra:		
	1990	1997	2001	1990	1997	2001
Oslo Akershus	41,7 %	43,2 %	46,8 %	10,6 %	10,6 %	12,0 %
Glåmdalsregionen	2,8 %	1,9 %	2,3 %	7,7 %	7,6 %	7,6 %
Sør-Østerdalsreg.	12,6 %	16,0 %	13,7 %	24,2 %	24,3 %	23,0 %
Fjellregionen	0,4 %	0,4 %	0,5 %	3,1 %	3,1 %	2,8 %
Lillehammerreg.	16,3 %	17,0 %	15,8 %	15,9 %	15,5 %	15,7 %
Gjøvik reg	7,5 %	10,1 %	9,1 %	13,4 %	16,4 %	17,5 %
Oppland for øvrig	0,8 %	0,8 %	1,0 %	4,4 %	3,7 %	4,5 %
Sør-Trøndelag	0,6 %	2,0 %	1,6 %	2,1 %	1,9 %	1,5 %
Landet for øvrig	17,4 %	8,5 %	9,3 %	18,6 %	16,8 %	15,3 %

Kilde:SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

De viktigste utviklingstrekkene er:

- Andelen av arbeidstakere som pendler ut av regionen har økt fra 13,5 prosent i 1990 til nesten 19 prosent i 2001 (Andelen i 1997 var på 15,9). I 2001 var det

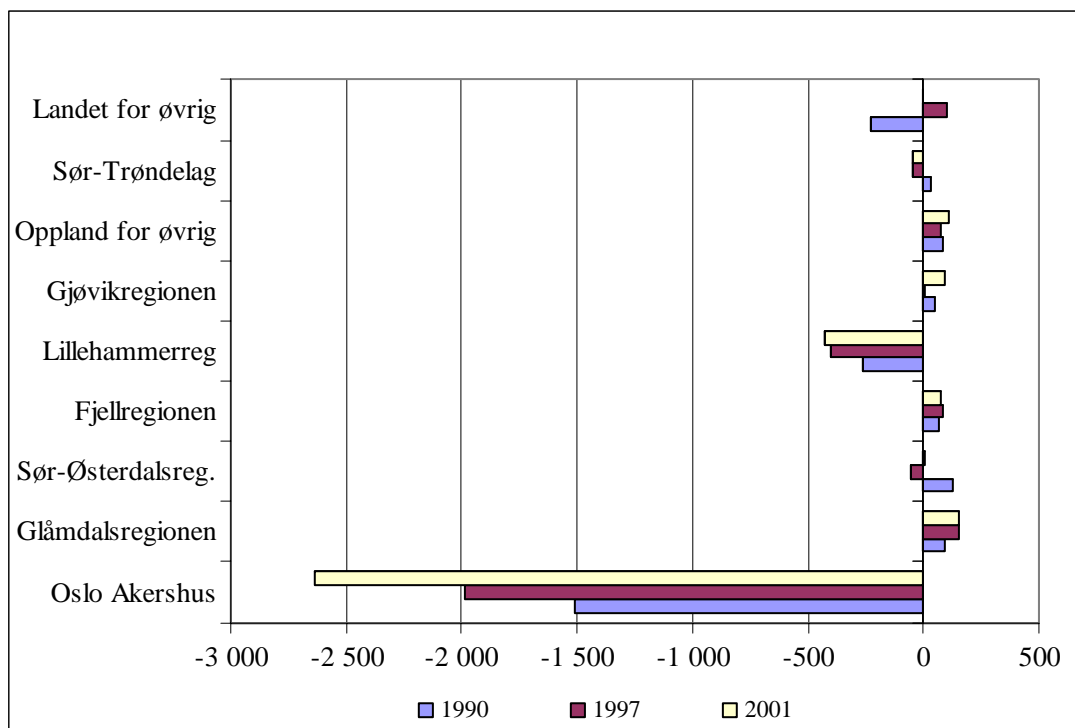
totalt 6 652 personer som pendlet ut av Hamarregionen. Antall personer som pendlet inn i regionen i 2001 var 3 977.

- 47 prosent eller 3 115 personer jobbet i Oslo-Akershus i 2001 og denne regionen har styrket sin betydning fra 1990. Underlagsmaterialet viser at det er Oslo og Øvre Romerike som står for mesteparten av veksten. For sistnevnte er antallet innpendlere fra Hamarregionen tredoblet fra 1997 til 2001. På samme tidspunkt pendlet 480 personer fra Oslo og Akershus til Hamarregionen. Veksten i innpendlere har i hovedsak skjedd etter 1997.
- I 2001 pendlet 1 053 personer til Lillehammer- regionen og 626 personer den andre veien. Relativt sett har andelen ut/innpendlere til denne regionen ligget på ca. 16 prosent. Størst vekst i antall utpendlere skjedde fra 1990 til 1997, mens motstrømmen hadde størst vekst fra 1997 til 2001.
- I overkant av 900 personer pendlet til Sør- Østerdalsregionen i 2001. I forhold til denne regionen er det omtrent like mange om pendlet inn (+5). Veksten i pendling til og fra denne regionen skjedde i hovedsak fra 1990 til 1997.
- Gjøvik-regionen er også et viktig utpendlingsområde for Hamarregionen. I overkant av 600 pendlet ut til dette området og nesten 700 pendlet fra i 2001. Mesteparten av veksten i utpendling til dette området kom på begynnelsen av 1990 tallet (fra 324 til 545 personer i 1997). Strømmen den andre veien, eller innpendlingen, har vært jevnt voksende i hele perioden.
- Pendlingen fra regioner utenfor Hedmark, Oppland, Oslo Akershus og Sør-Trøndelag i 4 kvartal 2001 var rundt 600 personer ”begge veier”. Innpendlingen fra resten av landet har økt gjennom 1990 tallet, mens utpendlingen har variert noe mer, men ligger på et lavere nivå enn i 1990

Nettoppendling Hamarregionen

Tendensen når det gjelder pendling er at både ut- og innpendling har økt. Ved å se på nettoppendling mellom regioner, dvs innpendling fratrukket utpendling, får man et uttrykk for relasjonene mellom regioner. Figur 4.4. viser utviklingen i nettoppendling mellom Hamarregionen og de øvrige regionene.

Fig. 4.4.: Nettoppendling mellom Hamarregionen og øvrige regioner.

Figuren viser at Hamarregionen har et pendlingsunderskudd i forhold til to regioner. Det er Oslo og Akershus og Lillehammerregionen. I forhold til Oslo-Akershus var veksten større i fra 1997 til 2001 enn på begynnelsen av 1990 tallet. I forhold til Lillehammer regionen er det en begrenset økning.

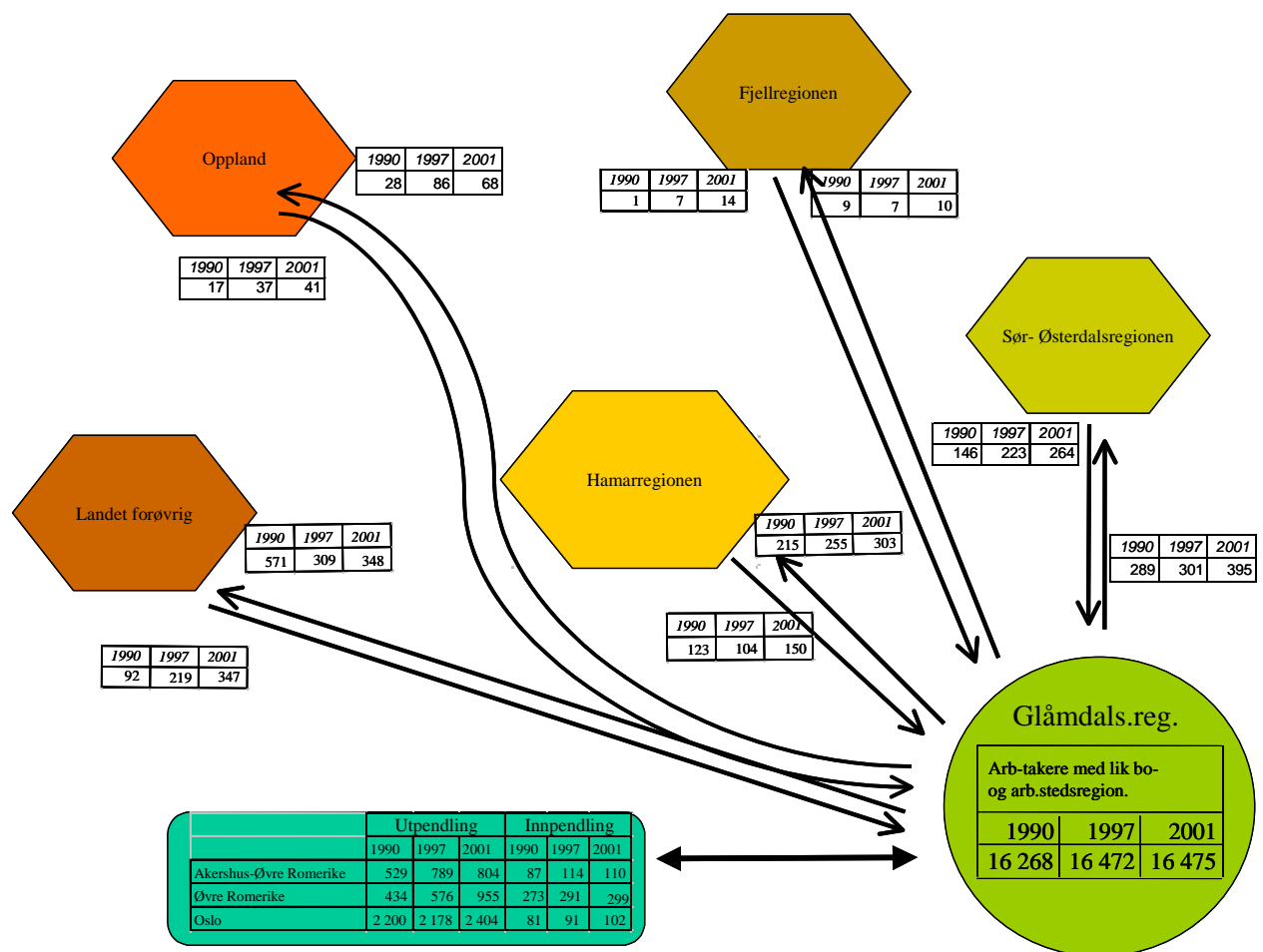
I forhold til de øvrige regionene har Hamarregionene flere inn- enn utpendlere.

4.2 Pendling i Glåmdalsregionen

Glåmdalen, eller Glåmdalsregionen, ligger som Hamarregion i rimelig nærhet til arbeidsmarkedet i hovedstadsområdet og er en region som historisk sett har sterke pendlertradisjoner. Hvordan har utviklingen vært for denne regionen mht. pendling på 1990 tallet?

Ved utgangen av 4. kvartal 2001 var det i underkant av 21 800 arbeidstakere med bosted i Glåmdalsregionen. Det er en økning på 1 200 arbeidstakere fra 1990 til 1997 (2,1 prosent). Fra 1997 til 2001 økte den med 3,8 prosent (800 arbeidstakere).

Fig.4.5: Pendlingsstrømmer for Glåmdalsregionen 1990, 1997 og 2001. Sør-Trøndelag er inkludert i "Landet for øvrig"

(Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning)

I 1990 bodde og arbeidet 79,2 prosent (16 268) av arbeidstakerne i samme region. I 1997 var denne andelen redusert til 78,5 prosent og i 2001 var den ytterligere redusert til 75,7 prosent. Dvs. at andelen av arbeidstakere som pendler ut av regionen har økt fra i overkant av 20 prosent i 1990 til nesten 25 prosent i 2001 (Andelen i 1997 var på 22 prosent).

I 1990 var det 4 275 personer som pendlet ut av regionen, i 1997 var det 4 501 og i 2001 5 287. Fra 1997 til 2001 økte antall arbeidstakere med bosted i regionen med 789 personer og det var en vekst i nettoppendlingen på 545 personer. Dvs. at nesten 70 prosent av veksten i arbeidstakere etter bosted i denne perioden kan forklares med økt nettoutpendling.

Ut- og innpendling Glåmdalsregionen

Hvor er det Glåmdølene pendler? Hovedtendensen i Glåmdalsregionen er den samme som det man fant for Hamarregionen, hvor antallet ut- og innpendlere har økt til alle regioner og hvor veksten varierer. Eneste "region" som følger et annet mønster er samleregionen "landet for øvrig" som har hatt en nedgang fra 1990 og fram til 2001.

Tab.4.4. Utpendlingsstrømmer fra Glåmdalsregion i 1990, 1997 og 2001.

	Glåmdalsregionen						
	1990	1997	2001		1990	1997	2001
Arbeidstakere bosted	20 543	20 973	21 762				
Arbeidstakere arbeidssted	17088	17558	17802				
Arbeidstakere med lik bo-/arbeidsstedsregion	16 268	16 472	16 475				
Utpendling	4 275	4 501	5 287				
Innpendling	820	1 086	1 327				
Nettoutpendling	-3 455	-3 415	-3 960				
Utpendl.andel av arb.takere bosted	20,8 %	21,5 %	24,3 %				
Innpendl.andel av arb.takere arb.sted	4,8 %	6,2 %	7,5 %				
Antall utpendlere til:				Antall innpendlere fra:			
	1990	1997	2001	1990	1997	2001	
Oslo Akershus	3 163	3 543	4 163	441	496	511	
Hamarregionen	215	255	303	123	104	150	
Sør-Østerdalsreg.	289	301	395	146	223	264	
Fjellregionen	9	7	10	1	7	14	
Lillehammerreg.	5	29	22	2	9	14	
Gjøvik reg	16	48	32	10	13	16	
Oppland for øvrig	7	9	14	5	15	11	
Sør-Trøndelag	18	34	47	12	16	17	
Landet for øvrig	553	275	301	80	203	330	
Andel utpendling til:				Andel innpendlere fra:			
	1990	1997	2001	1990	1997	2001	
Oslo Akershus	74,0 %	78,7 %	78,7 %	53,8 %	45,7 %	38,5 %	
Hamarregionen	5,0 %	5,7 %	5,7 %	15,0 %	9,6 %	11,3 %	
Sør-Østerdalsreg.	6,8 %	6,7 %	7,5 %	17,8 %	20,5 %	19,9 %	
Fjellregionen	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,1 %	0,6 %	1,1 %	
Lillehammerreg.	0,1 %	0,6 %	0,4 %	0,2 %	0,8 %	1,1 %	
Gjøvik reg	0,4 %	1,1 %	0,6 %	1,2 %	1,2 %	1,2 %	
Oppland for øvrig	0,2 %	0,2 %	0,3 %	0,6 %	1,4 %	0,8 %	
Sør-Trøndelag	0,4 %	0,8 %	0,9 %	1,5 %	1,5 %	1,3 %	
Landet for øvrig	12,9 %	6,1 %	5,7 %	9,8 %	18,7 %	24,9 %	

Kilde:SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Det viktigste utpendlingsområde for glåmdølene er Oslo- Akershus. I 2001 pendlet 75,7 prosent (4 163) av pendlerne til dette området. I 1990 og 1997 var andelen henholdsvis 74

prosent (3 163) og 78,7 prosent (3 543). Fra 1990 til 1997 økte utpendlingen til denne regionen med 12,0 prosent, mens den prosentvise veksten fra 1997 til 2001 var på 17,5 prosent.

Underlagsmaterialet gjør det mulig å ”dekomponere” utpendlingsstrømmen til Oslo Akershus regionen. Utviklingen på 1990 tallet viser at Oslo har redusert sin betydning mens Akershus og Øvre Romerike har fått en større andel av utpendlerne fra regionen. Veksten i andelen utpendlere til Øvre Romerike (av Oslo- Akershus pendlerne) er på litt over ni prosentpoeng fra 1990 til 2001. Mesteparten av denne veksten skjedde i perioden 1997 -2001. En viktig forklaring i denne sammenheng er etableringen av hovedflyplassen på Gardermoen.

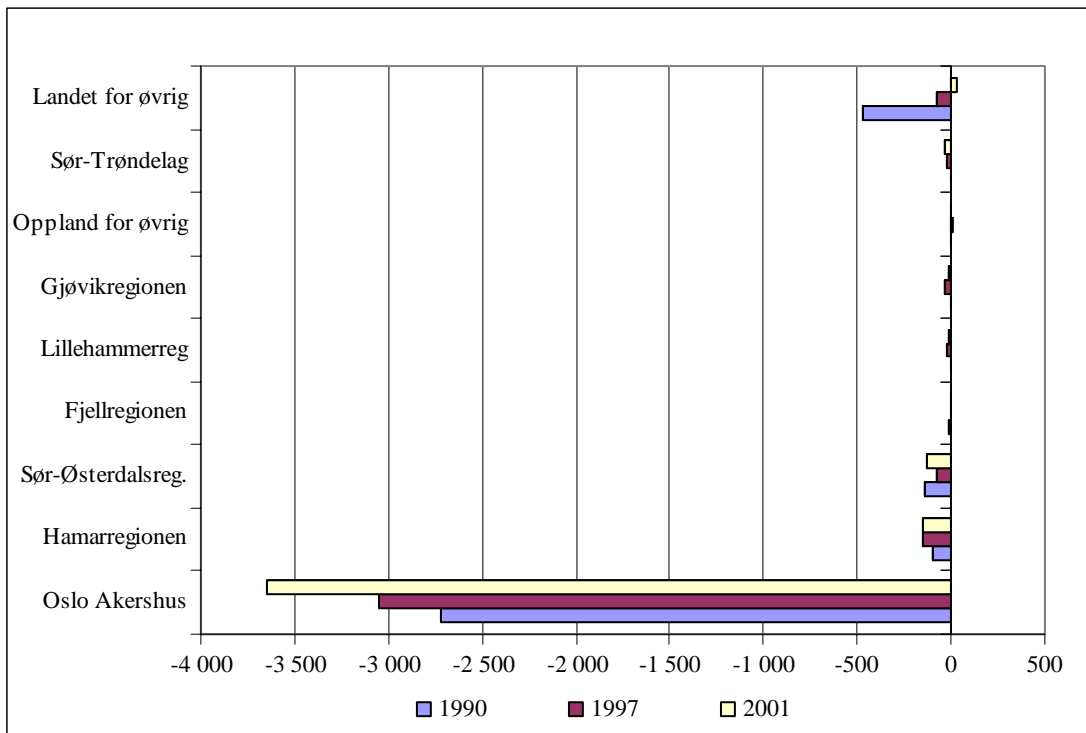
De viktigste pendlingstrekkene for Glåmdalsregionen kan oppsummeres som:

- I 2001 var det nesten 5 300 personer som pendlet ut av Glåmdalsregionen. Det er 1 000 flere enn i 1990 og nesten 800 mer enn i 1997. På samme tidspunkt var det litt over 1 300 personer som pendlet inn til regionen. Veksten i forhold til 1990 og 1997 var på henholdsvis 507 og 244
- Andelen arbeidstakere som pendler ut av regionen økte fra 20,8 prosent i 1990 til 24,3 prosent i 2001 (1997: 21,5 prosent). Andelen innpendlere til arbeidsplasser i Glåmdalen i 2001 var 7,5 prosent i 2001. Tilsvarende for tall for 1990 og 1997 var 4,8 prosent og 6,2 prosent.
- Nesten 4 200 arbeidstakere med bosted i Glåmdalsregionen pendlet til Oslo – Akershus regionen i 2001 (75 prosent av utpendlingen). Fra 1990 til 1997 var det en økning i antall utpendlere på 12 prosent, mens det for perioden 1997 til 2001 var en økning på 17,5 prosent. Innpendlingen fra Oslo- Akershus var på i overkant av 500 i 2001. Veksten fra 1990 til 1997 og 1997 til 2001 var relativt moderat (55 og 15 personer).
- 700 personer (13,5 prosent) pendlet til Hamar- og Sør- Østerdalsregionen i 2001. Fra 1990 til 1997 økte antall utpendlere til disse områdene med 10 prosent. Veksten i perioden 1997- 2001 var på 26 prosent. Antall innpendlere fra de to regionene i 2001 var i overkant av 400 personer.
- Utpendling til de øvrige regionene i Innlandet er begrenset og utpendlingen til ”landet for øvrig ble nesten halvert gjennom 1990 tallet og var i 2001 på 300 personer. Når det gjelder innpendling er bildet det samme som for utpendling mht til de andre regionene i Innlandet. Landet for øvrig har økt sin betydning og utgjorde 25 prosent av innpendlerne i 2001.

Nettoppendling Glåmdalsregionen

Nettoppendlingen for Glåmdalsregionen er vist i figur 4.6. Den grafiske framstillingen illustrerer godt pendlingsmønsteret i regionen og utviklingen på 1990 tallet. Ubalansen i forhold til Oslo Akershus, som den viktigste pendlingsregionen, økte gjennom 1990 tallet og veksten var størst fra 1997 til 2001. Regionen har også et underskudd i forhold til Hamar- og Sør- Østerdalsregionen, men her har ikke styrkeforholdet mellom inn- og utpendling endret seg i særlig grad på 1990 tallet. I forhold til de øvrige regionene er det et nullsumspill (omtrent like stor eller like liten inn- og utpendling).

Fig. 4.6.: *Nettopendling mellom Glåmdalsregionen og øvrige regioner.*

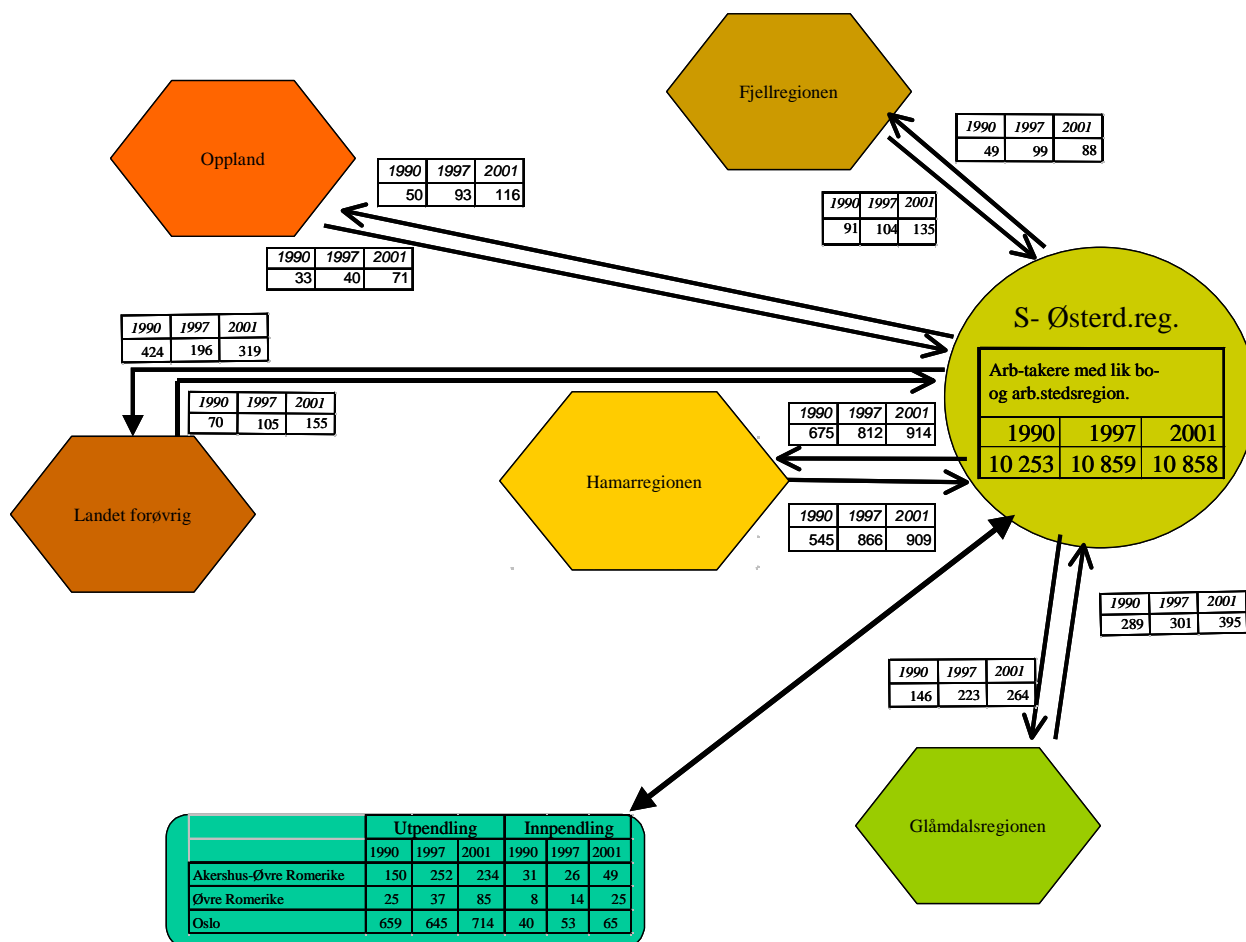
Kilde SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

4.3 Pendling i Sør- Østerdalsregionen

Sør- Østerdalsregionen dekker kommunene Elverum, Åmot, Stor- Elvdal, Trysil og Engerdal. 4. kvartal 1990 var det i overkant av 12 400 arbeidstakere med bosted i regionen. Fram til 1997 økte andelen arbeidstakere med 6,3 prosent (underkant av 800 personer). Den positive utviklingen fortsatte fra 1997 og fram til 2001, men med en lavere vekst (2,8 prosent). Når det gjelder antall arbeidssøkere etter arbeidssted var det en økning på 1 000 personer fra 1990 til 1997 (9 prosent). Veksten fortsatte fra 1997 til 2001, men var svakere (294 arbeidstakere eller 2,4 prosent). Pr. 4. kvartal 2001 var det i underkant av 12 400 arbeidstakere med arbeidssted i Sør- Østerdalsregionen.

Antall arbeidstakere som var bosatt og arbeidet i regionen var i 1990 på ca. 10 250. Fram til 1997 økte den til i underkant av 10 900, det samme nivået som i 2001. Hvis en ser på andelen arbeidstakere med bosted som har arbeidssted i regionen utgjorde den 82,5 prosent i 1990 og 79,9 prosent i 2001. Dvs. at to av 10 arbeidstakere med bosted i Sør- Østerdalen jobber utenfor regionen og at denne andelen har økt. Hvor er det arbeidstakerne i regionen pendler? Figur 4.7 gir en grafisk framstilling av pendlingsmønsteret i 1990,1997 og 2001.

Fig.4.7: Pendlingsstrømmer for Sør- Østerdalsregionen 1990, 1997 og 2001. Sør-Tøndelag er innarbeidet i "landet for øvrig"

Ut- og innpendling Sør- Østerdalsregionen

4. kvartal 2001 pendlet det 2 734 personer ut av regionen. Dette er 8 prosent flere enn i 1990 og 16 prosent flere enn i 1997. Det viktigste utpendlingsområdet for Sør- Østerdalen er Oslo- Akershus og da spesielt hovedstaden. 38 prosent, eller 1 033, av utpendlerne jobber i hovedstadsområdet. I løpet av 1990 tallet var det en vekst i antallet utpendlere på henholdsvis 200 fra 1990 til 1997 og 100 fra 1997 til 2001. Det andre viktige utpendlingsområdet er Hamarregionen. 4. kvartal 2001 dro en av tre, i overkant av 900, til jobb i Hamarregionen. Det er en økning på henholdsvis 240 utpendlere fra 1990 og 100 utpendlere fra 1997.

Til sammen tar Hamarregionen og Oslo- Akershus 70 til 75 prosent av utpendlere fra Sør- Østerdalen. Begge disse regionene styrket sin relative betydning fra 1990 til 1997, mens den ble noe svekket fram til 2001.

Tab.4.6. Utpendlingsstrømmer fra Sør-Østerdalsregion i 1990, 1997 og 2001

	S-Østerdalsregionen					
	1990	1997	2001			
Arbeidstakere bosted	12 431	13 216	13 592			
Arbeidstakere arbeidssted	11 360	12 368	12 662			
Arbeidstakere med lik bo-/arbeidsstedsregion	10 253	10 859	10 858			
Utpendling	2 178	2 357	2 734			
Innpendling	1 107	1 509	1 804			
Nettoutpendling	-1 071	-848	-930			
Utpendl.andel av arb.takere bosted	17,5 %	17,8 %	20,1 %			
Innpendl.andel av arb.takere arb.sted	9,7 %	12,2 %	14,2 %			
Antall utpendlere til:				Antall innpendlere fra:		
	1990	1997	2001	1990	1997	2001
Oslo Akershus	834	934	1 033	79	93	139
Hamarregionen	675	812	914	545	866	909
Glåmdalsregionen	146	223	264	289	301	395
Fjellregionen	49	99	88	91	104	135
S-Gudbrandsdalsreg	21	42	54	10	18	23
Lillehammerreg.	20	36	46	13	8	22
Gjøvik reg	9	15	16	10	14	26
Sør-Trøndelag	14	33	51	12	20	31
Landet for øvrig	410	163	268	58	85	124
Andel utpendling til:				Andel innpendlere fra:		
	1990	1997	2001	1990	1997	2001
Oslo Akershus	38,3 %	39,6 %	37,8 %	7,1 %	6,2 %	7,7 %
Hamarregionen	31,0 %	34,5 %	33,4 %	49,2 %	57,4 %	50,4 %
Glåmdalsregionen	6,7 %	9,5 %	9,7 %	26,1 %	19,9 %	21,9 %
Fjellregionen	2,2 %	4,2 %	3,2 %	8,2 %	6,9 %	7,5 %
Lillehammerreg.	1,0 %	1,8 %	2,0 %	0,9 %	1,2 %	1,3 %
Gjøvik reg	0,9 %	1,5 %	1,7 %	1,2 %	0,5 %	1,2 %
Oppland for øvrig	0,4 %	0,6 %	0,6 %	0,9 %	0,9 %	1,4 %
Sør-Trøndelag	0,6 %	1,4 %	1,9 %	1,1 %	1,3 %	1,7 %
Landet for øvrig	18,8 %	6,9 %	9,8 %	5,2 %	5,6 %	6,9 %

(Kilde SSB, bearbejdet av østlandsforskning)

For perioden 1990 til 2001 økte antall arbeidstakere med bosted i Sør-Østerdalen med 9,3 prosent og antall arbeidstakere med arbeidssted i regionen med 11,5 prosent. Dvs. at det har vært en større vekst i arbeidsplasser. Når utpendlingen fra regionen i samme periode har økt med rundt 25 prosent må også innpendlingen til regionen ha økt.

Totalt pendlet i overkant av 1 800 personer inn til Sør- Østerdalsregionen i 2001. Dette var 700 flere enn i 1990 og 300 flere enn i 1997. Det desidert viktigste ”rekrutteringsområde” for arbeidskraft til Sør - Østerdalsregionen er Hamarregionen. I 2001 kom over 50 prosent, eller 909 av innpendlerne fra denne regionen. Veksten i innpendling fra denne regionen var størst i perioden 1990 – 97 med nesten 60 prosent. Fra 1997 til 2001 var det en moderat vekst med 5 prosent.

Hovedtrekkene for pendlingsmønsteret i Sør- Østerdalsregionen kan oppsummeres som:

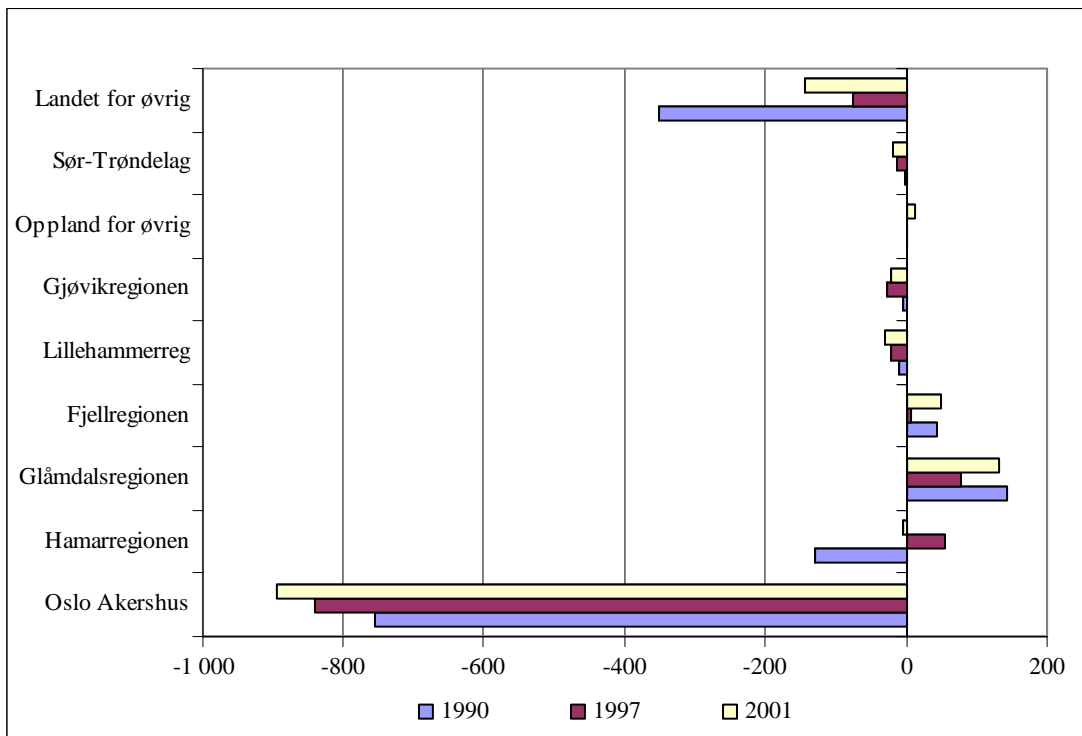
- To av 10 arbeidstakere med bosted i Sør-Østerdalen jobbet utenfor regionen i 4.kvartal 2001
- 4. kvartal 2001 pendlet det 2 734 personer ut av regionen. Dette er 8 prosent flere enn i 1990 og 16 prosent flere enn i 1997. Det viktigste utpendlingsområdet for Sør- Østerdalen er Oslo- Akershus og da spesielt hovedstaden. 38 prosent av utpendlerne jobber i hovedstadsområdet. Det andre viktige utpendlingsområdet er Hamarregionen. 4. kvartal 2001 dro en av tre, i overkant av 900, til jobb i Hamarregionen.
- Til sammen tar Hamarregionen og Oslo- Akershus 70 til 75 prosent av utpendlere fra Sør-Østerdalen. Begge disse regionene styrket sin relative betydning fra 1990 til 1997, mens den ble noe svekket fram til 2001.
- Totalt pendlet i overkant av 1 800 personer inn til Sør- Østerdalsregionen i 2001. Dette var 700 flere enn i 1990 og 300 flere enn i 1997. Det desidert viktigste ”rekrutteringsområde” for arbeidskraft til Sør - Østerdalsregionen er Hamarregionen. I 2001 kom over 50 prosent, eller 909 av innpendlerne fra denne regionen.
- Det andre viktige innpendlingsområdet for Sør-Østerdalsregionen er Glåmdalen. I 2001 var det nesten 400 innpendlere fra denne regionen. Veksten i antall innpendlere i løpet av 1990 tallet var på i overkant av 100.
- Oslo- Akershus hadde en like stor andel av innpendlerne til Sør- Østerdalsregionen som Fjellregionen i 2001 på rundt 7,5 prosent

Nettoppendling Sør-Østerdalsregionen

Nettoppendlingsstrømmene for Sør- Østerdalsregionen viser for det første den sterke ubalansen i forhold til Oslo Akershusområdet. Økningen i negativ nettoppendling i forhold til hovedstadsområdet var sterkest fra 1990 til 1997. Trenden fortsatte fra 1997 og fram til 2001, men veksten var mindre.

Sør- Østerdalsregionen har en positiv nettoppendling i forhold til Glåmdalsregionen og Fjellregionen. Årsaken til dette er at planregionene, som ligger til grunn for denne analysen, ikke sammenfaller helt med mer funksjonelle arbeidsregioner. For deler av Solørregionen er for eksempel Sør-Østerdalen (Elverum) et mer naturlig arbeidsmarked. Det samme gjelder Fjellregionen hvor for eksempel den sørlige del av Rendalen er knyttet opp i mot deler av arbeidsmarkedet i Sør-Østerdalen.

Fig. 4.8.: *Nettopendling mellom Sør-Østerdalsregionen og øvrige regioner.*

Kilde SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

4.4 Pendling i Fjellregionen

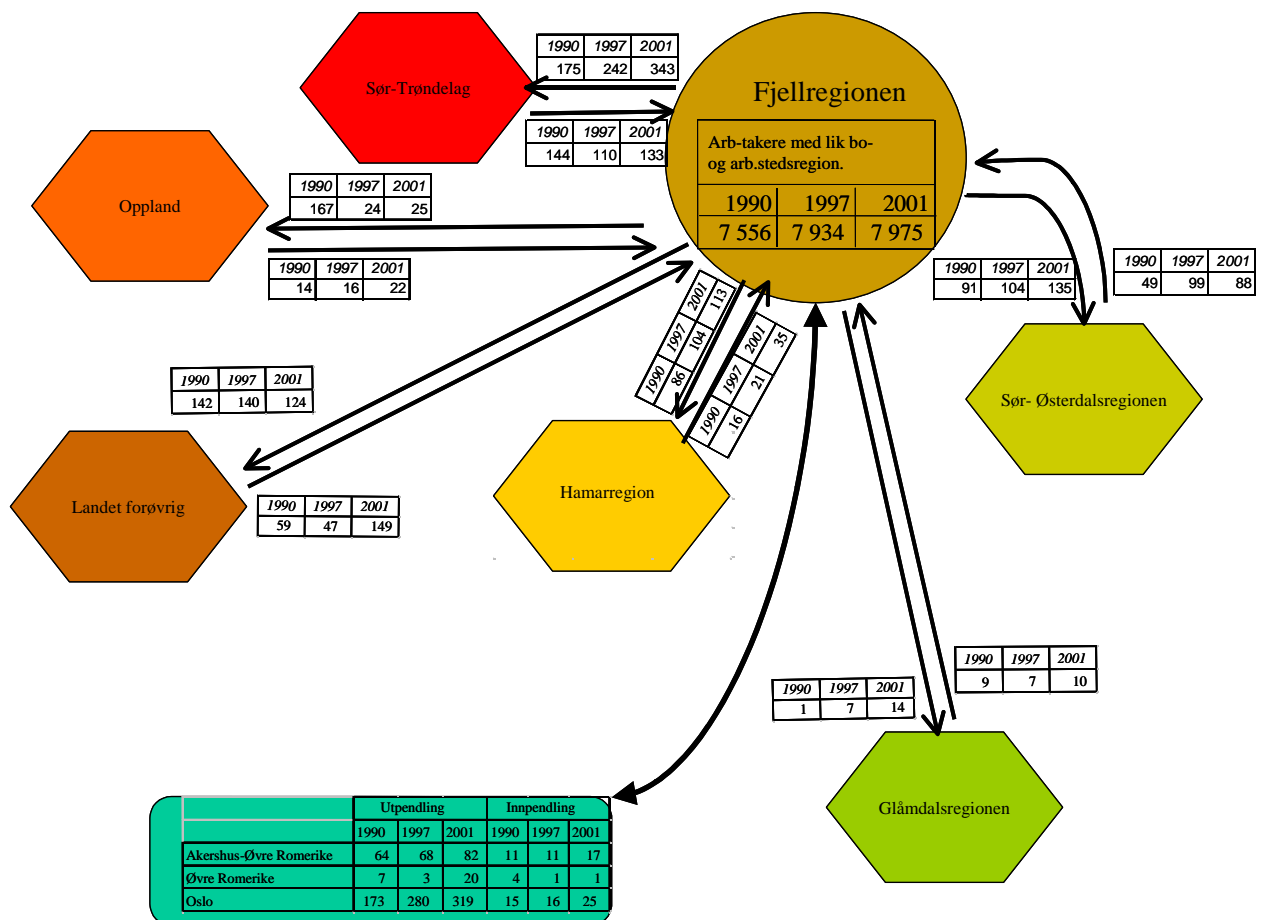
Fjellregionen dekker kommunene Rendalen, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Os, Røros, og Holtålen og kan karakteriseres som en typisk distriktsregion. Fjellregionen skiller seg ut fra de øvrige fordi regionen har to regionsentre, Røros og Tynset.

I 4. kvartal 2001 var det 9 170 arbeidstakere med bosted i regionen. Dette er 8,4 prosent flere enn i 1990 og 3,0 prosent flere enn i 1997. Antall arbeidstakere med arbeidssted i samme området var 8 455 i 2001. Veksten i arbeidsplasser har vært noe svakere på 1990 tallet, henholdsvis 7,3 prosent fra 1990 til 1997 og 2,3 prosent i siste periode (1997-2001).

I 2001 hadde 87 prosent (7 975) av de bosatte arbeidstakere arbeid i. Tilsvarende tall for 1990 og 1997 var 89 prosent. Sagt på en annen måte var det 13 prosent av arbeidstakerne som pendlet ut av regionen i 2001 og andelen økte mot slutten av 1990 tallet.

Figur 4.9 viser pendlingsstrømmene i Fjellregionen

Fig.4.9: Pendlingsstrømmer for Fjellregionen 1990, 1997 og 2001

(Kilde: SSB og bearbejdet av Østlandsforskning)

Ut- og innpendling Fjellregionen

Hvor er det så folk fra Fjellregionen pendler? Også for Fjellregionen er det to viktige utpendlingsområder. Den viktigste utpendlingsområde er Oslo Akershus. 35 prosent av pendlerne, eller nesten 420 personer, fra Fjellregionen jobber i hovedstadsområdet. Sammenliknet med 1990 er det en økning på 73 prosent. Den største veksten kom i fra 1990 til 1997 med 44 prosent. Fra 1997 til 2001 økte den med 20 prosent.

Tab.4.9. Pendlingsstrømmer fra Fjellregionen i 1990, 1997 og 2001

	Fjellregionen					
	1990	1997	2001			
Arbeidstakere bosted	8 462	8 906	9 170			
Arbeidstakere arbeidssted	7 877	8 262	8 455			
Arbeidstakere med lik bo-/arbeidsstedsregion	7 556	7 934	7 975			
Utpendling	906	972	1 195			
Innpendling	321	328	480			
Nettoutpendling	-585	-644	-715			
Utpendl.andel av arb.takere bosted	10,7 %	10,9 %	13,0 %			
Innpendl.andel av arb.takere arb.sted	4,1 %	4,0 %	5,7 %			
Antall utpendlere til:				Antall innpendlere fra:		
	1990	1997	2001	1990	1997	2001
Oslo Akershus	244	351	421	30	28	43
Hamarregionen	86	104	113	16	21	35
Glåmdalsregionen	1	7	14	9	7	10
Sør-Østerdalsreg.	91	104	135	49	99	88
Lillehammerreg.	10	2	9	2	9	5
Gjøvik reg	4	8	20	4	0	3
Oppland for øvrig	153	14	16	8	7	14
Sør-Trøndelag	175	242	343	144	110	133
Landet for øvrig	142	140	124	59	47	149
Andel utpendling til:				Andel innpendlere fra:		
	1990	1997	2001	1990	1997	2001
Oslo Akershus	26,9 %	36,1 %	35,2 %	9,3 %	8,5 %	9,0 %
Hamarregionen	9,5 %	10,7 %	9,5 %	5,0 %	6,4 %	7,3 %
Glåmdalsregionen	0,1 %	0,7 %	1,2 %	2,8 %	2,1 %	2,1 %
Sør-Østerdalsreg.	10,0 %	10,7 %	11,3 %	15,3 %	30,2 %	18,3 %
Lillehammerreg.	1,1 %	0,2 %	0,8 %	0,6 %	2,7 %	1,0 %
Gjøvik reg	0,4 %	0,8 %	1,7 %	1,2 %	0,0 %	0,6 %
Oppland for øvrig	16,9 %	1,4 %	1,3 %	2,5 %	2,1 %	2,9 %
Sør-Trøndelag	19,3 %	24,9 %	28,7 %	44,9 %	33,5 %	27,7 %
Landet for øvrig	15,7 %	14,4 %	10,4 %	18,4 %	14,3 %	31,0 %

Kilde SSB, bearbejdet av Østlandsforskning

Det andre viktige utpendlingsområdet er Sør-Trøndelag. 4. kvartal 2001 pendlet det 343 personer fra Fjellregionen. Veksten i utpendling til dette området fra 1990 til 1997 var på 38 prosent. Fra 1997 til 2001 økte antall utpendlere med 42 prosent. Underlagsmaterialet viser at Sør-Trøndelag (fratrasket Trondheim) har hatt en sterkere vekst enn Trondheim kommune.

4. kvartal 2001 var det 480 personer som jobbet i Fjellregionen, men hadde bosted utenfor regionen. Antallet personer som pendlet inn i 1990 var 321. Utpendlingen lå omtrent på samme nivå i 1997 (328 innpendlere). M.a.o har veksten i innpendlingen skjedd på slutten av 1990 tallet.

Når det gjelder innpendling til Fjellregionen er det to viktige utpendlingsregioner. Regionen "Landet for øvrig" er den ene, mens Sør- Trøndelag er den andre. Begge regionene hadde en andel på ca. 30% i 2001 men utviklingen for de to regionene har vært forskjellig

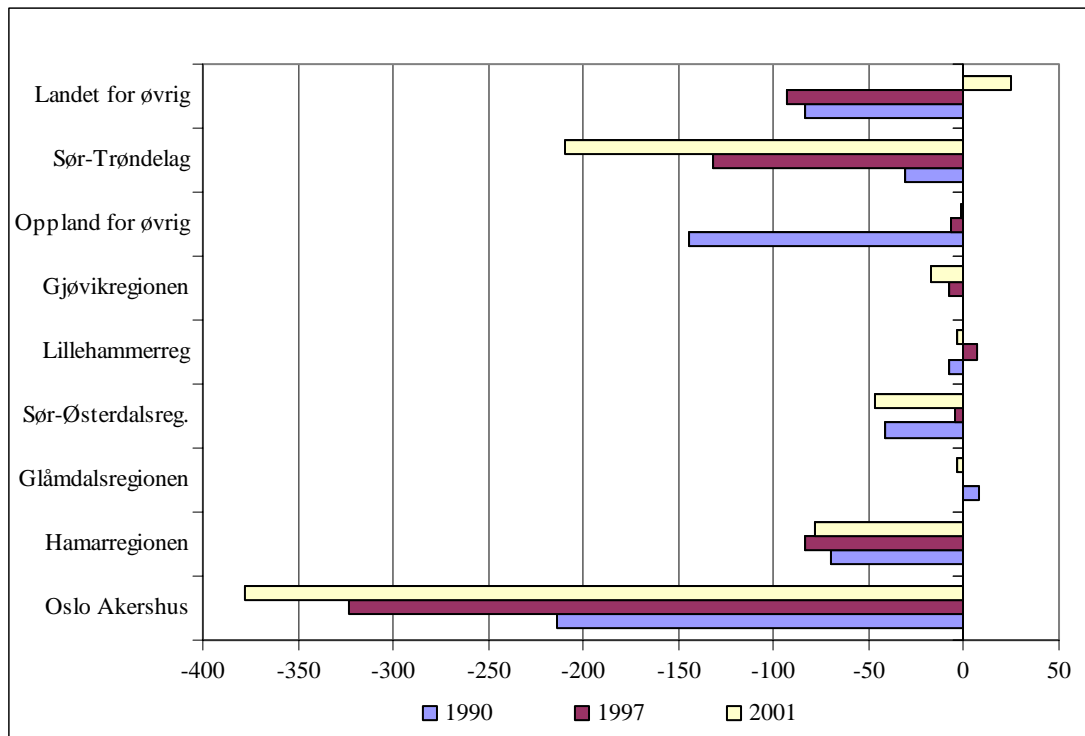
Hovedtrekkene når det gjelder pendlingsstrømmene i Fjellregionen kan oppsummeres som:

- 13 prosent av arbeidstakerne bosatt i Fjellregionen pendlet ut av regionen i 2001.
- I Fjellregionen er det to viktige utpendlingsområder. Det viktigste utpendlingsområde er Oslo Akershus. 35,2 prosent av pendlerne, eller nesten 421 personer, bosatt i Fjellregionen jobber i hovedstadsområdet. Sammenliknet med 1990 er det en økning på mer enn 70 prosent.
- Det andre viktige området er Sør-Trøndelag. 4. kvartal 2001 pendlet det 343 personer fra Fjellregionen til dette området. 70 prosent av disse hadde arbeidsplassen sin i Trondheim. Veksten i utpendling til dette området fra 1990 til 1997 var på 38,1 prosent. Fra 1997 til 2001 økte antall utpendlere med 42 prosent.
- I 1990 pendlet 153 personer fra Fjellregionen og til området "Oppland for øvrig" (Nord- Gudbrandsdalen, Midt- Gudbrandsdal og Valdres). I 1997 og 2001 var antallet redusert til henholdsvis 14 og 16 personer. Årsaken til dette er nedleggelsen av gruvevirksomheten på Hjerkin
- 4. kvartal 2001 var det 480 personer som jobbet i Fjellregionen, men hadde bosted utenfor regionen. Antallet personer som pendlet inn i 1990 var 321.
- Når det gjelder innpendling til Fjellregionen er det to viktige "innpendlingsregioner". Regionen "Landet for øvrig" er den ene, mens Sør-Trøndelag er den andre. Begge regionene hadde en andel av innpendlerne på ca. 30 prosent i 2001, men utviklingen for de to regionene har vært forskjellig. Tendensen er at Sør- Trøndelag har svekket sin relative betydning som arbeidskraftsregion for Fjellregionen gjennom 1990 tallet.

Nettoppendling Fjellregionen

Fjellregionen har et pendlingsunderskudd i forhold til alle regioner gjennom 1990- åra og fram til 2001. Unntaket er "landet for øvrig" i 2001 hvor det er et lite overskudd. Den sterke reduksjonen i pendlingsunderskuddet i forhold til Oppland skyldes som tidligere nevnt nedleggelsen av virksomheten av gruvevirksomheten på Tverrfjellet. Pendlingsunderskuddet i forhold både hovedstadsområdet og til Sør-Trøndelag har økt gjennom hele 1990- tallet, men veksten var størst i perioden 1990- 97.

Fig. 4.10.: *Nettopending mellom Fjellregionen og øvrige regioner*

Kilde SSB og bearbejdet av Østlandsforskning

4.5 Næringsfordelt pendling

Hedmark har historisk sett lange pendlertradisjoner, og ofte har pendling blitt knyttet til personer innenfor bygg- og anleggssektoren. På bakgrunn av de endringer som har vært i næringsstrukturen de 10- 15 siste åra, med en dreining mot de mer tjenesteytende næringene, er det rimelig å anta at dette også avspeiles i pendlingsmønsteret. Tabell 4.10. viser sysselsatte i alderen 16- 74 år som er bosatte, har arbeidssted, pendler inn eller ut av Hedmark fordelt etter næring i 2000 og 2002.⁴

Tab.4.10. Sysselsatte etter arbeidssted, bosted, inn - og utpendling fordelt etter næring i 2000 og 2002

	Sysselsatte personer 16-74 år							
	med bosted i fylket		som pendler inn i fylket		som pendler ut av fylket		med arbeidssted i fylket	
	2000	2002	2000	2002	2000	2002	2000	2002
00-99 I alt, alle næringer	90014	89949	4536	4869	14044	14060	80506	80758
01-05 Jordbruk, skogbruk og fiske	6072	5575	252	300	193	171	6131	5704
11 Utvinning av råolje og naturgass	76	85	0	1	76	83	0	3
10,12-37 Industri og bergverksdrift	12590	12166	958	892	1722	1704	11826	11354
40-41 Kraft- og vannforsyning	784	621	13	6	53	41	744	586
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	6776	7031	501	474	1347	1488	5930	6017
50-55 Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	15814	15719	791	848	3169	3084	13436	13483
60-64 Transport og kommunikasjon	6010	5595	303	316	1785	1665	4528	4246
65-74 Finans, forretningsm. tj. yting	7563	7922	635	797	2369	2223	5829	6496
75-99 Offentlig forvaltning og annen tjenesteyting	33775	34785	1043	1197	3284	3547	31534	32435
00 Uoppgitt	554	450	40	38	46	54	548	434

Hedmark

Kilde: SSB

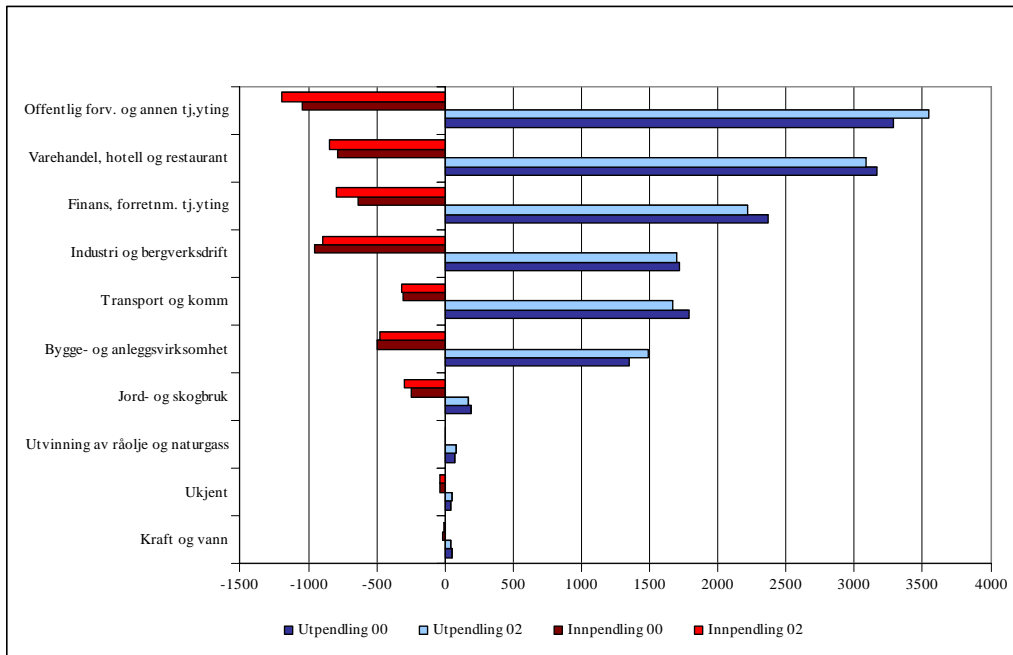
Denne tabellen viser for det første at det er en økning i antall sysselsatte personer med arbeidssted i fylket (+250) og en nedgang i antall sysselsatte med bosted i fylket (- 65). Når det gjelder sysselsatte etter arbeidssted har tendensen med en dreining fra primær- og sekundærnæringene og over til tertiærnæringen fortsatt. Finans og forretningsmessig tjenesteyting har økt med nesten 700 arbeidsplasser fra 2000 til 2002, mens offentlig forvaltning og annen tjenesteyting har hatt en økning på nesten 900 arbeidsplasser. Øvrige næringer har hatt en tilbakegang. Tabellen viser også at antall personer som pendler ut av Hedmark er relativt stabilt, mens det er en økning i antall som pendler inn (+330).

Hvilke næringer er det som i størst grad importerer arbeidskraft fra Hedmark? I 2002 var en av fire utpendlere sysselsatt innenfor offentlig forvaltning og annen tjenesteyting. Det er nesten to prosentpoeng høyere enn i år 2000. På andre plass ligger varehandel med en andel på 22 prosentpoeng. På tredjeplass ligger finans-, og forretningsmessig tjenesteyting. Samlet tar disse tre næringene i mot 63 prosent av utpendlerne i fra Hedmark. Hva slags type arbeidskraft er det som pendler inn til Hedmark? På importsiden er det også slik at offentlig forvaltning og annen tjenesteyting er den viktigste næringen og tar i mot 25 prosent av innpendlerne. Dette er en økning på to prosentpoeng i forhold til 2000. Andelen av innpendlere som jobber i innen industri utgjør i overkant av 18 prosent i 2002 og det er tre prosentpoeng mindre enn i 2000. Varehandel, hotell og restaurant utgjør i overkant av 17 prosent. Finans og forretningsmessig tjenesteyting har økt sin andel av innpendlerne med nesten 2,5 prosentpoeng fra 2000 til 2002.

Figur 4.11 viser antall inn- og utpendlere i Hedmark fordelt etter næring i 2000 og 2002, rangert etter den næringen som hadde flest utpendlere i 2002. Utpendlere har i denne figuren positiv verdi, mens innpendlerer har en negativ verdi.

⁴ Grunnen til at antall pendlere er høyere i dette tallmaterialet enn hva som ligger til grunn i kapittel 4 er at det her brukes sysselsatte og ikke arbeidstakere.

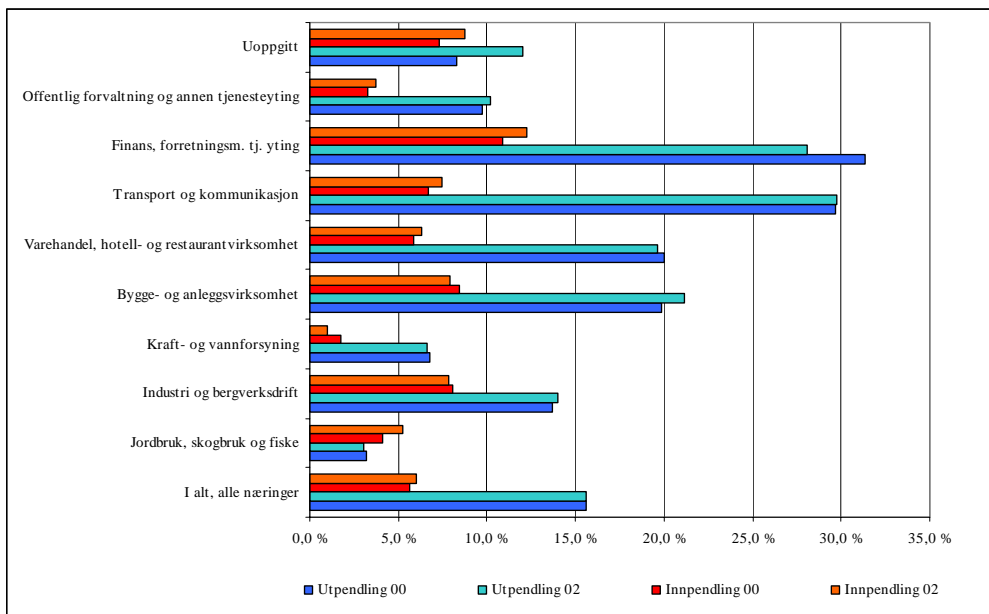
Fig.4.11. Antall inn og utpendlere til Hedmark i 2000 og 2002 fordelt etter næring

Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Figur 4.12. viser hvor stor andel av de bosatte som pendler ut og hvor stor andel innpendlerne som fyller arbeidsplassene i fylket

Fig.4.12. Andel innpendlere av sysselsatte etter arbeidssted og andel utpendlere av sysselsatte etter bosted i 2000 og 2002 etter næring

Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning.

Figuren viser at over 28 prosent av de bosatte som arbeider innenfor finans og forretningsmessig tjenesteyting pendlet ut av fylket i 2002. Dette er en nedgang på rundt tre prosentpoeng sammenliknet med 2000. Samtidig er andelen som pendlet inn til fylket økt med i overkant av et prosentpoeng. Finans og forretningsmessig tjenesteyting er den næringen i Hedmark som har den høyeste importandelen av arbeidskraft målt i forhold til antall arbeidsplasser. I den undersøkte perioden har det kommet nesten 670 flere arbeidsplasser i denne næringen, 162 av disse fylles av arbeidskraft utenfra fylket, 142 av personer som har sluttet å pendle ut. De resterende, dvs. nesten 360 arbeidsplasser dekkes av folk som er flyttet til regionen (eller evt. nykommere i arbeidsmarkedet). Underlagsmaterialet viser at mesteparten av veksten når det gjelder antall arbeidsplasser har kommet i Hamar kommune, med over 230 arbeidsplasser.

Transport og kommunikasjon er den næringen som har størst andel utpendlere. I underkant av 30 prosent av de bosatte, som er sysselsatt innenfor denne næringen, pendler ut av fylket. Denne andelen har ikke endret seg de siste årene.

Rundt 20 prosent av de bosatte innenfor varehandel, hotell og restaurant samt bygg- og anlegg pendler ut av regionen i 2002. For sistnevnte har det vært en økning i andelen som pendler ut fra 2000 til 2002, mens det var en nedgang innenfor varehandel. I denne gruppen har det samtidig vært en økning i andelen som pendler inn.

Det er kun innenfor jordbruk, skogbruk og fiske hvor andelen innpendlere er større enn andelen utpendlere.

Konklusjon: I 2002 var det nesten 14 100 personer som pendlet ut av fylket. Det er en svak økning sammenliknet med 2000. Samtidig var det totalt 4 900 personer som pendlet inn. Det er 350 flere enn i 2000. Det største antallet utpendlere er innenfor offentlig forvaltning og annen tjenesteyting med i overkant av 3 500 pendlere. Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet er den nest største gruppa med i overkant av 3 000 utpendlere. Flertallet av næringene har hatt en nedgang i antall utpendlere med unntak av offentlig forvaltning og annen tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet. Når det gjelder innpendling har det vært en økning med unntak av bygge- og anleggsvirksomhet og industri og bergverksdrift.

Næringsfordelt pendling på kommunalt nivå.

Totalt var det nesten 33 300 sysselsatte personer som pendlet ut av kommunen de bor i 2002. Det er 800 flere enn i 2000. Av disse er det i overkant av 14 000 som pendler ut av fylket, dvs. en utpendlingsandel på 42,3 prosent. I 2000 var den tilsvarende andelen 43,3 prosent. Andelen som pendler ut av fylket varierer mellom næringene. Det er innenfor transport og kommunikasjon hvor den største andelen av pendlingen skjer ut av fylket (56 prosent). Innenfor finans- og forretningsmessig tjenesteyting var det i 2002 nesten 51 prosent som pendlet ut av fylket.

Tabell 4.11. viser hvor stor andel av pendlerne i Hedmark som krysser fylkesgrense i forbindelse med arbeid innenfor de forskjellige næringene. Kategorien uoppgitt gjelder sysselsatte som ikke er klassifisert pga. manglende opplysninger i registreringsskjema, usikkerhet mht næringstilknytting med mer.

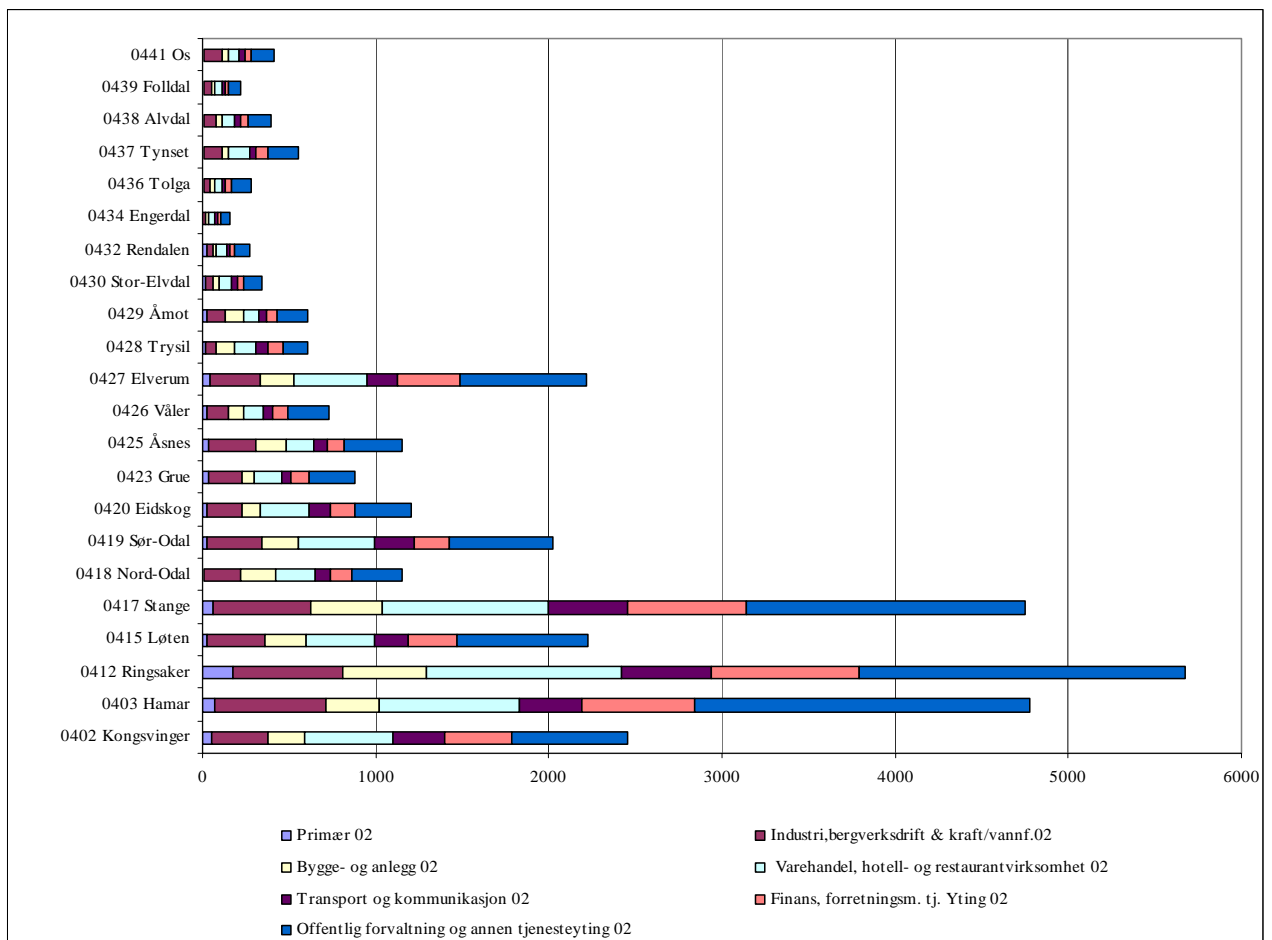
Tab.4.11. Andelen pendlere som pendler inn og ut av Hedmark i forhold til totalt antall pendlere

	Innpendling		Utpendling	
	2000	2002	2000	2002
I alt, alle næringer	19,8 %	20,2 %	43,3 %	42,3 %
Jordbruk, skogbruk og fiske	32,8 %	34,8 %	27,2 %	23,4 %
Industri, bergverksdrift & kraft/vannf.	24,3 %	23,3 %	37,0 %	36,9 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	23,6 %	22,5 %	45,4 %	47,7 %
Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	19,9 %	20,7 %	49,8 %	48,8 %
Transport og kommunikasjon	18,0 %	19,4 %	56,3 %	55,9 %
Finans, forretningsm. tj. yting	25,1 %	26,9 %	55,6 %	50,7 %
Offentlig forvaltning og annen tjenesteyting	13,4 %	14,1 %	32,7 %	32,8 %
Uoppgitt	54,1 %	50,0 %	57,5 %	58,7 %

Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Antall pendlerer på kommunenivå vil variere i forhold til antall bosatte, næringsstruktur og mulighetene for å pendle (geografi- avstand). Figur 4.13. viser antall personer som pendler ut av kommunen, fordelt etter næring, i 2002.

Fig.4.13. Antall utpendlere etter kommune og næring i 2002.

Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning.

Andel utpendlere (antall utpendlere i forhold til bosatte) etter næring viser store forskjeller mellom kommunene i Hedmark og for de forskjellige næringene. Gjennomgående har regionsenter- kommunene en lavere andel utpendlere innenfor alle næringer. Videre er Trysil og Tynset de eneste kommunene i Hedmark som har en utpendlingsandel på under 20 prosent. Det er en tendens til at kommune i Nord-Østerdals- og deler av Sør-Østerdalsregionen har en lavere utpendlingsfrekvens enn for eksempel kommuner på Hedmarken. Løten er den kommunen i fylket som har den høyeste andelen, hvor mer en 6 av 10 sysselsatte med bosted i Løten pendler ut. Dette skyldes næringsstruktur og at kommunegrensene ikke sammenfaller med grensene for arbeidsmarkedsregionen (dagpendlingsregionen). På kommunenivå er det spesielt sysselsatte innen Finans og forretningsmessig tjenesteyting som jobber i en annen kommune enn de bor. For eksempel jobber 85 prosent av sysselsatte innen denne næringen, som er bosatt i Stange, utenfor kommunen. Sysselsatte innen transport og kommunikasjon viser noe av det samme bildet.

Tab.4.12. Andelen utpendlere i forhold til sysselsatte etter bosted og næring.

Andel utpendlere/ bosatte	I alt, alle næringer	Jordbruk, skogbruk og fiske	Industri, bergverksdrift & kraft/vannf.	Bygge- og anleggsvirksomhet	Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	Transport og kommunikasjon	Finans, forretningsm.-tj. yting	Offentlig forvaltning og annen tjenesteyting	Uoppgift
0402 Kongsvinger	29,9 %	18,8 %	32,7 %	40,7 %	33,1 %	43,8 %	46,9 %	19,8 %	14,3 %
0403 Hamar	36,5 %	33,9 %	53,1 %	39,0 %	34,8 %	40,3 %	36,7 %	33,0 %	10,9 %
0412 Ringsaker	36,5 %	17,3 %	21,2 %	38,3 %	39,7 %	54,9 %	64,7 %	36,5 %	24,7 %
0415 Løten	64,4 %	12,9 %	77,7 %	73,3 %	61,2 %	82,6 %	85,4 %	58,9 %	23,1 %
0417 Stange	55,3 %	12,4 %	52,9 %	58,7 %	64,1 %	76,8 %	82,1 %	47,3 %	29,0 %
0418 Nord-Odal	48,3 %	14,0 %	61,8 %	58,0 %	58,4 %	50,3 %	76,1 %	33,0 %	25,0 %
0419 Sør-Odal	54,7 %	13,0 %	50,2 %	63,4 %	61,7 %	74,8 %	79,4 %	47,5 %	18,8 %
0420 Eidskog	42,4 %	19,5 %	34,7 %	44,5 %	58,3 %	65,6 %	79,4 %	31,4 %	14,3 %
0423 Crue	35,8 %	13,3 %	37,3 %	40,9 %	42,5 %	53,1 %	60,6 %	31,3 %	6,7 %
0425 Åsnes	32,7 %	11,5 %	40,1 %	60,1 %	29,1 %	44,9 %	48,3 %	25,1 %	36,8 %
0426 Våler	40,0 %	15,5 %	38,0 %	59,7 %	54,0 %	55,7 %	75,2 %	31,8 %	37,5 %
0427 Elverum	24,9 %	15,2 %	21,5 %	30,4 %	25,0 %	43,8 %	49,5 %	19,1 %	16,7 %
0428 Trysil	19,3 %	6,7 %	21,8 %	27,3 %	20,5 %	34,0 %	36,4 %	11,9 %	10,5 %
0429 Åmot	30,5 %	18,1 %	50,2 %	56,1 %	30,6 %	46,8 %	50,8 %	18,4 %	37,5 %
0430 Stor-Elvdal	26,3 %	14,3 %	23,8 %	46,3 %	33,2 %	39,5 %	58,9 %	18,7 %	25,0 %
0432 Rendalen	28,8 %	15,5 %	33,9 %	33,8 %	44,4 %	50,0 %	49,1 %	22,2 %	16,7 %
0434 Engerdal	22,1 %	3,0 %	26,0 %	25,9 %	31,4 %	55,6 %	38,1 %	18,9 %	0,0 %
0436 Tolga	33,3 %	4,2 %	52,1 %	35,4 %	47,3 %	83,3 %	55,4 %	35,9 %	33,3 %
0437 Tynset	19,8 %	3,9 %	41,1 %	20,4 %	19,9 %	21,4 %	26,7 %	17,2 %	23,5 %
0438 Alvdal	31,9 %	5,0 %	31,2 %	36,5 %	37,2 %	58,3 %	56,2 %	32,4 %	27,3 %
0439 Folldal	24,7 %	4,2 %	33,6 %	18,9 %	43,2 %	60,6 %	26,2 %	22,6 %	0,0 %
0441 Os	39,5 %	4,0 %	64,3 %	47,1 %	48,4 %	75,0 %	55,1 %	35,7 %	57,1 %

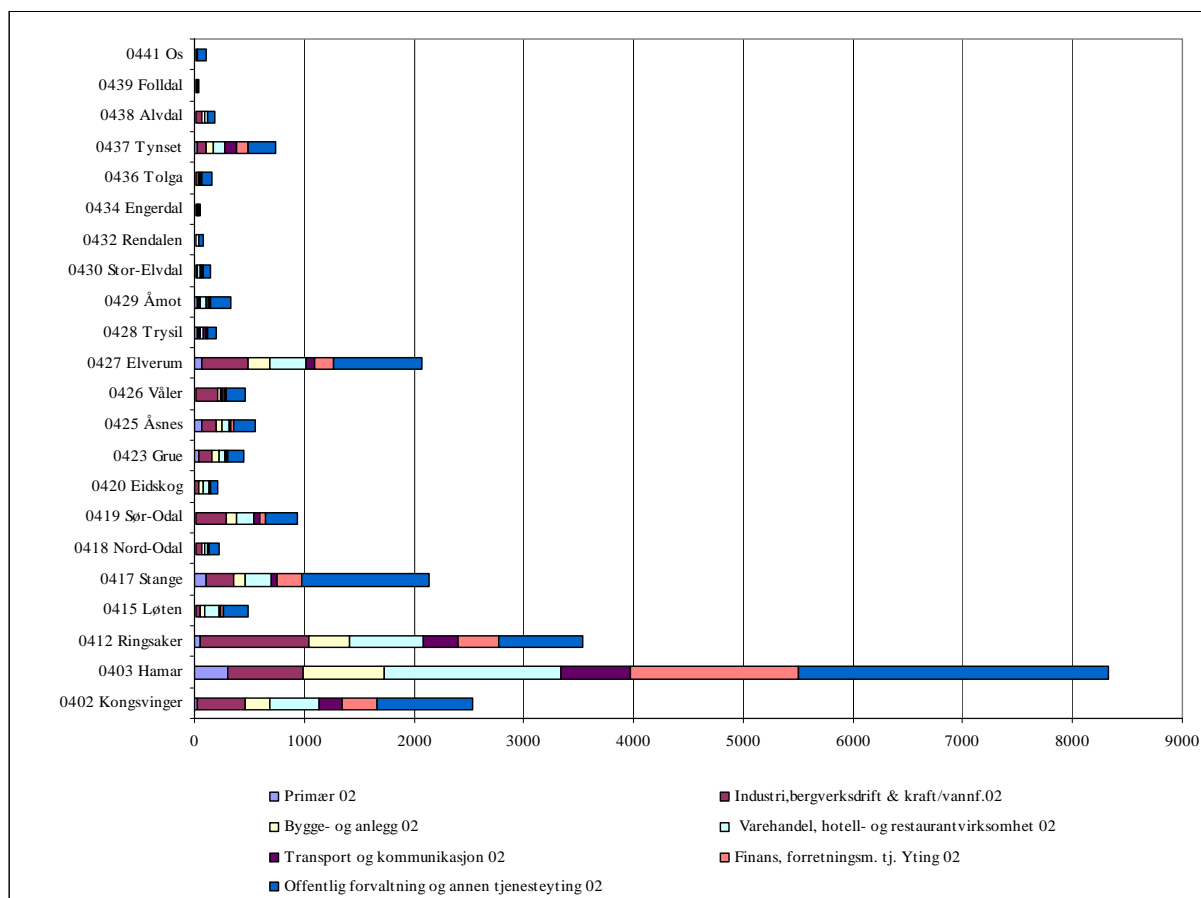
Kilde:SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Innpendling til kommunene i Hedmark

I 2002 var det nesten 24 100 personer som pendlet inn til en kommune i Hedmark. Av disse kom i underkant av 4 900 personer utenfra fylket. Tab. 4.13 viste andelen innpendlere utenfra Hedmark. 20% av innpendlingen kommer utenfra fylket totalt sett. Primærnæringene har den største andelen innpendlere med 35 prosent (2 prosentpoeng høyere enn i 2000), mens det innen finans og forretningsmessig tjenesteyting er en andel innpendlere utenfra fylket på 27 prosent. Denne næringen har hatt samme vekst fra 2000 som primærnæringene.

Når det gjelder antall innpendlere viser, eller bekrefter, underlagsmaterialet at dette i stor grad skjer mot regionsentrene og at offentlig og annen tjenesteyting er den helt dominerende næringen. Fig. 4.14. viser antall innpendlere og næringstilhørighet til kommuner i Hedmark.

Fig.4.14 Antall innpendlere etter kommune og næring i 2002.

Kilde: SSB og bearbejdet av Østlandsforskning.

Hvilke betydning har importert arbeidskraft for de forskjellige næringene på kommunalt nivå? Et uttrykk for dette er å se på andel innpendlere i forhold til sysselsatte med arbeidssted i kommunen.

Tab.4.13. Andelen innpendlere i forhold til sysselsatte etter arbeidssted og næring.

Andel innpendlere /arbeidssted	I alt, alle næringer	Jordbruk, skogbruk og fiske	Industri, bergverksdrift & kraft/vannf.	Bygge- og anleggsvirksomhet	Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	Transport og kommunikasjon	Finans, forretningsm.-tj. yting	Offentlig forvaltning og annen tjenesteyting	Uoppgitt
0402 Kongsvinger	30,5 %	11,2 %	38,8 %	42,1 %	30,9 %	34,7 %	42,7 %	24,2 %	21,7 %
0403 Hamar	50,0 %	68,1 %	54,6 %	60,8 %	51,3 %	54,9 %	57,5 %	41,8 %	24,0 %
0412 Ringsaker	26,3 %	5,3 %	29,6 %	32,7 %	28,1 %	43,2 %	44,3 %	18,8 %	10,3 %
0415 Løten	28,6 %	8,6 %	30,2 %	26,3 %	33,7 %	35,9 %	38,2 %	29,6 %	9,1 %
0417 Stange	35,7 %	19,5 %	33,9 %	25,5 %	30,8 %	28,9 %	60,0 %	39,2 %	18,5 %
0418 Nord-Odal	15,6 %	14,9 %	28,2 %	17,0 %	10,8 %	9,9 %	20,8 %	13,7 %	25,0 %
0419 Sør-Odal	35,7 %	7,7 %	47,3 %	39,5 %	37,3 %	41,8 %	50,9 %	30,2 %	0,0 %
0420 Eidskog	11,6 %	4,8 %	9,3 %	17,1 %	21,5 %	12,2 %	12,2 %	9,3 %	20,0 %
0423 Grue	22,1 %	15,2 %	25,7 %	39,5 %	21,2 %	16,7 %	23,0 %	19,6 %	0,0 %
0425 Åsnes	18,9 %	19,0 %	25,4 %	27,3 %	14,9 %	12,6 %	18,8 %	17,0 %	14,3 %
0426 Våler	29,6 %	9,7 %	49,3 %	35,5 %	15,4 %	35,8 %	28,9 %	24,6 %	28,6 %
0427 Elverum	23,6 %	21,7 %	28,3 %	31,3 %	20,8 %	26,7 %	32,1 %	20,4 %	25,5 %
0428 Trysil	7,4 %	8,1 %	9,5 %	2,9 %	5,5 %	11,3 %	9,9 %	7,7 %	15,0 %
0429 Åmot	19,0 %	15,0 %	14,2 %	15,1 %	23,0 %	28,6 %	25,0 %	18,2 %	28,6 %
0430 Stor-Elvdal	13,6 %	10,4 %	8,3 %	12,2 %	12,5 %	23,5 %	23,3 %	14,3 %	25,0 %
0432 Rendalen	10,2 %	3,7 %	1,4 %	20,4 %	23,1 %	0,0 %	22,9 %	9,2 %	0,0 %
0434 Engerdal	9,2 %	5,1 %	9,8 %	13,7 %	6,3 %	23,1 %	13,3 %	9,1 %	0,0 %
0436 Tolga	22,8 %	6,4 %	46,2 %	8,7 %	21,0 %	55,6 %	19,4 %	31,1 %	60,0 %
0437 Tynset	24,6 %	7,8 %	33,2 %	34,2 %	17,5 %	46,0 %	36,0 %	23,3 %	18,8 %
0438 Alvdal	17,8 %	5,0 %	29,0 %	22,4 %	16,7 %	19,4 %	13,5 %	17,3 %	11,1 %
0439 Folldal	5,9 %	6,5 %	6,3 %	3,2 %	3,1 %	0,0 %	9,4 %	6,5 %	0,0 %
0441 Os	16,4 %	4,0 %	33,3 %	8,2 %	8,5 %	8,3 %	26,2 %	22,3 %	0,0 %

Kilde:SSB og bearbejdet av Østlandsforskning

Andel innpendlere i forhold til sysselsatte etter arbeidssted viser store variasjoner mellom kommunene. I Hamar utgjorde innpendlere 50 prosent av antall sysselsatte med arbeidssted i kommunen. I Folldal er det kun seks prosent av arbeidsplassene som dekkes opp av arbeidskraft utenfor kommunen. Hvis en ser på alle næringer under ett er det kun sju av kommunene i Hedmark som hentet mer enn 25 prosent av arbeidskraften utenfor kommunen i 2002 (Kongsvinger, Hamar, Ringsaker, Løten, Stange, Sør-Odal og Våler). Innenfor enkeltnæringene er det store forskjeller. Industrikategorien viser at kommuner med større "hjørnesteinsbedrifter" henter, eller er avhengig av, arbeidskraft i omgivelsene. Sør- Odal (Maarud/Kraft), Våler (Forestia) og Tolga (Tine) er eksempler på dette. I alle disse tre kommunene dekkes nesten 50 prosent av arbeidsplassene i kommunen av arbeidskraft utenfra. Primærnæringene er minst av avhengig av ekstern arbeidskraft.

4.6 Oppsummering Pendling

Pendling skyldes tilpasningen i arbeidsmarkedet og er i mange tilfelle et alternativ til flytting, arbeidsledighet eller at pendling kommer som et resultat av flytting pga. bopreferanser. Regioner med stor utpendling vil ha "eksportinntekter" gjennom pendlernes inntekter fordi lønninger i stor grad vil gå til konsum i bostedsregionen. I tillegg kommer skatt til kommunene. Kommunenes rammetilskudd påvirkes pga befolkningsutvikling, alderssammensetning med mer. I sum vil dette påvirke de lokale inntektene og dermed etterspørselen etter varer og tjenester og generere næringsvirksomhet. Utflytting kan være et alternativ til pendling, men vil ha den motsatte effekten av utpendling. Arbeidsledighet er en tredje mulighet. Effekten av dette vil på kort sikt ikke være så negativ mht. økonomi fordi arbeidsledighetstrygd i stor grad sikrer etterspørselen etter varer og tjenester.

I et utviklingsperspektiv kan pendling vurderes langs flere dimensjoner. Den ene er å se på det som et virkemiddel i forbindelse med bosettingsbasert næringsutvikling (sammen med flytting), en annen er å se på pendling som en del av interaksjonsprosessen mht. regionutvidelse og den tredje tilnærmingen er å se på pendling som et virkemiddel i forhold til å skaffe etablerte og ny etablerte bedrifter kvalifisert arbeidskraft (næringsbasert utvikling). Alle disse tre tilnærmingene vil ha regional utvikling som målsetting, men fokuset på pendling er forskjellig. I den førstnevnte vil utpendling være en av drivkreftene, i "modell" to vil fokuset være inn- og utpendling, mens det i den tredje vil være innpendling.

Hedmark har gjennom 1990 tallet hatt en vekst i arbeidstakere, både når det gjelder bosatte og antall arbeidsplasser. Fordi veksten har vært størst for førstnevnte har det i den samme perioden også vært en økning i pendlingen mellom Hedmark og omverdenen. Prosentmessig har det vært en sterkere økning i antall innpendlere, men i 2001 var det nesten tre ganger flere personer som pendlet ut av fylket. Veksten i utpendling økte spesielt fra 1997. Hvis man ser på pendlingsstrømmene for arbeidstakere i Hedmark er det to områder som skiller seg ut; Oslo og Akershus og Mjøs- Oppland. Hovedstadsområdet står for nesten 70 prosent og Mjøs- Oppland 15 prosent av utpendlingen fra Hedmark i 2001. Innpendlingen fra disse to områdene forklarer rundt 60 prosent, men i denne sammenheng står Mjøs- Oppland med en andel på rundt 35 prosent. Tabellen 4.14. viser sentrale funn rundt kartleggingen av pendlingsmønsteret for regionene i Hedmark. Den prosentvise endringen gjelder fra 1997 til 2001, absolutte tall og viktigste pendlingsområder er 2001.

Tab4.14. Sentrale trekk ved pendlingsmønsteret på regionnivå i Hedmark

	Hamarreg.	Glåmdalsreg.	Sør-Østerdalsreg	Fjellreg.
Vekst antall arb.takere bosted	4,1 %	3,8 %	2,8 %	3,0 %
Vekst antall arb.takere arb.sted	2,4 %	1,4 %	2,4 %	2,3 %
Vekst antall arb.takere samme bo-/arb.stedsregion	0,5 %	0,0 %	0,0 %	0,5 %
Vekst innpendling	19,2 %	22,2 %	19,5 %	46,3 %
Vekst utpendling	23,0 %	17,5 %	16,0 %	22,9 %
Antall arb.takere samme bo-/arbeidsstedsregion	28 684	16 475	10 858	7 975
Antall innpendlere	3 977	1 327	1 804	480
Antall utpendlere	6 652	5 287	2 734	1 195
Viktigste utpendlingsområde (2001)	Oslo Akershus	Oslo Akershus	Oslo Akershus	Oslo Akershus
	47 %	79 %	38 %	35 %
Viktigste innpendlingsområde i Hedmark (2001)	S- Østerdal	S-Østerdal	Hamarreg.	Sør-Østerdal
	23 %	7,9 %	50 %	18 %
Viktigste innpendlingsområde utenfor Hedmark (2001)	Mjøs-Oppland	Oslo Akershus	Oslo Akershus	Sør-Trøndelag
	33 %	39 %	8 %	28 %

Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

Det har vært en vekst i antall arbeidstakere fra 1997 til 2001 i alle regioner, både når det gjelder etter arbeidssted og etter bosted, men veksten har vært størst i forhold til bosted. Dette medfører økt nettoutpendling. Årsaken til veksten i antall arbeidstakere etter bosted skyldes positiv nettotinnflytting og/ eller demografiske forhold (økt arbeidsstyrke). I tillegg viser materialet at veksten i antall arbeidstakere etter bosted er sterkest i de to regionene som ligger innenfor en akseptabel dagpendlingsavstand til Oslo-Akershus regionen. I denne sammenheng bør det fremheves at forskjellen mellom regionene, målt i prosentpoeng, ikke er stor.

Oslo og Akershus er det viktigste utpendlingsområdet for alle regioner. Dette gjelder spesielt for Glåmdalsregionen og til dels Hamarregionen. I denne sammenheng må det nevnes at for Fjellregionen er det en andel som pendler til Sør- Trøndelag som ligger et par prosentpoeng under hovedstadsområder. Pendlingstallene viser også at Sør-Østerdalsregionen er den viktigste innpendlingsregionen i de tre andre regionene når en ser på intern-pendling i fylket. Arbeidstakere fra Hamarregionen utgjør 50 prosent av innpendlerne til Sør- Østerdalsregionen

Innledningsvis ble det i dette kapitlet fokusert på at utpendling er viktig mht. til å skaffe regionene eksportinntekter. Alle regioner har hatt en vekst i antall arbeidstakere med bosted i regionen og dermed fått økt sine inntekter av denne typen.

I 2002 var en av fire utpendlere sysselsatt innenfor offentlig forvaltning og annen tjenesteyting. Det er nesten to prosentpoeng høyere enn i år 2000. På andre plass ligger varehandel med en andel på 22 prosentpoeng. På tredje plass ligger finans-, og forretningsmessig tjenesteyting. Samlet arbeider 63 prosent av utpendlerne i fra Hedmark. I disse næringene. På importsiden er det også slik at offentlig forvaltning og annen tjenesteyting er den viktigste næringen og 25 prosent av innpendlerne arbeider u disse næringene. Dette er en økning på to prosentpoeng i forhold til 2000.

28 prosent av de bosatte i innenfor finans og forretningsmessig tjenesteyting pendlet ut av fylket i 2002. Dette er en nedgang på rundt tre prosentpoeng sammenliknet med 2000. Samtidig er andelen som pendlet inn til fylket økt med i overkant av et prosentpoeng. Finans og forretningsmessig tjenesteyting er den næringen i Hedmark som har den høyeste importandelen av arbeidskraft målt i forhold til antall arbeidsplasser. I den

undersøkte perioden har det kommet nesten 670 flere arbeidsplasser i denne næringen, 162 av disse fylles av arbeidskraft utenfra fylket, 142 av personer som har sluttet å pendle ut. Den resterende andelen, dvs. nesten 360 arbeidsplasser dekkes av folk som er flyttet til regionen (eller evt. nykommere i arbeidsmarkedet). Underlagsmaterialet viser at mesteparten av veksten når det gjelder antall arbeidsplasser har kommet i Hamar kommune, over 230 arbeidsplasser.

Det største antallet utpendlere er innenfor offentlig forvaltning og annen tjenesteyting med i overkant av 3 500 pendlere. Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet er den nest største gruppa med i overkant av 3 000 utpendlere. Når det gjelder innpendling har det vært en økning med unntak av sysselsatte innenfor bygge- og anleggsvirksomhet og industri og bergverksdrift.

Andel utpendlere (antall utpendlere i forhold til bosatte) etter næring viser store forskjeller mellom kommunene i Hedmark og for de forskjellige næringene. Gjennomgående har regionsenter- kommunene en lavere andel utpendlere innenfor alle næringer. Videre er Trysil og Tynset de eneste kommunene i Hedmark som har en utpendlingsandel på under 20 prosent. Det er en tendens til at kommune i Nord-Østerdals- og deler av Sør-Østerdalsregionen har en lavere utpendlingsfrekvens enn for eksempel kommuner på Hedmarken. Løten er den kommunen i fylket som har den høyeste andelen, hvor mer en 6 av 10 sysselsatte med bosted i Løten pendler ut. Årsakene til dette skyldes næringsstruktur og geografi. På kommunenivå er det spesielt sysselsatte innen Finans og forretningsmessig tjenesteyting som jobber i en annen kommune enn de bor. For eksempel jobber 85 prosent av sysselsatte innen denne næringen, som er bosatt i Stange, utenfor kommunen. Sysselsatte innen transport og kommunikasjon viser noe av det samme bildet.

Når det gjelder antall innpendlere viser underlagsmaterialet at dette i stor grad skjer mot regionsentrene og at offentlig og annen tjenesteyting er den helt dominerende næringen. Antall innpendlere i forhold til sysselsatte etter arbeidssted viser store variasjoner mellom kommunene. I Hamar utgjorde innpendlere 50 prosent av antall sysselsatte med arbeidssted i kommunen. I Folldal er det kun seks prosent av arbeidsplassene som dekkes opp av arbeidskraft utenfor kommunen. Hvis en ser på alle næringer under ett er det kun sju av kommunene i Hedmark som hentet mer enn 25 prosent av arbeidskraften utenfor kommunen i 2002 .

5 Flytting

Hensikten med dette kapitlet er å dokumentere flyttestrømmene i Hedmark. I kapitel 4 fokuserte vi på pendling og utviklingen i pendlingsmønsteret i Hedmark fra 1990 og framover. Pendling er som tidligere nevnt en av tilpasningsmulighetene i et lokalt/regionalt arbeidsmarked, mens flytting er en annen. Befolkningsendringer vil ha effekt i forhold til hvordan en region vil utvikle seg. Både nasjonale og regionale styringsdokumenter (som for eksempel fylkesplan) har som mål å opprettholde ”hovedtrekkene i bosettingsmønsteret”. Grunnet befolkningsstruktur, med et fødselsunderskudd i de fleste regioner i Hedmark, vil en være avhengig av å ha et flytteoverskudd hvis man skal nå målene om bosettingsmønsteret. Økt innflytting er en forutsetning for å øke eller opprettholde etterspørselen etter varer og tjenester. Forrige kapittel viste også at pendlingen i fylket har økt og at noe av veksten i dette skyldes en økning i arbeidsstyrken grunnet innflytting. Med flyttestrømmer menes inn og utflytting mellom regioner i fylket, regioner i nabofylker, resten av landet og utlandet. Med begrepet intra-regional flytting menes personer som har flyttet til en annen kommune i samme region. Flytting internt i kommunen er ikke med i tallmaterialet.

5.1 Hamarregionen

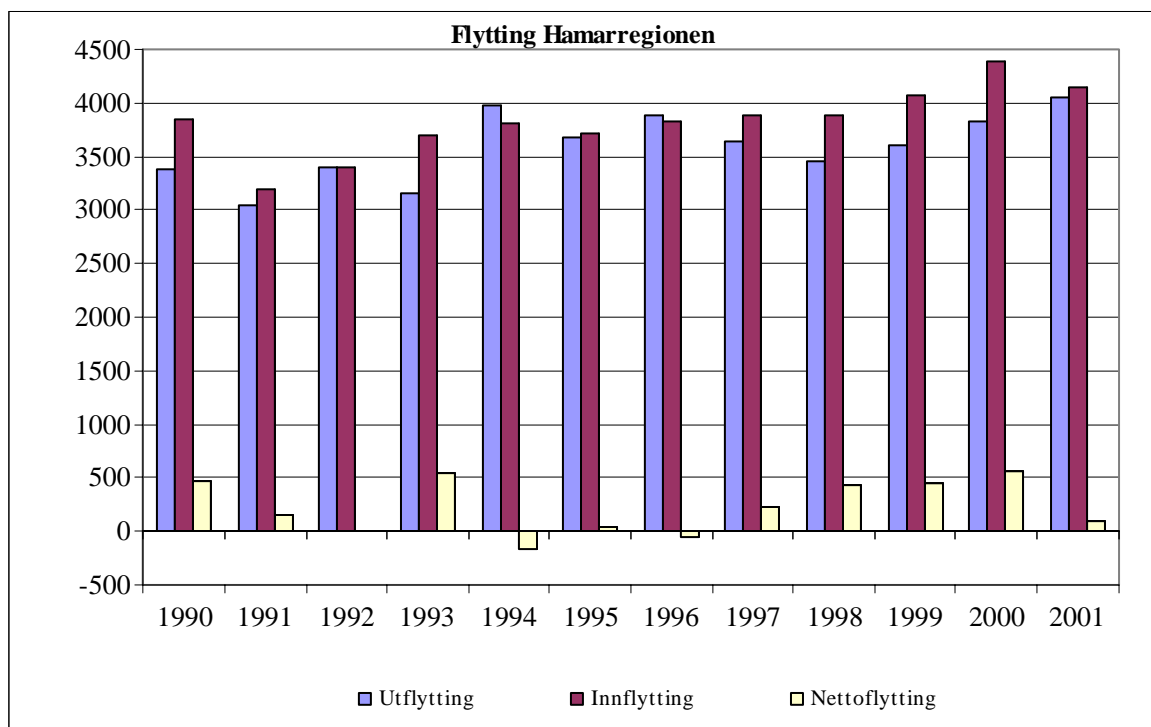
Fra 1990 og fram til 2001 økte innbyggertallet i Hamarregionen med 3,4 prosent, fra i overkant av 81 200 til nesten 84 000. Hovedtendensen når det gjelder flyttemønsteret for Hamarregionen er en økning i antall flyttinger, men en reduksjon i flyttegevinst det siste året. Figur 5.1 viser inn-, ut- og nettoflytting for Hamarregionen i perioden 1990 til 2001.⁵

Både inn- og utflytting har variert i hele perioden, men utviklingsretningen er svakt positiv. Fra 1997 til 2000 var det en stigende nettoinnflytting. I 2001 var det fortsatt en positiv nettoflytting, men den var sterkt redusert i forhold til årene før. Figur 5.2 viser flyttestrømmene til Hamarregionen. I 1990 var det i overkant av 1 800 personer som flyttet mellom kommuner i regionen. I 2001 var antallet redusert til i underkant av 1 600 personer.

---

⁵ PANDA tallene for 1990 er noe lavere mht inn- og utflytting enn tallene i flyttematrisene, men samsvarer mht nettoflytting

Fig.5.2. Inn- og utflytting samt nettoflytting Hamarregionen for perioden 1990- 2001.

. Kilde: PANDA og bearbejdet av Østlandsforskning

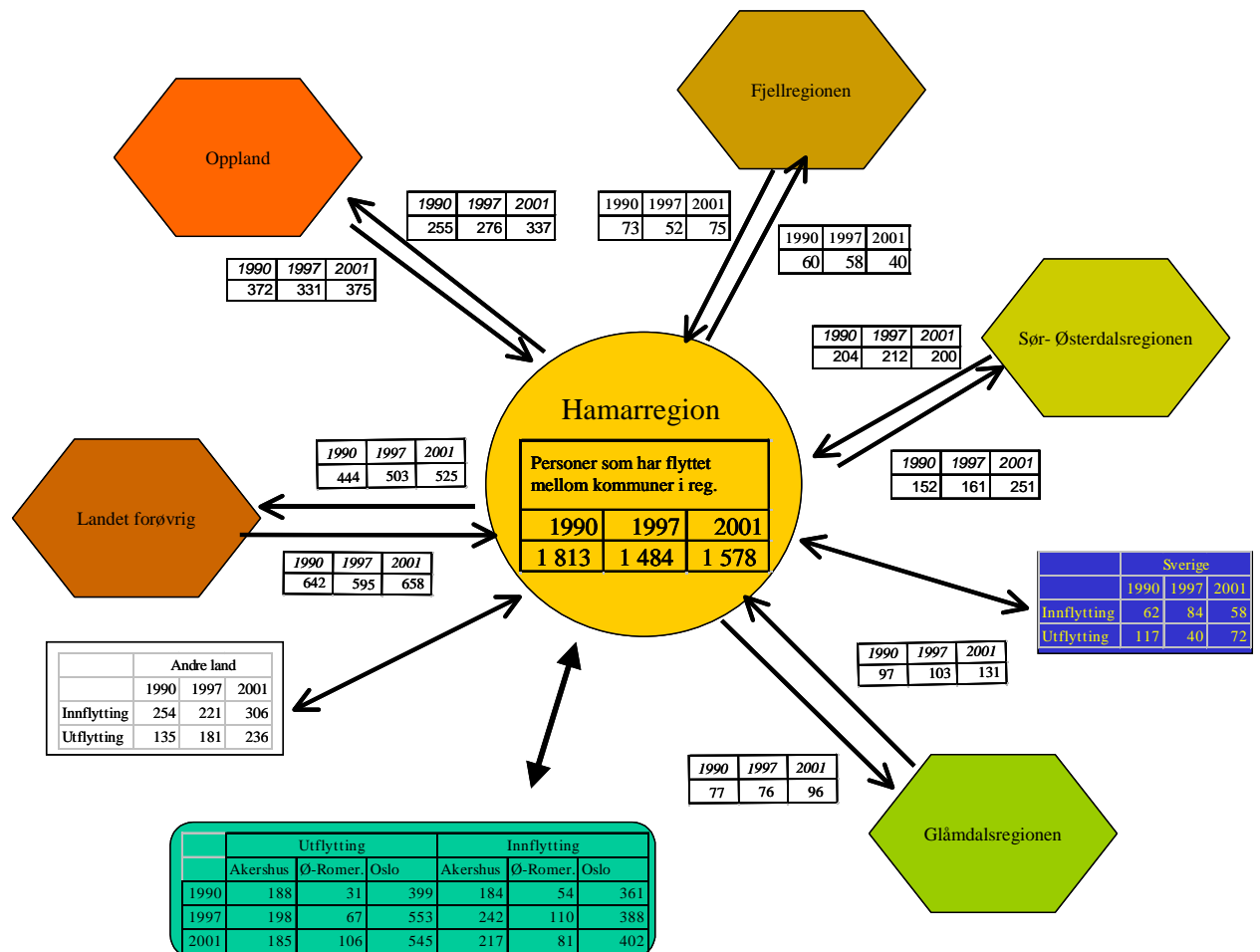
Flyttestrømmer Hamarregionen.

I 2001 var det 2 470 personer som flyttet fra Hamarregionen. Dette var nesten 600 flere enn i 1990 og 300 flere enn i 1997. I 2001 var det 2 590 personer som flyttet til Hamarregionen. Det er rundt 200 flere personer enn i 1990 og 1997. Det vil si at mens utflyttingen fra Hamarregionen økte med 30 prosent fra 1990 til 2001 økte innflyttingen kun med 8%.

Viktigste tendensene når det gjelder flyttestrømmene i Hamarregionen.:

- Akershus og Oslo er det geografiske området som mottok flest utflyttere fra Hamar-regionen. I 1990 flyttet 618 personer til denne regionen, hvorav 399 personer til Oslo. I 2001 var antallet økt til 836 og utgjorde 34 prosent av utflytterne. Underlagsmaterialet viser at antallet utflyttere til Øvre Romerike økte på 1990 tallet.
- Mjøs –Oppland (Gjøvik- og Lillehammerregionen) tok i mot 10 –11 prosent av utflytterne fra Hamarregionen i 1990,1997 og 2001. Dette tilsvarer fra 210 til 270 personer De øvrige regionene i Oppland mottok rundt 2,5 prosent av utflytterne.
- Av regionene i Hedmark er det Sør-Østerdalen som får flest utflyttere fra Hamarregionen. I 2001 flyttet 10 prosent (251) personer hit. Det er 100 flere enn i 1990 og 90 flere enn i 1997.

Fig.5.2. Inn- og utflytting i Hamarregionen 1990,1997 og 2001

Kilde:SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

- Utflytting til resten av landet økte den fra 444 i 1990 til 525 personer i 2001. Mellom 10- 13 prosent har flyttet til utlandet på de forskjellige måletidspunktene.
- Det viktigste rekrutteringsområde mht flytting for Hamarregionen er Oslo og Akershus. Spesielt mange innflyttere fra dette området var det i 1997 med 740 personer. Dette var 141 flere enn i 1990 og 40 flere enn i 2001. Hvis en dekomponerer denne regionen viser det seg for det første at antallet innflyttere fra Oslo har økt mellom alle måletidspunktene, men veksten er relativt moderat. Mesteparten av veksten fra 1990 til 1997 kom i fra Akershus, med henholdsvis 56 personer fra Øvre Romerike og 58 fra fylket forøvrig.
- 1 av 4 innflyttere til Hamarregionen kommer fra områder utenfor Hedmark, Oppland, Akershus og Sør-Trøndelag. Denne andelen har vært relativt stabil. I 2001 utgjorde innflyttere fra regionen (landet for øvrig) nesten 660 personer.
- Innflytting fra utlandet har utgjort fra 9 prosent (1997) til 12 prosent av innflytterne i 2001.

Nettoflyttegevinst for Hamarregionen

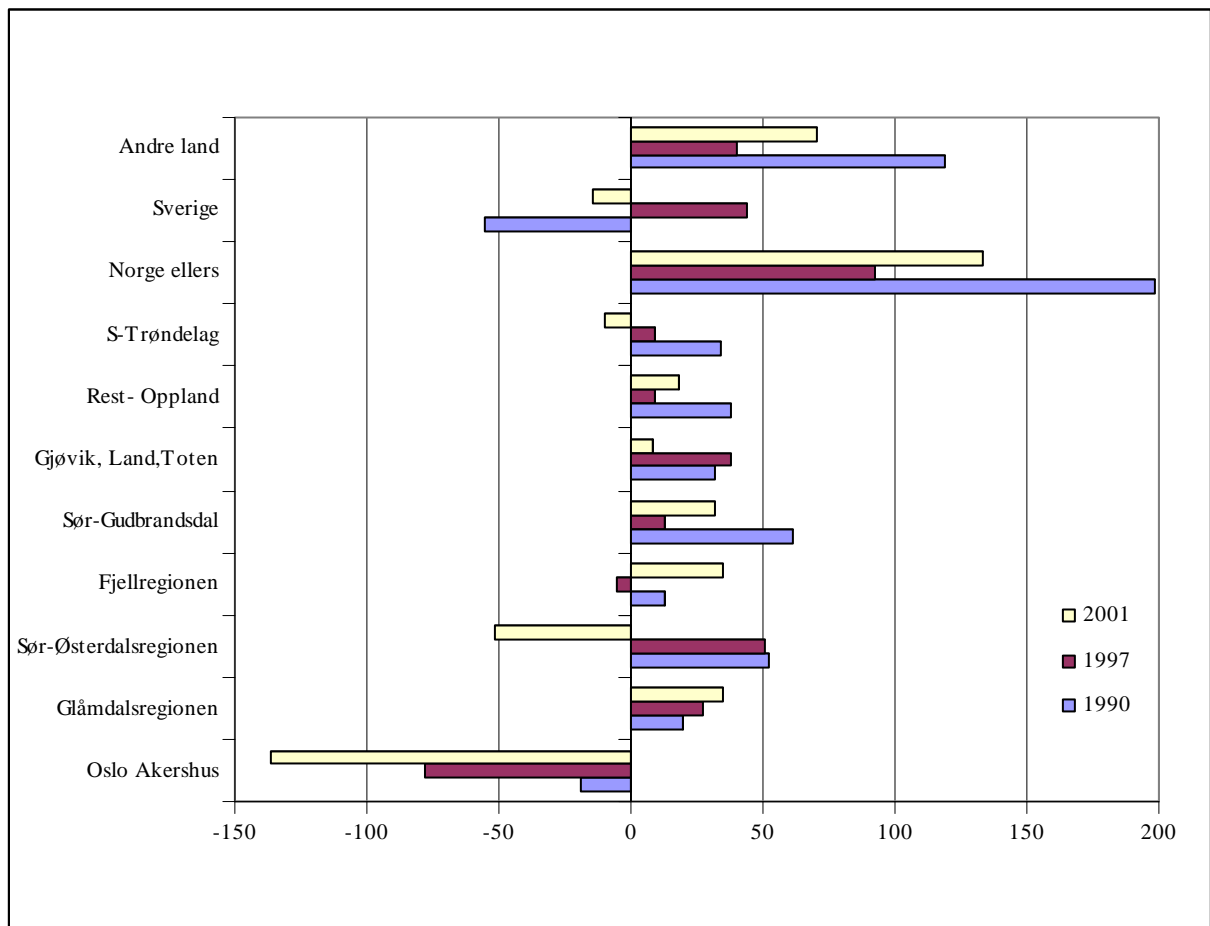
Figur 5.2. er en grafisk framstilling av nettoflyttegevinst mellom Hamarregionen og øvrige regioner i 1990, 1997 og 2001. Figuren viser at Hamarregionen har hatt en positiv flyttegevinst i forhold til de fleste regionene både i 1990, 1997 og 2001, men at flyttegevinsten totalt sett blir redusert. Oslo- Akershus er unntaket, hvor det er flere som flytter til enn fra og den negative differansen er økende. I 2001 hadde Hamarregionen et flytteunderskudd i forhold til Sør-Østerdalen

I forhold til Glåmdalsregionen har det vært en økende positiv flyttegevinst. Flyttemønsteret i forhold til Fjellregionen har variert, men det var større positiv flyttegevinst i 2001 enn i 1990.

Kategoriene "Andre land" og "Norge ellers" viser samme utviklingstrekk, men styrken i flyttegevinsten er forskjellig.

For øvrig viser figuren at flyttemønsteret mellom Hamarregionen og øvrige regioner ikke følger noe fast mønster mellom de forskjellige måletidspunktene.

Figur 5.3.: Netto flyttegevinst for Hamarregionen i 1990, 1997 og 2001.

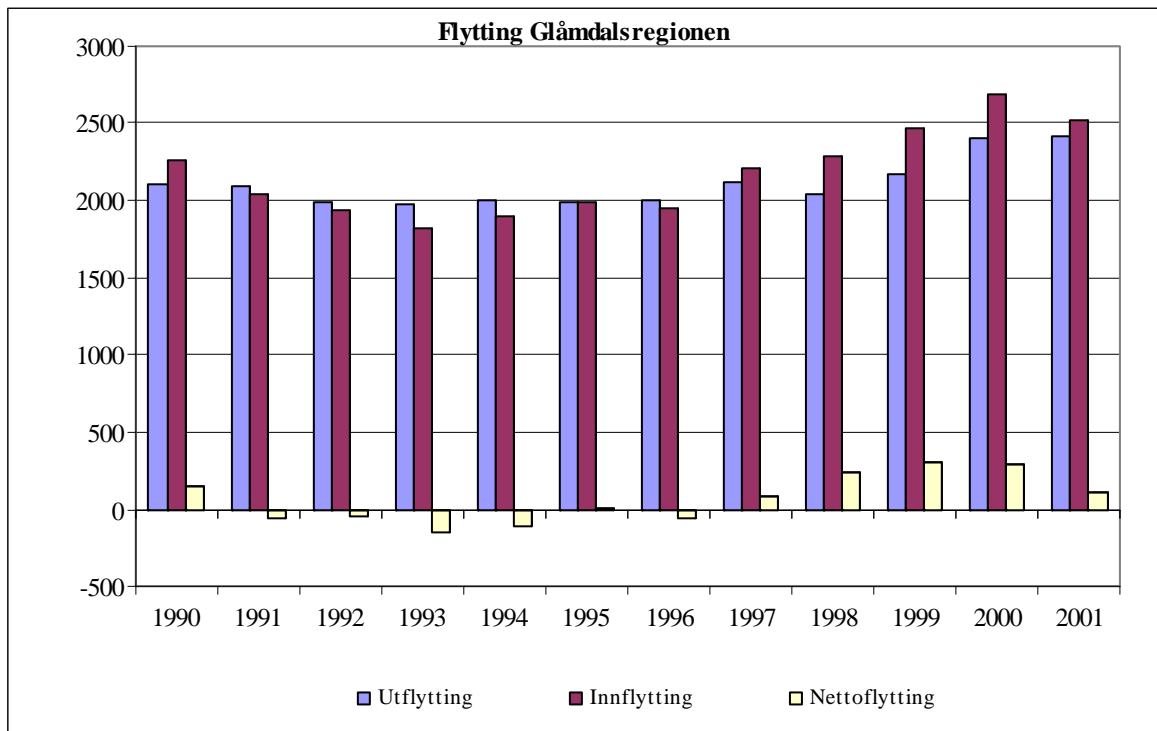

5.2 Glåmdalsregionen

Pr. 1 januar 1991 var befolkningen i Glåmdalsregionen på 55 391 personer. Fram til 1. januar 2002 sank den med 3 prosent (53 817). Når det gjelder flyttemønsteret i Glåmdalen viser den intra-regionale flyttingen en økning i hele perioden. I 1990 var det i overkant av 600 personer som flyttet mellom kommuner i regionen. I 2001 var dette antallet økt til 720 personer. Hovedmønsteret når det gjelder inn- og utflytting til andre regioner viser for det første en positiv flyttingevinst både i 1990, 1997 og 2001. For det andre økte antall flyttinger.

Figur 5.4. viser inn-, ut-, og nettoflytting i Glåmdalsregionen for 1990 til 2001. Tallene omfatter også flytting mellom kommuner i regionen

Fig.5.4. Inn- og utflytting samt nettoflytting Glåmdalsregionen for perioden 1990- 2001. Kilde: PANDA

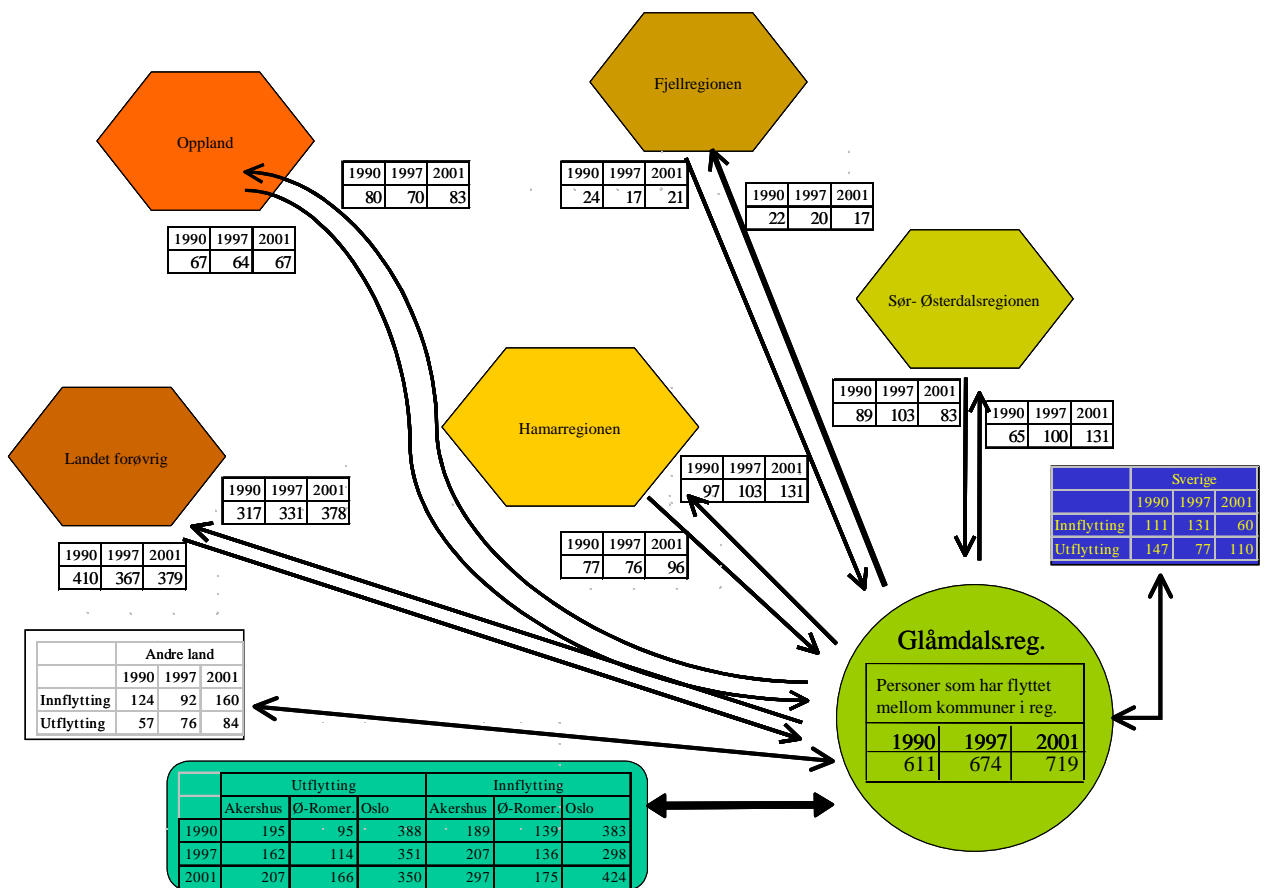

Glåmdalsregionen hadde negativ nettoflytting på begynnelsen av 1990 – tallet. Fra 1997 og framover hadde regionen flere inn- enn utflyttere. De siste to åra er den positive flyttingevinsten redusert.

Flyttestrømmer Glåmdalsregionen

I 2001 var det 1 689 personer som flyttet fra Glåmdalsregionen. Dette var nesten 200 flere enn i 1990 og 240 flere enn i 1997. Oslo- Akershus er det viktigste utflyttingsområdet for personer i Glåmdalen og i 2001 var det i overkant av 720 personer som flyttet hit. Underlagsmaterialet viser at det har vært en vridning i flyttemønsteret fra Oslo til Øvre Romerike. I 1990 flyttet 26 prosent av Glåmdølene til Oslo mens andelen var på 21 prosent i 2001 (1997: 24 prosent). På samme tidspunkt økte utflyttingen til Øvre Romerike fra 6 prosent til 10 prosent

Fig.5.5. Inn og utflytting i Glåmdalsregionen i 1990, 1997 og 2001.

Kilde:SSB og bearbejdet av Østlandsforskning

Andre viktige trekk mht flyttestrømmene i Glåmdalsregionen:

- I Hedmark er det Hamar og Sør- Østerdalen som mottar flest flyttere fra Glåmdalsregionen. Begge disse regionene mottok rundt 130 personer fra regionen. Sør- Østerdalregionen hadde en noe sterkere vekst fra 1990 til 2001 enn Hamarregionen.
- ”Landet for øvrig” er det nest viktigste utflyttingsområdet for glåmdølene. Rundt 21-22 prosent, flyttet til andre steder i moderlandet.
- I 1990 flyttet 10 prosent (147 personer) til Sverige fra Glåmdalen. I 1997 var antallet og andelen nesten halvert. I 2001 flyttet 110 personer over Kjøløen. Når det gjelder flytting til utlandet for øvrig var den økende i hele perioden. I 2001 var det i overkant av 84 personer.
- I 2001 var det 1 805 personer som flyttet til Glåmdalen. Det var 141 flere enn i 1990 og 269 flere enn i 1997. I 2001 kom 50 prosent (896) av innflytterne fra Oslo Akershus. 95 prosent av økningen i innflytting fra 1997 til 2001 skyldes innflytting fra Oslo Akershus.
- Innflyttingen fra utlandet i 2001 var på 220 personer (12 prosent). Av disse kom 60 personer fra Sverige. Tendensen er at andelen innflyttere fra Sverige reduseres, men at innflyttere fra utlandet for øvrig er svakt økende.
- Innflyttingen fra Hamar- og Sør-Østerdalsregionen ligger mellom 75 til rundt 100 personer i 1990, 1997 og 2001. For de øvrige regionene i Innlandet og Sør-Trøndelag ligger mellom 2 til 30 personer.

Nettoflyttegevinst Glåmdalsregionen

Gjennomgangen av inn- og utflytting i Glåmdalsregionen viste for det første at Oslo Akershus er det viktigste området når det gjelder flytting i regionen.

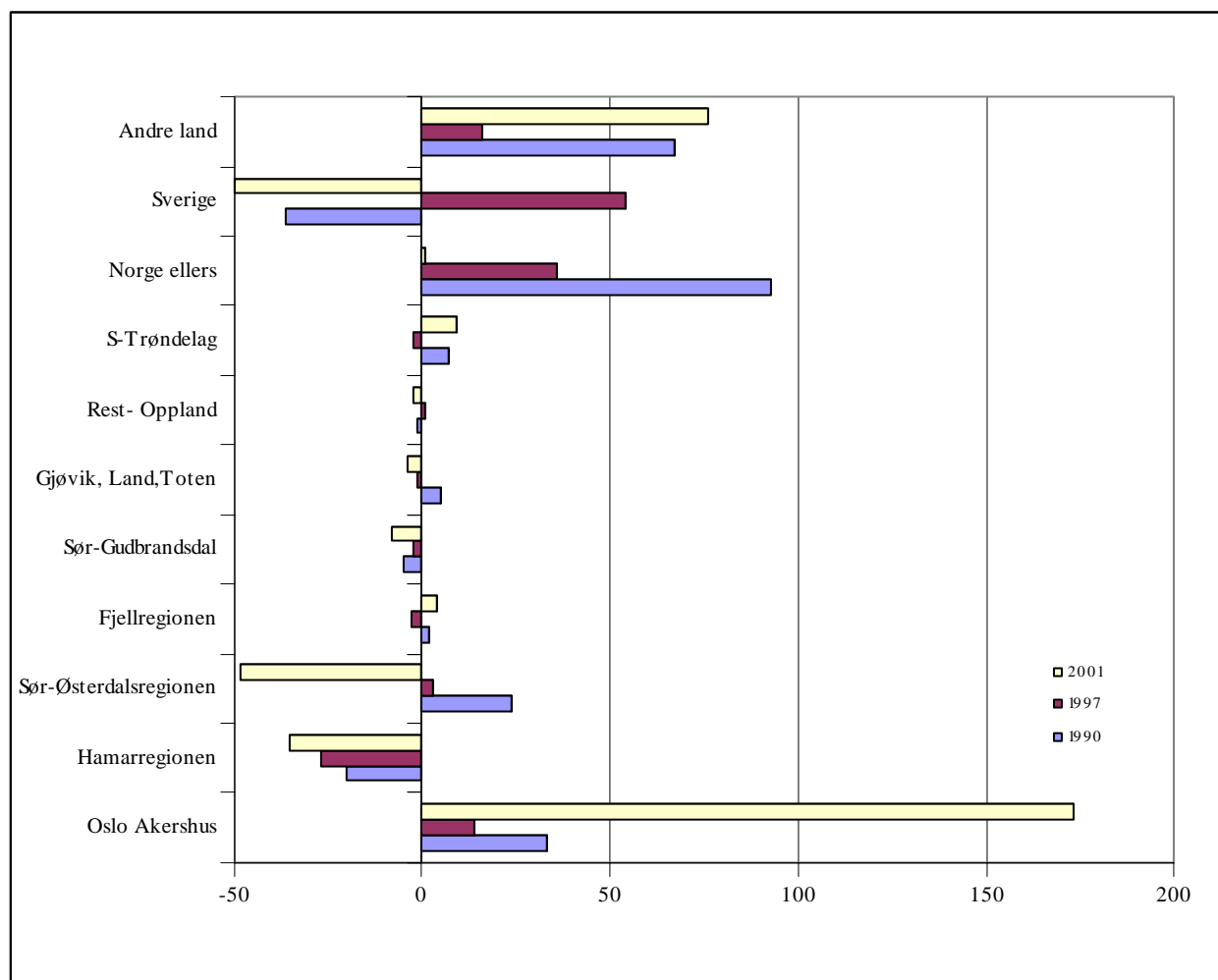
Figur 5.6. viser nettoflyttegevinst for Glåmdalsregionen på de aktuelle måletidspunktene.

Glåmdalsregionen har hatt en positiv flyttegevinst i forhold til Oslo i hele perioden, men 2001 skiller seg ut. Ellers var det bare kategorien ”Andre Land” som gir et positivt bidrag av en viss betydning mht til flyttegevinst for Glåmdalsregionen i 2001. Flyttebalansen i forhold til Sverige har variert i forhold til situasjonen på arbeidsmarkedet i Glåmdalsregionen og i Sverige.

I forhold til Hamarregionen har flyttere regnskapet vært negativt i hele perioden og underskuddet var økende.

Glåmdalsregionens relative attraksjonskraft i forhold til Norge ellers er svekket i den forstand at det er en utjevning med hensyn til inn- og utflytting.

Figur 5.6.: Netto flyttegevinst for Glåmdalsregionen i 1990, 1997 og 2001.

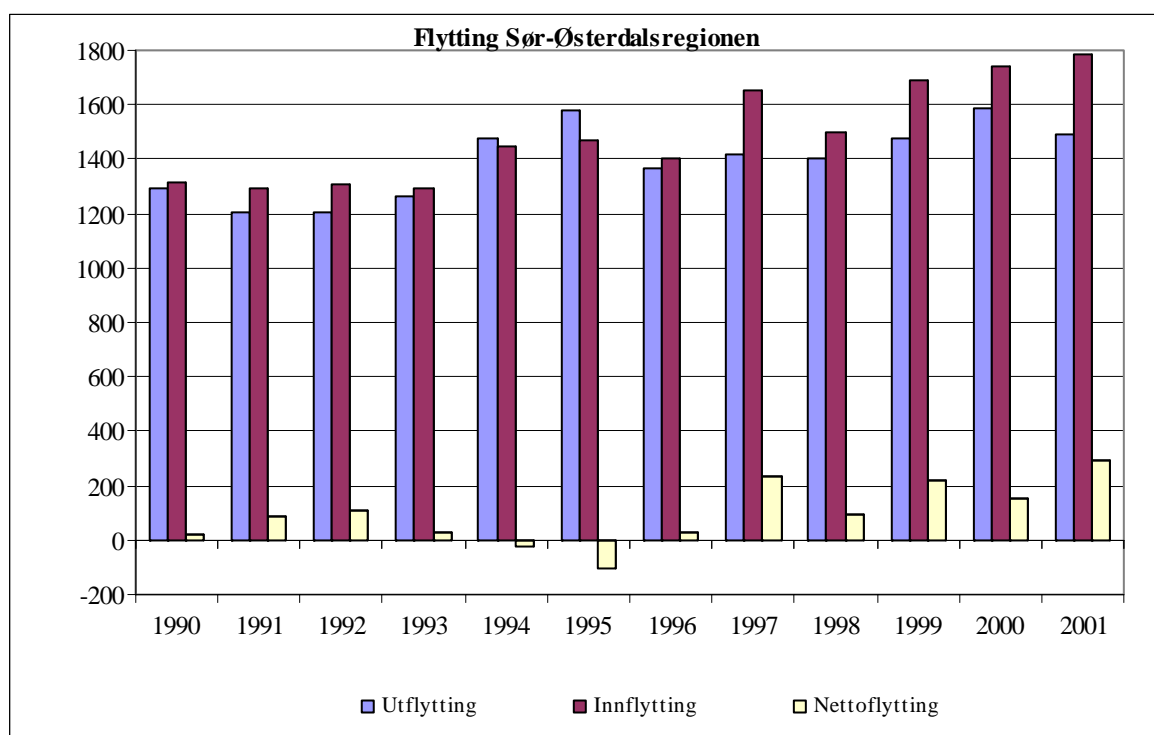
(Kilde: SSB og bearbejdet av Østlandsforskning)

5.3 Sør- Østerdalsregionen

Befolkningen i Sør- Østerdalsregionen økte med 1 prosent fra 1991 til 2002. Pr. 1. januar var det 34 411 bosatte i denne regionen. Fordi Sør- Østerdalsregionen, sammen med Hamarregionen, har hatt en positiv befolkningsutvikling er det interessant å se hvor mye som skyldes flytting. Figur 5.7 viser utvikling mht flytting (inn-,ut-, og netto) for perioden 1990 til 2001. Sør- Østerdalsregionen har hatt en økning i både inn- og utflytting fra midten av 1990- tallet og fram til 2001. I 2001 hadde regionen den høyeste nettoinnflyttingen i løpet av hele den undersøkte perioden.

Fig.5.7. Inn- og utflytting samt nettoflytting Sør-Østerdalsregionen for perioden 1990- 2001

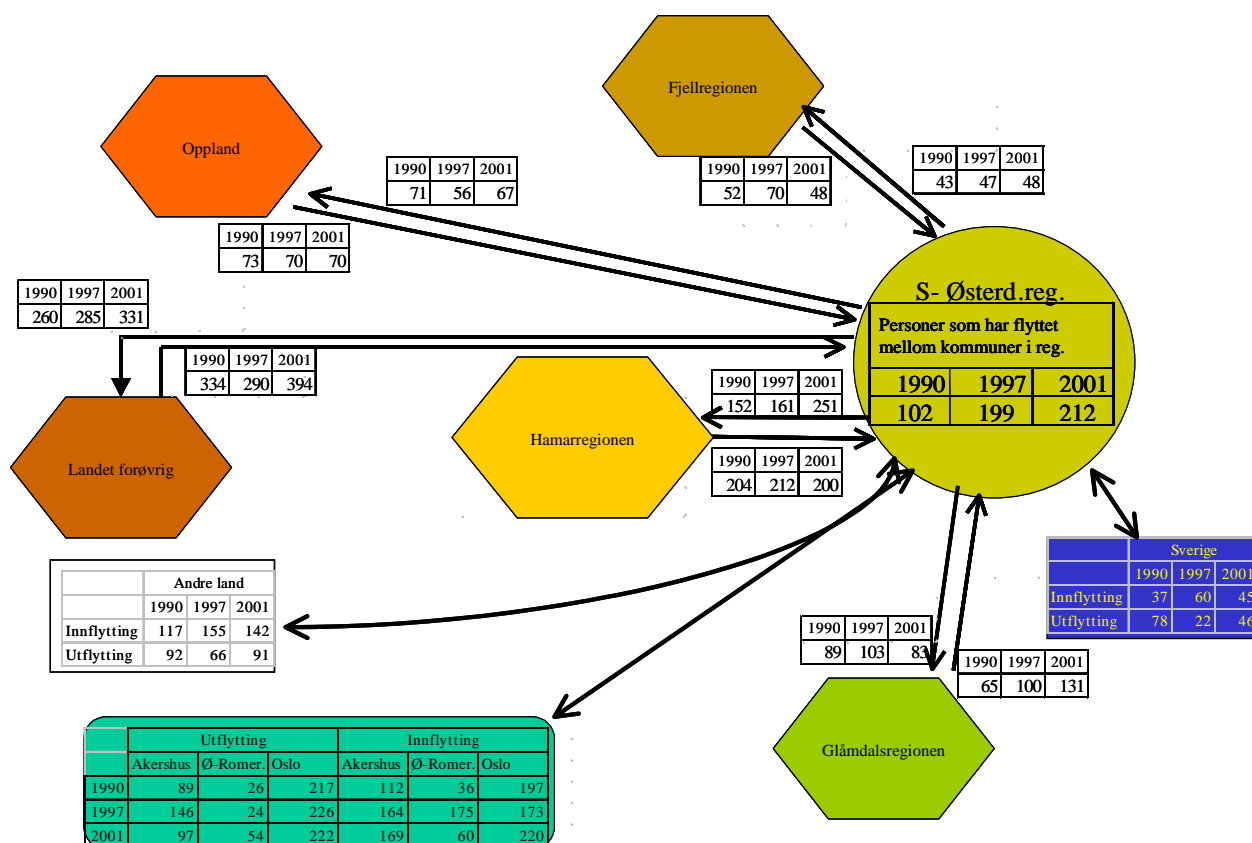

Kilde: PANDA og bearbeidet av Østlandsforskning

Både når det gjelder inn og utflytting har det vært en økning fra 1990 og fram til 2001. I 2001 var det 1 278 personer som flyttet ut fra regionen. Det var fra 50 til 100 flere enn i 1990 og 1997. Antall innflyttere økte fra 1217 i 1990 til 1581 i 2001 (1997: 1 459).

Den intra- regionale flyttingen økte fra fra 102 i 1990 til 200 i 2001. Sammenliknet med de andre regionene i Hedmark flytter sør- østerdølene mindre mellom kommunene i regionen.

Fig.5.8. Inn og utflytting i Sør-Østerdalsregionen i 1990, 1997 og 2001.

Kilde:SSB og bearbejdet av Østlandsforskning

Flyttestrømmer Sør-Østerdalsregionen

Totalt flyttet det ut nesten 1300 personer fra Sør-Østerdalsregionen i 2001. Det var en økning på 90 personer i forhold til 1990. Oslo Akershus er også det viktigste utflyttingsområdet for befolkningen i Sør-Østerdalen. Totalt flyttet 29% av til dette området i 2001.

Andre viktige trekk:

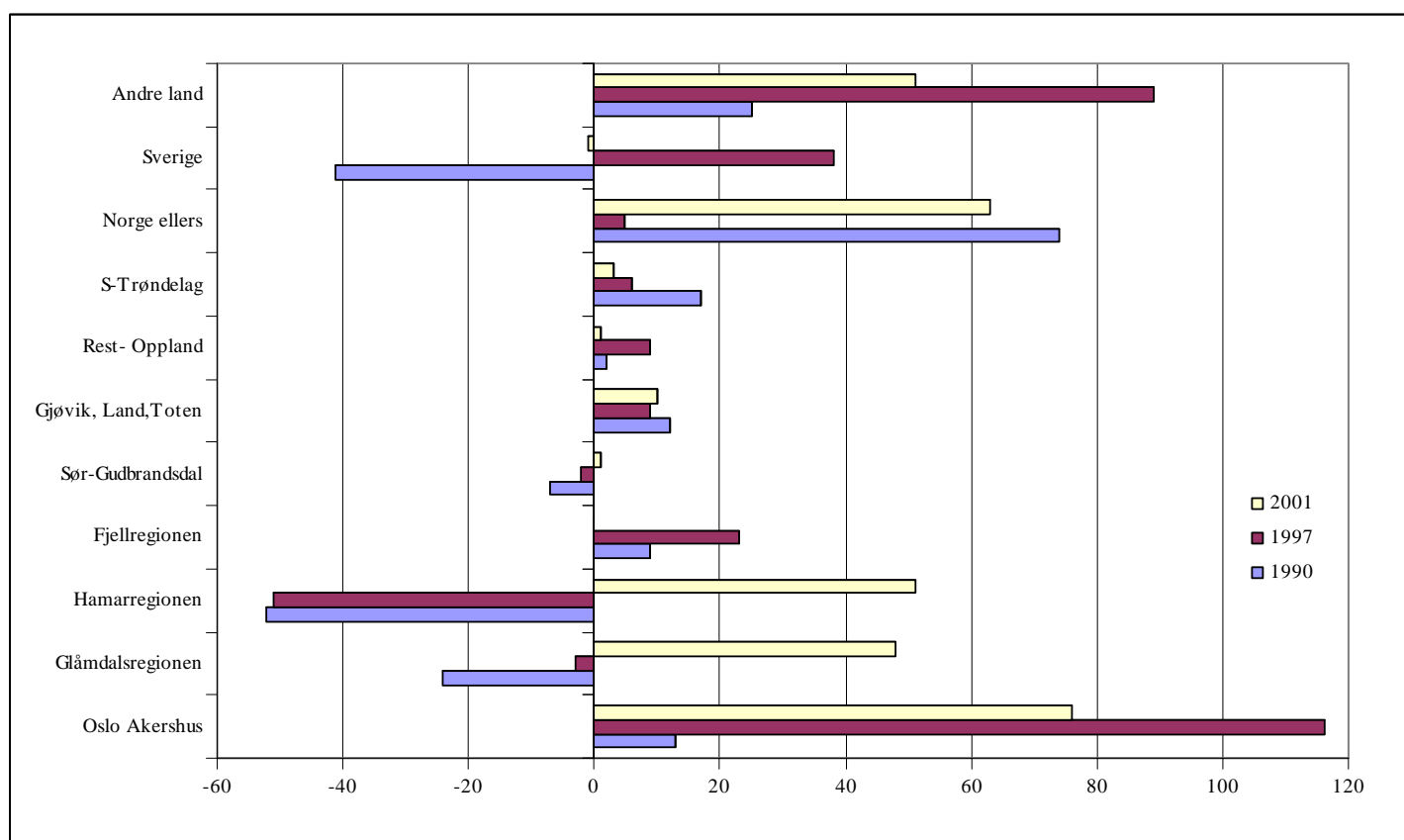
- Antallet personer som flyttet til Hamar i de aktuelle åra har ligget rundt 200. Andelsmessig har Hamar svekket sin "popularitet" med 1,6 prosentpoeng fra 1990 til 2001.
- Glåmdalsregionen på sin side mottok 83 utflyttere fra Sør-Østerdalen i 2001. Det var omtrent på samme nivå som i 1990 men noen færre enn i 1997. Utflyttingen til Fjellregionen har leigget på 40-50 personer i hele perioden.).
- I 2001 flyttet en av fire fra Sør-Østerdalen til andre regioner i Norge. Utflytting til utlandet, inkludert Sverige, utgjorde det i 2001 11% av utflyttingene.

- De øvrige regionene i Innlandet og Sør-Trøndelag mottar svært få utflyttere fra Sør-Østerdalsregionen.
- Antallet personer som flyttet til Sør-Østerdalen økte fra i overkant av 1 200 til nesten 1 600 personer i 2001. (1997: 1459). Den største flyttestrømmen gikk fra hovedstadsområdet og den var spesielt høy i 1997 med 512 personer eller 35% av innflytterne. Sammenliknet med 1990 var det en økning på nesten 170 personer.
- Antallet innflyttere fra Hamarregionen i 2001 økte med 90 til 100 personer sammenliknet med resultatet fra 1990 og 1997. Totalt flyttet det 251 personer fra Hamarregionen til Sør- Østerdalsregionen i 2001.
- En av fire innflyttere (394 personer) i 2001 kom fra ”landet for øvrig og 190 personer flyttet fra utlandet.

Nettoflyttegevinst Sør-Østerdalsregionen

Sør- Østerdalsregionen skiller seg ut ved at de har positiv flyttegevinst i forhold til alle regioner i 2001, med unntak av Sverige. Spesielt har det vært en vridning, eller et skift, fra 1990 åra (1990 og 1997) til 2001 når det gjelder Hamar- og Glåmdalsregionen. Nettoinnflyttingen fra resten av landet (Norge for øvrig) økte sterkt i fra 1997 til 2001. Utviklingen i denne regionen har i stor grad blitt påvirket av endringene i Forsvaret med bla. etablering av Rena leir

Figur 5.9.: Netto flyttegevinst for Sør-Østerdalsregionen i 1990, 1997 og 2001.

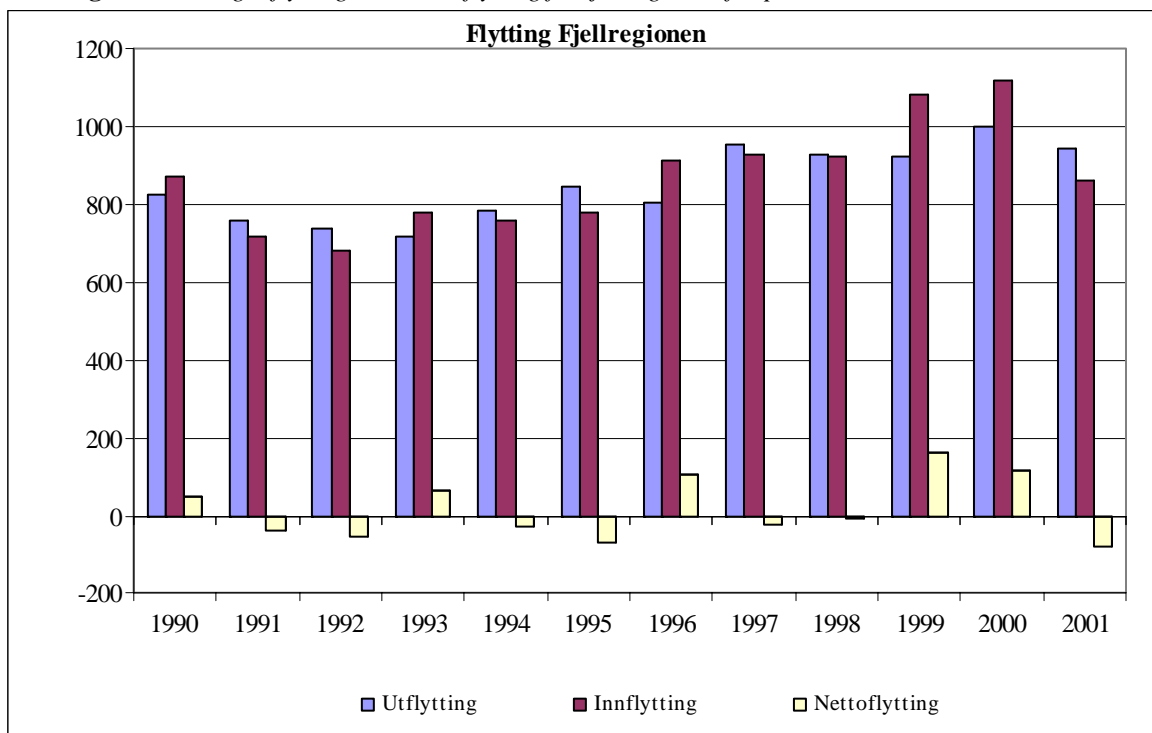
(Kilde: SSB og bearbejdet av Østlandsforskning)

5.4 Fjellregionen

Fjellregionen hadde en nedgang i befolkningen fra 1991 til 2002 på -2,4 prosent. Pr. 1. januar 2002 var det 24 466 personer bosatt i denne regionen. Fjellregionen er det området som har hatt sterkest nedgang i denne perioden av regionene i Hedmark.

Figur 5.10. viser utviklingen mht til inn- og utflytting i Fjellregionen. Nettoflyttegevinst for Fjellregionen har variert i hele perioden og endret seg fra et positivt overskudd på i underkant av 200 i 1999 til et underskudd på 80 personer i 2001

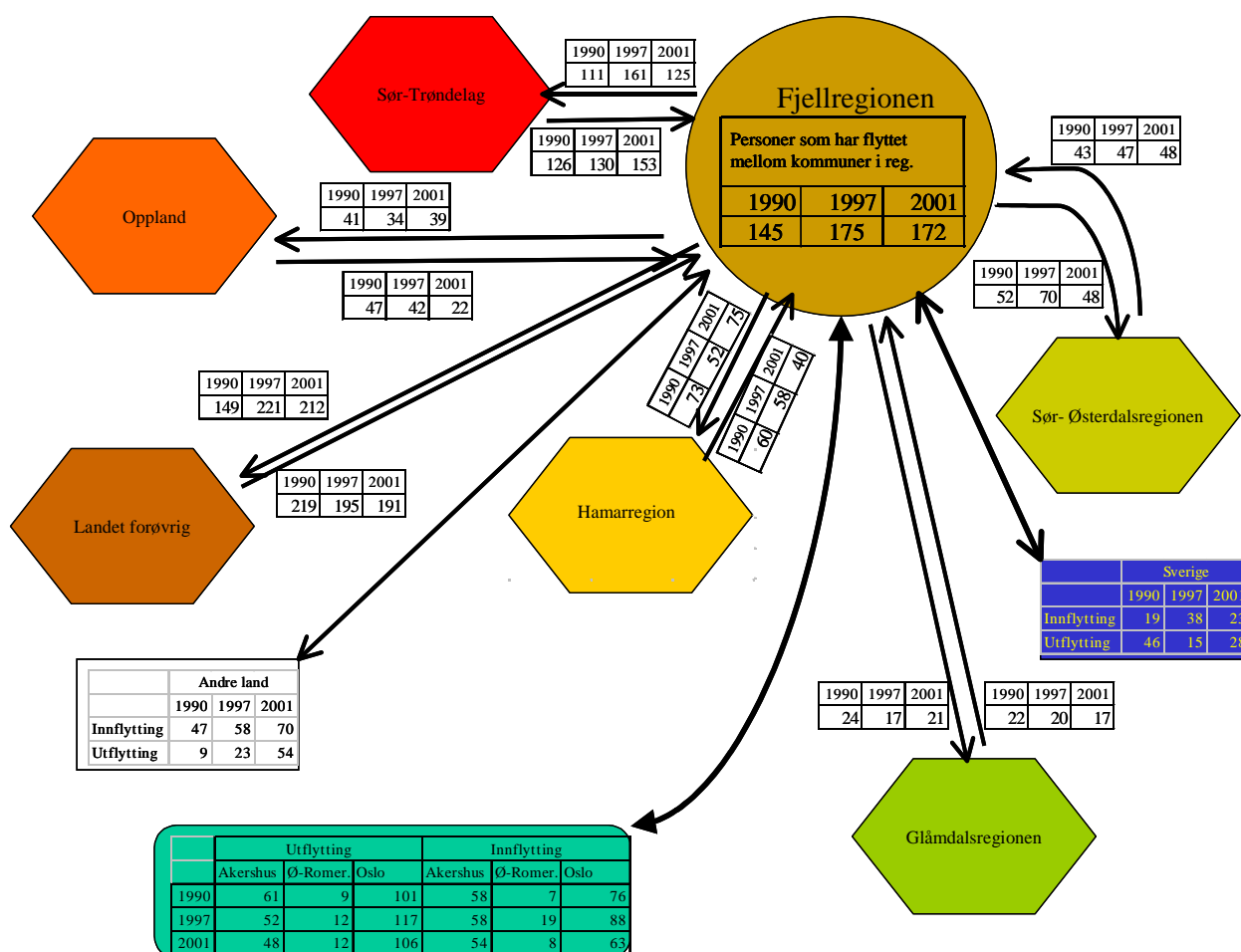
Fig.5.10. Inn- og utflytting samt nettoflytting fo Fjellregionen for perioden 1990- 2001. Kilde: PANDA

I løpet av 2001 var det 768 personer som flyttet ut av Fjellregionen. Det var omtrent på samme nivå som i 1997, men nesten 100 flere enn i 1990. Antall innflyttere i 2001 var 689. Dette var 40 færre enn i 1990 og 60 færre enn i 1997.

Den intra.regionale flyttingen, eller antall personer som flyttet mellom kommuner i regionen, var på 150 i 1990. I 2001 var den økt til nesten 180 personer.

Fig.5.11. Inn og utflytting i Fjellregionen i 1990, 1997 og 2001

. Kilde:SSB og bearbejdet av Østlandsforskning

Flyttestrømmer Fjellregionen.

Hvor flytter personer i Fjellregionen og hvor kommer innflytterne fra ?

Det viktigste utflyttingsområdet for befolkningen er landet for øvrig med en utflyttingsandel på 28 prosent i 1997 og 2001. Det tilsvarte 220 til 230 personer. Størst antall innflyttere kommer i fra "landet for øvrig", i 2001 var det nesten 200 personer.

Andre viktige trekk ved flyttestrømmene er :

- I 2001 flyttet 167 personer til Oslo Akershus området. Det var omtrent på samme nivå som i 1990. Hovedstadsområdets andel av utflytterne ble redusert med 4 prosentpoeng fra 1990 til 2001. Oslo tar ca. 2/3 av utflytterne.
- Hamarregionen og Trondheim mottok henholdsvis 10 og 11 prosent av innflytterne i 2001. Dvs 75 til 85 personer. Antallet utflyttere var relativt likt i 1990 og 2002

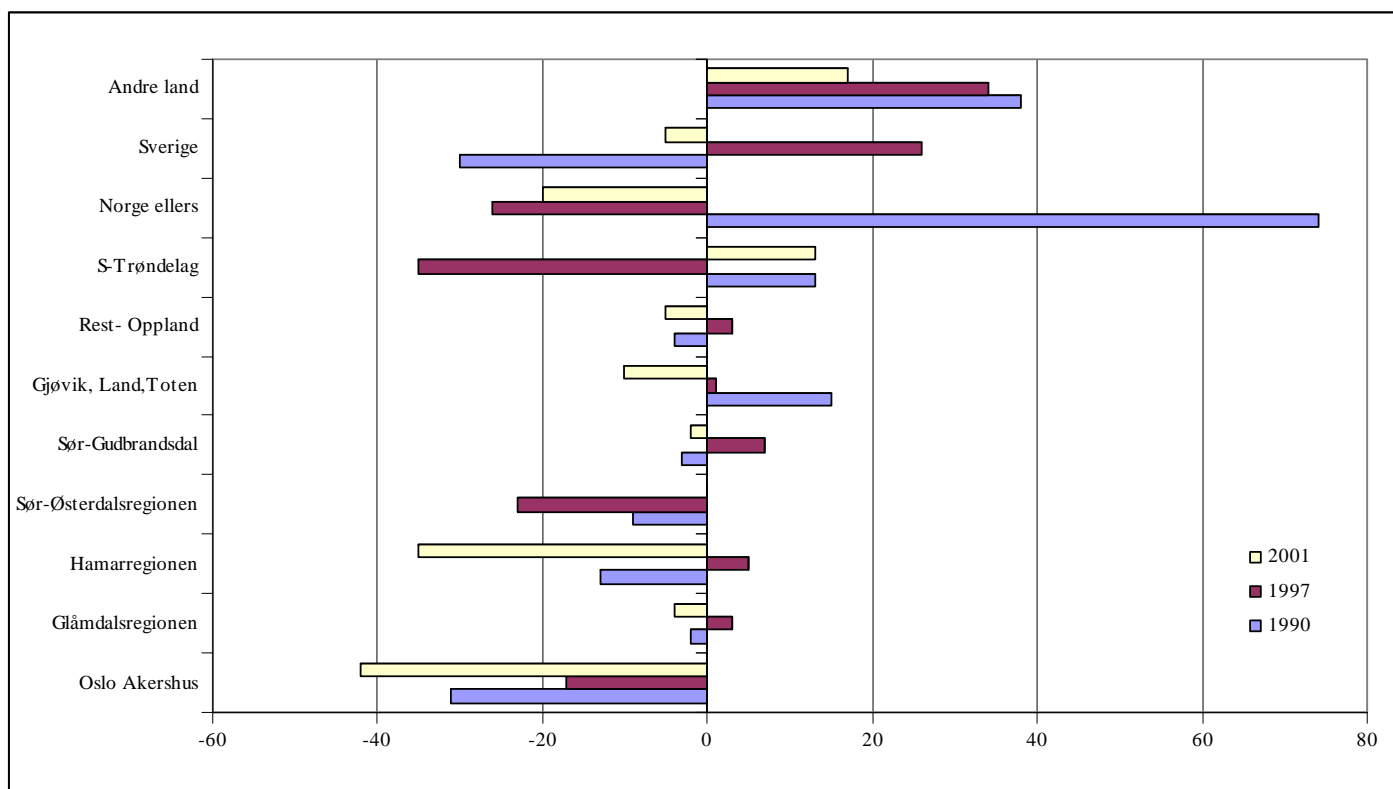
- Antall personer som flyttet til Sør- Østerdalsregionen og Sør-Trøndelag (eks. Trondheim, Røros og Holtålen) ellers har vært på rundt 50 personer
- For de øvrige regionene i var det begrenset utflytting (fra 1 til 18 personer), mens 40- 80 personer har flyttet til utlandet.
- Fra Sør- Trøndelag (uten Røros og Holtålen) flyttet det inn 153 personer i 2001. Det er en økning på 20 til 30 personer sammenliknet med 1990 og 1997
- Innflyttingen fra Oslo Akershus i 2001 var på 125 personer. Det var en nedgang i forhold til 1990 og 1997.
- Innflyttingen fra Sør- Østerdalen og Hamarregionen har ligget på 40 - 50 personer i hele perioden..
- Innflyttingen fra utlandet har økt fra 1990 og fram til 2001, fra 66 til 71 personer.

Nettoflyttegevinst Fjellregionen

I 2001 hadde Fjellregionen flyttegevinst i forhold til Sør-Trøndelag og andre land. I forhold til landet for øvrig har det skjedd store endringer fra 1990 til 2001. En relativt stor flyttegevinst på i overkant av 70 personer i 1990 er snudd til et underskudd på 20 personer i 2001.

I forhold til hovedstadsområdet og Hamarregionen har den negative flyttegevinsten økt fra 1990 til 2001. Flyttestrømmen til Sør-Østerdalsregionen var i balanse i 2001.

Figur 5.12.: Netto flyttegevinst for Fjellregionen i 1990, 1997 og 2001.

Kilde: SSB og bearbeidet av Østlandsforskning

5.5 Oppsummering Flytting

Når det gjelder flytting har tre av fire regioner i Hedmark hatt en flyttegevinst fra 1997 og fram til utgangen av 2001. Tendensen er at flytteoverskuddet er drastisk redusert det siste året. Fjellregionen er den eneste regionen som har et negativt flytteresultat mesteparten av perioden. Når det gjelder flyttestrømmene mellom regioner innen og utenfor fylket er det store forskjeller. Hamarregionen har et økende negativ flytteunderskudd i forhold til Oslo –Akershus, men en flyttegevinst i forhold til øvrige regioner i Hedmark og Oppland. Glåmdalsregionen på sin side har et flytteoverskudd i forhold til Oslo- Akershus, men et null- resultat eller tap i forhold til øvrige regioner i Innlandet . Sør- Østerdalsregionen følger et noe annet mønster. Det følger Glåmdalsregionen når det gjelder Oslo- Akershus, men det har vært en stor endring fra 1997 til 2001 når det flytteregnskapet i forhold til Hamar- og Glåmdalsregionen. Mens det på 1990 tallet var et underskudd viser resultatet for 2001 en gevinst. Denne regionen har også hatt et positivt resultat i forhold til landet for øvrig. Fjellregionen på sin side hadde en flyttegevinst i forhold til utlandet samt Sør-Trøndelag i 2001. Regionen hadde totalt en flyttegevinst i 1990, men denne ble snudd til et negativt resultat gjennom 1990 tallet.

6 Hedmarkinger og bolyst

6.1 Bolyst og livskvalitet

Valg av bosted, enten det dreier seg om å bli værende på et sted eller flytte fra et sted til et annet sted, innebærer at en må ta stilling til en rekke forhold som angår bolyst, lysten til å bo på et sted. Dette gjelder både for hushold og bedrifter som vurderer å flytte til et sted.

Bolyst omfatter både materielle og immaterielle forhold knyttet til et mer eller mindre klart definert bosted. For noen er bostedet grenda eller bydelen de bor i, mens andre betrakter kommunen eller regionen som bostedet. Uansett hva som regnes som bosted er bolysten knyttet til hverdagslivets mange gjøremål, økonomi, til forhold som levekår og velferd, offentlige og private tjenester, og til infrastruktur.

Undersøkelser (bl.a Engesæter 2000; Skjeggedal, Engesæter, Amdam 2000) viser at trygghet framstår som viktigste bolystfaktor, uavhengig av alder, kjønn og bosted.

Trygghet omfatter forhold som å "ha det trygt og godt" til et ønske om gode skole- og helsetilbud. Dette forholdet er imidlertid viktigere for husstander med barn (og for eldre) enn for ungdom. Omtrent like viktig for attraktiviteten og bolysten som "sosial trygghet", er et attraktivt arbeidsmarked, dernest tilgjengelighet. Tilgang til et attraktivt arbeidsmarked må ses i sammenheng med prioritering av tilgjengelighet (og gode kommunikasjoner) siden det er naturlig å tenke arbeidsmarkedsregion og ikke kun det lokale arbeidsmarked når en velger bosted. For mange, og særlig unge, vil god tilgjengelighet til andre arenaer være av avgjørende betydning for valg av bosted.

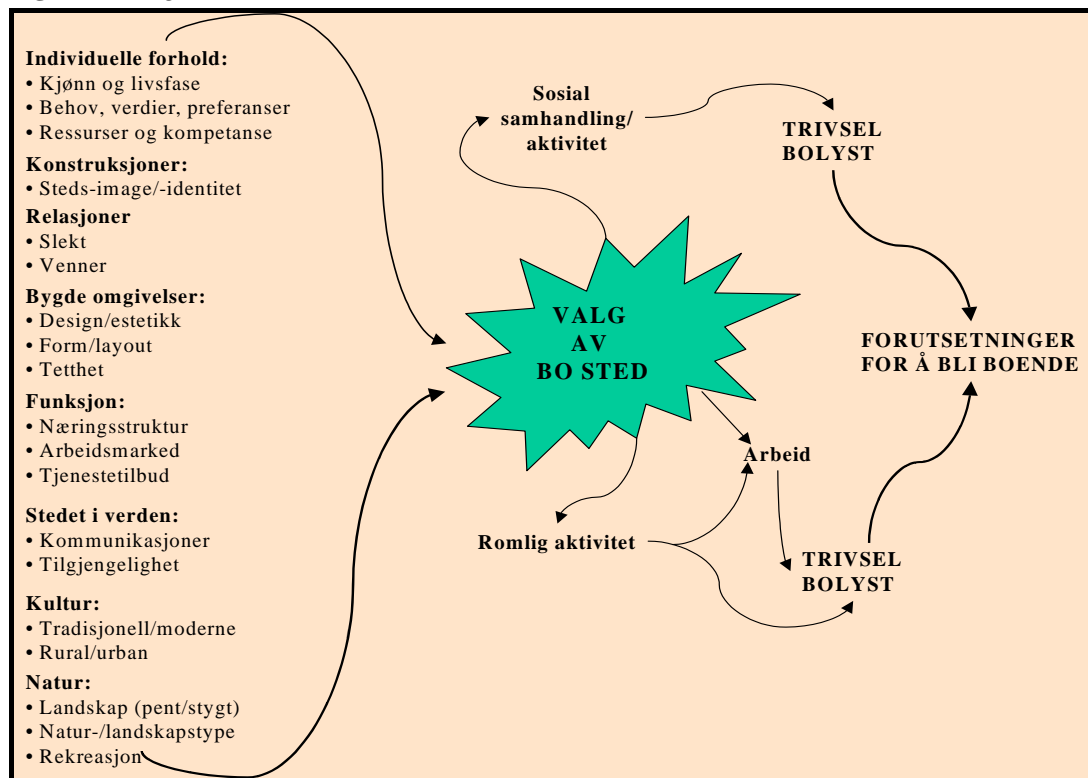
Undersøkelsene bekrefter det vi alle intuitivt vet, at det er en rekke faktorer som teller med når en vurderer steders attraktivitet med tanke på flytting/etablering. Kommunenes innsats for gode velferdstilbud og levekår har i økende grad betydning for bosetting. Utfordringene i mange distriktskommuner er knyttet til bopreferanser hos kvinner og menn i ulike faser av livet. Menn og kvinner i etableringsfasen har særlig fokus på trygge oppvekstvilkår for barn, gode kommunale velferdstilbud som barnehager og gode boligtilbud. Bostedet utgjør samtidig en arena som gir muligheter eller setter begrensninger på hva en kan delta på og hvem en kan omgås og på tilgjengelighet til andre steder av interesse, to forhold som sammen med arbeid gir sterke føringer for folks livskvalitet og bolyst. Å trives på et sted, det å ha bolyst, er definitivt en viktig forutsetning for å bli boende.

Det gode sted

Når vi vurderer enten å flytte fra et sted til et annet eller bli boende, vil vi alltid foreta en eller annen slags avveining mellom positive og negative forhold ved nåværende bosted og antatt positive og negative forhold ved det aktuelle tilflyttingsstedet. En slik avveining er imidlertid ingen rasjonell prosess for de fleste. Potensielle flyttere vil hver på sin måte forsøke å danne seg et bilde av mulige tilflyttingssteder, enten på bakgrunn av egne undersøkelser eller på bakgrunn av hva andre sier eller skriver. Vi vil trolig undersøke hva som finnes av aktiviteter og tilbud på tilflytterstedet, finnes det en relevant arbeidsplass for ektefelle/samboer, hva med oppvekstvilkårene for barn og unge, kan vi dyrke interessene våre der, hvordan ser stedet ut, bor det noen en kjenner der, og ligger

stedet eller kommunen slik til at en kan nå aktuelle reisemål innenfor akseptabel reisetid? Barnefamilier er opptatt av oppvekstvilkår, barnehagetilbud, fritidsaktiviteter for barn og unge, skoletilbud, osv., mens ”godt voksne” på sin har helt andre interesser. Flyttinger kan således ses på som meningssskapende prosjekter i menneskers livsløp; der valgene og handlingene påvirkes av mange, til dels uoversiktlige forhold samtidig (Grimsrud 2000). Stedets attraktivitet som bo- og arbeidssted for samtlige medlemmer av husholdet spiller en viktig rolle. I dette ligger så vel stedsinterne forhold som forhold knyttet til kommunikasjon, tilgjengelighet, sentralitet – samt en rekke andre forhold av betydning for oss.

Figur 6.1 Valg av bosted

Valg av bosted må ses på bakgrunn en rekke forhold; fra individuelle forhold (som tilgang på relevant arbeid, kjærlighet, bedre oppvekstmiljø for barn og unge, håp om å oppleve spennende ting på nye steder) til forhold på samfunnsnivå (som bedriftnedleggelse og relokalisering av forsvarsaktivitet), fra gitte forhold (som beliggenhet, landskap, naturressurser) til forhold som kan endres (kultur, kommunikasjoner, bygde omgivelser), og fra forhold en kan gjøre noe med (fysiske forhold) til forhold en ikke kan gjøre noe med (sosiale forhold).

Figur 6.1 sammenfatter en del av de mange forhold som virker inn når enkeltindivider og hushold skal vurdere å flytte fra et sted til et annet. I tillegg pekes det på andre sentrale forhold som til sammen bidrar til individers valg av bosted som individuelle forhold, stedsbilder, bygde omgivelser, næringsstruktur, tjenestetilbud, kommunikasjoner og tilgjengelighet, stedets kultur og omkringliggende natur.

Figuren illustrerer også noe av det komplekse bildet både bofaste og potensielle tilflyttere, både tilbakeflyttere og nykommere (dvs personer som ikke tidligere har bodd i kommunen), står overfor. Både flyttemotivundersøkelser og andre undersøkelser viser at det er en rekke faktorer som teller med når en vurderer å flytte fra ett sted til ett annet (se f.eks. Orderud og Onsager (1998) for en oversikt) eller når en skal vurdere steders attraktivitet for ulike befolkningsgrupper (Fauske 2001; Skjeggedal, Engesæter & Amdam 2001). Figuren illustrerer videre det forholdet at bostedet utgjør en arena som gir muligheter eller setter begrensninger på hva en kan delta på og hvem en kan omgås (sosial samhandling/ aktivitet) og på tilgjengelighet til andre steder av interesse (romlig aktivitet), to forhold som sammen med arbeid gir sterke føringer for folks trivsel og bolyst. Å trives på et sted, det å ha bolyst, er i sin tur en viktig forutsetning for å bli boende.

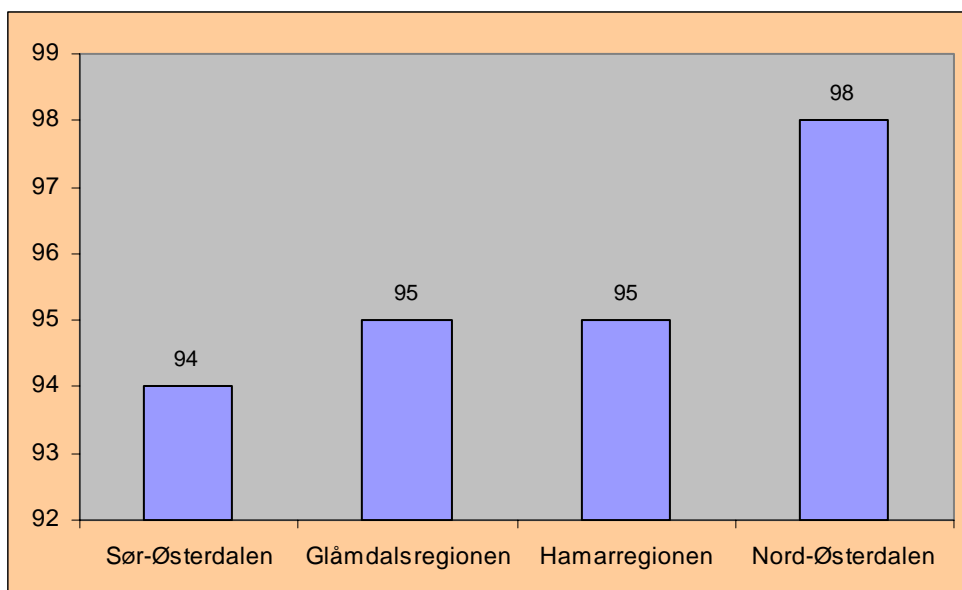
6.2 Mobilitet

Flytting og bolyst

Mennesker flytter av mange ulike grunner og som regel er årsaken til flyttingen svært sammensatt. I de fleste tilfeller blir flytting knyttet til enten arbeid eller utdanning. Men siden flyttegrunner ofte er sammensatte vil beslutningen om å flytte være et resultat av en avveining mellom en rekke forhold med tilknytning til både nåværende bosted og fremtidig bosted.

Er det en høy andel av befolkningen på et sted som vurderer å flytte ut eller som allerede har tatt beslutningen om å flytte, vil en nærliggende tolkning være at nåværende bosted ikke er attraktivt nok i forhold til utflytterens egne vurderingskriterier. Bolysten er med andre ord ikke sterk nok til å hindre utflytting. Når dette er sagt, må det understrekes at det å flytte mellom kommuner er en høgst normal aktivitet og er noe de fleste av oss foretar oss en eller flere ganger i løpet av livet. Det store spørsmålet er selvsagt hvor en velger å bosette seg - og hvorfor.

Figur 6.2 Flytte eller ikke flytte? Andeler som svarte at de har ingen planer om å flytte

Undersøkelsen viser at det er svært få som går med konkrete planer om å flytte. Sterkest ønske om å bli boende finner vi i Nord-Østerdalen (98 prosent), mens en i Sør-Østerdalen finner flest som går med flytteplaner (seks prosent). Det er imidlertid små forskjeller mellom regionene, og det er en klar overvekt av respondenter som ikke har planer om å flytte i samtlige regioner. Den uttalte viljen til å bli boende kan tolkes som om folk stort sett har det bra der de bor.

Dersom vi legger denne undersøkelsen til grunn kan vi hevde at innlendingen holder seg i ro. Nå vet vi fra flyttestatistikken at det flytter flere fra Innlandet enn hva denne undersøkelsen forteller. Det er med andre ord ikke helt samsvar mellom hva folk sier de skal gjøre og hva de faktisk gjør.

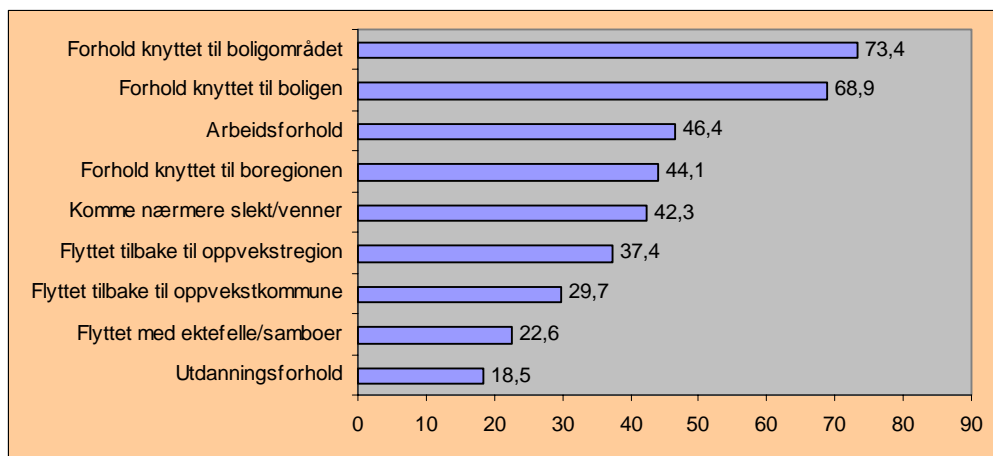
Flyttemotiv

Flyttemotiv, eller grunn til å flytte fra ett sted til ett annet, varierer etter livsfase. Yngre flytter gjerne for å ta utdannelse, mens arbeid er en ofte oppgitt grunn til dem som er ferdige med utdannelse. Det er også av betydning for motivene om flyttingen skjer innen kort eller lang avstand. Langdistanseflytting er oftere forbundet med arbeid, utdanning og det å prøve noe nytt og komme seg ut i verden. Kortdistanseflytting (f.eks flytting innen kommunen) på sin side har en tendens til å være forbundet med en oppjustering av bolig og strøksforbedring, forhold som i sin tur er forbundet med livsfase. Når alt kommer til alt er flytting, som påpekt i forrige avsnitt, en heller kompleks affære for de fleste. Som regel vil en flytting være resultatet av både årsaker som *skyver* en bort fra et sted og motiv som *trekker* en mot en annet sted (Orderud & Onsager 1998; Grimsrud 2000)

I vår undersøkelse er det forhold knyttet til selve boligområdet som blir oppgitt av flest som viktig flyttegrunn til nåværende bosted, fulgt av ”forhold knyttet til boligen”. Dette er to vanlige årsaker til flytting, og har ofte sammenheng med en søken etter trygge oppvekstvilkår for barn og unge, og med behovet for større og eller bedre bolig. Arbeidsforhold får forholdsvis liten oppslutning. Under halvparten av de spurte oppgav forhold som har med arbeid å gjøre som en viktig grunn til å flytte til nåværende bosted. Dette henger trolig sammen med at en stor andel av de spurte har flyttet innen kommunen; de er med andre ord ikke arbeidsflyttere, men livsfaseflyttere. Det er trolig det samme forholdet som bidrar til forklare hvorfor ”forhold knyttet boregionen”, det å ”komme nærmere slekt/ venner”, ”flytte tilbake til oppvekstregion/-kommune” oppnår forholdsvis liten oppslutning.

Det er en liten andel som oppgir at de flyttet med ektefelle eller samboer til nåværende bosted. Utdanning som flyttegrunn fikk lavest oppslutning.

Figur 6.3 Flyttemotiv

6.3 Bosted

Bostedet (her: bostedskommunen) er av ulik betydning for folk ved at vi stiller ulike krav alt etter hvilken fase i livet vi befinner oss i og hvem vi er (verdier, interesser, etc). Bostedet er rammen rundt våre daglige gjøremål, samtidig som vi benytter oss av ulike tilbud (kultur, velferd, tjenester, fritid, rekreasjon, osv) i offentlig og privat regi. Disse tilbudene er objektivt av ulik kvalitet ulike steder, samtidig som de blir vurdert subjektivt av ulike mennesker alt etter interesse, behov og bruk.

Vurderinger av bostedskvaliteter må i høyeste grad ses i sammenheng med individuelle egenskaper hos den enkelte, forhold som ofte blir referert til som sosial og kulturell kapital. Den enkeltes verdier og holdninger medvirker i stor grad hvilke interesser en har og hvilke prioriteringer en foretar. Det er videre viktig å være oppmerksom på at de sju forholdene (indikatorer) vi har benyttet selvsagt ikke gir et fullstendig bilde av bostedskvaliteter, men viser kun hvordan respondentene forholder seg til disse enkeltforholdene (som egentlig hver for seg er ganske omfattende). De sju forholdene representerer samlet likevel viktige sider vedrørende bostedskvalitet, som hver for seg og samlet gir oss et bilde av situasjonen.

Vurdering av bosted

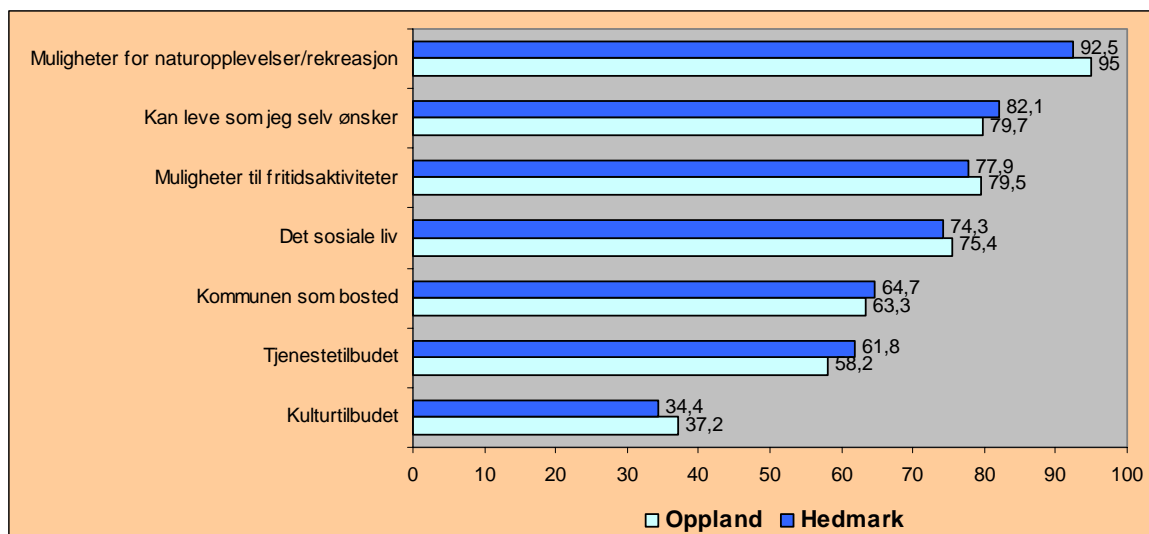
Utvalget ble bedt om å ta stilling til sju forhold knyttet til bostedet:

- Muligheter for naturopplevelser og rekreasjon
- Muligheter til å utøve relevante fritidsaktiviteter
- Kulturtilbudet
- Tjenestetilbudet
- Kan leve som en selv ønsker
- Det sosiale livet
- Kommunen som bosted

Vi fant en klar polarisering med hensyn til bostedsvurderinger: "Muligheter for naturopplevelse og rekreasjon" skåret høgst i samtlige regioner, mens "kulturtilbudet på bostedet" fikk lavest oppslutning. Ellers kan vi merke oss at forholdsvis mange i samtlige regioner mener bostedet gir en muligheter til å leve som en selv ønsker. Det er verdt å merke seg at forholdsvis få er godt fornøyd med bostedskommunen som bosted., kommunens tjenestetilbud og få som er godt fornøyd med kulturtilbudet i kommunen.

Vi viser også tilsvarende tall fra Oppland. Det er ikke stor forskjell på svarfordelingen i de to fylkene, noe som styrker gyldigheten av undersøkelsen.

Figur 6.4: Bostedsvurderinger i Hedmark og Oppland. Andeler som svarte ”godt fornøyd”

Det er forholdsvis klare regionale forskjeller med hensyn til svargiving. Dersom vi ser på gjennomsnittet av respondentene vurderinger av sju forholdene, finner vi at Hamarregionen kommer best ut med et gjennomsnitt på 73 prosent, mens Glåmdalsregionen kommer dårligst ut med et snitt på 65 prosent. Sør-Østerdalen og Nord-Østerdalen kommer ut omtrent likt. Vi skal selvsagt være varsomme med å legge for stor vekt på gjennomsnittsvurderinger siden de sju vurderingspunktene vil ha ulik betydning og vekt blant folk. For noen betyr f.eks kulturtilbud mer enn ”naturtilbud”. Gjennomsnittsvurderingene gir oss likevel en pekepinn på trivselsnivået blant befolkningen, særlig med hensyn til de mest markante utslagene. En varsom tolkning av tabell 6.1 er at Hamarregionen har bedre tilbud og muligheter enn Glåmdalsregionen.

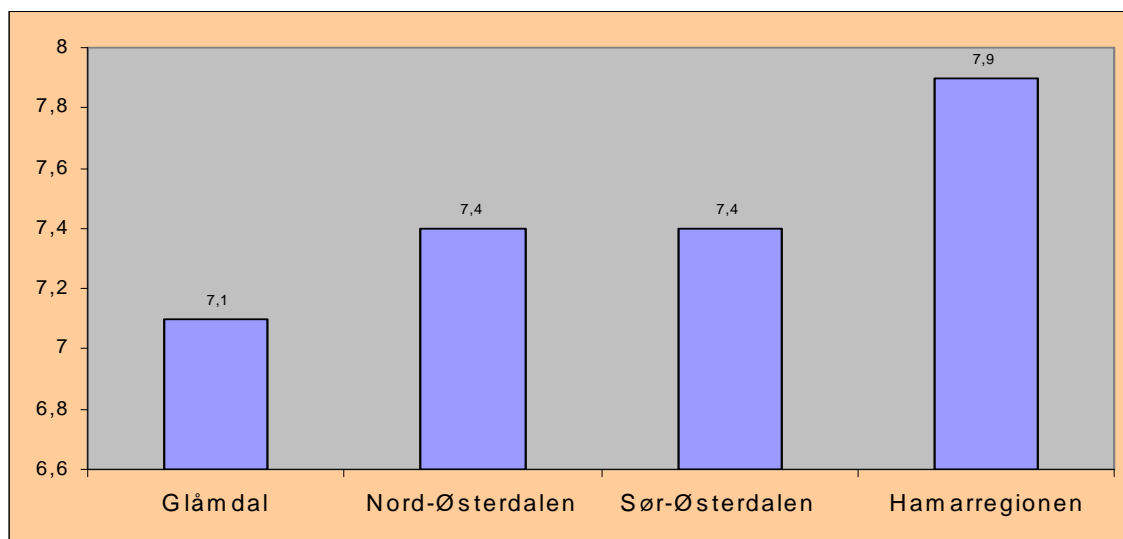
Tab. 6.1. Bostedsvurderinger. Andeler som svarte ”godt fornøyd”. (N=521)

	Hamarreg.	Glåmdalsreg.	Sør-Østerdalen	Nord-Østerdalen
Muligheter for naturopplevelser og rekreasjon	94	88	93	98
Muligheter til å utøve relevante fritidsaktiviteter	81	72	79	78
Kulturtilbudet	40	22	43	32
Tjenestetilbudet	64	63	57	55
Kan leve som en selv ønsker	88	76	79	82
Det sosiale livet	75	72	79	71
Kommunen som bosted	66	63	63	69
Gjennomsnitt	73	65	70	69

Rød utheving viser til laveste andel. Blå utheving viser til høyeste andel.

En annen måte å sammenfatte et knippe vurderinger er å konstruere indekser med verdier mellom 1 og 10, der 1 er dårligst og 10 er best.

Figur 6.5 Samlet vurdering av bosted basert på sju indikator etter region. Indeksert. 10 er best, 1 er dårligst

Botid

Botid kan være en viktig indikator på bolyst. Dersom en har bodd lenge på et sted kan det tolkes som et tegn på at man trives på stedet. Tid er videre en viktig faktor med tanke på hvordan folk vurderer bostedet sitt ved at vurderingene endrer seg over tid. Dette har med tilpasning å gjøre; en blir vant med omgivelsene og men også med at en etter hvert også får et mer nyansert syn på bostedet, både i positiv og negativ retning.

Av de 521 som ble intervjuet hadde 46 prosent (222 personer) bodd mindre enn 10 år i nåværende bostedskommune, 49 prosent (253 personer) hadde bodd der mer enn 10 år, men ikke hele livet. Kun 9 prosent – eller 46 personer – hadde bodd hele livet i en og samme kommune.

6.4 Arbeid

Arbeid er av ulik betydning for folk, alt etter hvem en er, hva slags arbeid en har, hva slags arbeidsplass en har - og kanskje også hvor arbeidsplassen ligger. Likevel, arbeid i seg selv er ikke en nødvendig forutsetning for å ha det bra eller trives på et sted - eller til å få folk til å flytte til et sted. Arbeid er viktig for folk i den grad arbeidet gir inntekter, oppleves som meningsfylt, gir muligheter til å etablere sosiale relasjoner, gir muligheter til å bruke sine ressurser i forhold til egne forventninger, gir muligheter til å gi den enkelte plass i en sosial tilhørighet. Det er på denne måten en må forstå hvorfor arbeid kan være viktig for bolysten.

De fem indikatorene vi har benyttet oss av sier noe om arbeidssituasjonen til folk med tanke på trivsel med jobb og med kolleger, samt bruk av egne ressurser på jobben.

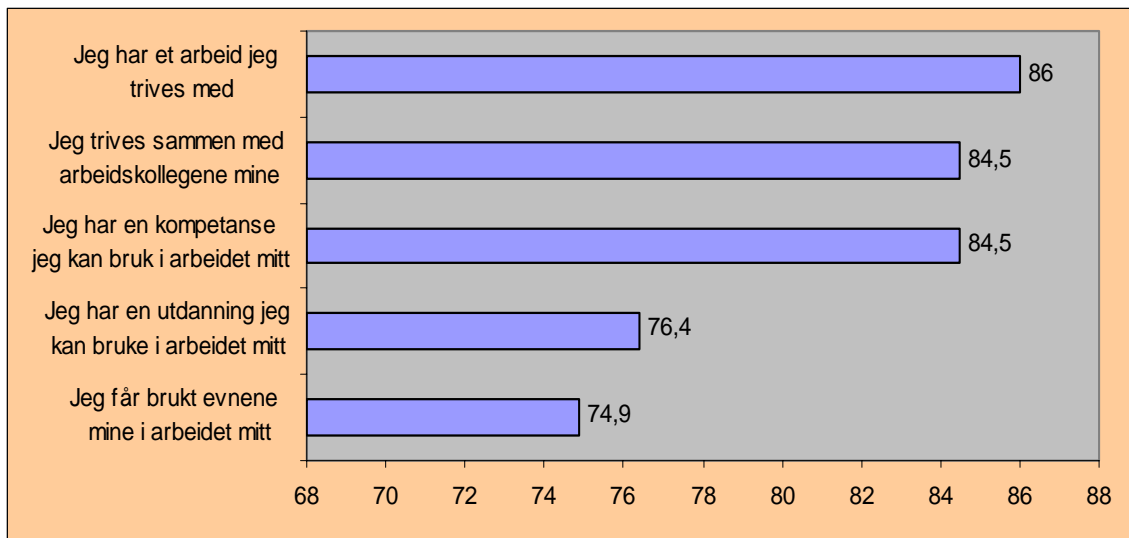
Indikatorene ble omarbeidet til følgende fem påstander med svaralternativene ”stemmer helt”, ”stemmer delvis” og ”stemmer ikke”:

- Jeg trives sammen med kollegene mine
- Jeg har et arbeid jeg trives med
- Jeg har en kompetanse jeg kan bruke i arbeidet mitt
- Jeg får brukt evnene mine i arbeidet mitt

Trivsel og kompetanse

Undersøkelsen viser at 86 prosent har et arbeid de trives med, og 85 prosent både trives sammen med arbeidskollegene og mener de får brukt kompetansen sin i arbeidet. Samtidig oppgir en av fire at de verken får brukt evnene sine eller utdanningen sin i arbeidet. Vi betrakter svarfordelingen som forventet, og som positiv med tanke på arbeidet og arbeidsplassens betydning for bolyst; langt de fleste trives både med arbeidet sitt og med sine kolleger, samtidig som de mener at de får brukt kompetansen sin. I denne sammenheng spiller det trolig mindre rolle om en får benyttet utdanningen sin i arbeidet eller evnene sine. Det er for øvrig et noe uklart skille mellom kompetanse på den ene siden og evner på den andre.

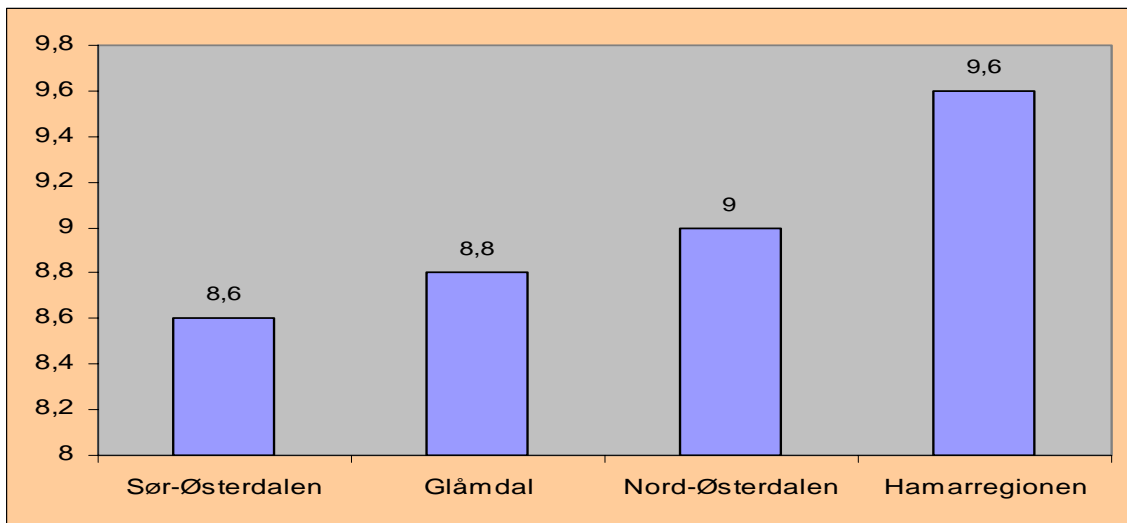
Figur 6.6: Forhold på arbeidsplassen. Andeler som har svart ”stemmer helt”.

Det er imidlertid slik at svarfordelingene varierte etter hvor i fylket en er bosatt. Vurdert under ett ser det ut til at arbeidsforholdene blir noe mer positivt vurdert i Hamarregionen enn i de andre regionene. Det er imidlertid ikke store forskjeller det er snakk om (slik figur 6.6 kan gi inntrykk av). Hva forskjellen i vurdering skyldes har vi ikke opplysninger om, men det kan tenkes at arbeidsmarkedet i og omkring Hamar er interessant med tanke på muligheter til å bruke utdanning, kompetanse og evner enn hva det er andre steder i fylket. Trivsel med selve arbeidet og med arbeidskolleger blir vurdert til å være godt i samtlige regioner.

Figur 6.7. Forhold på arbeidsplassen vurdert etter region. Indekser. 10 er best, 1 er dårligst

Hvor arbeider folk – og hvorfor arbeider de der?

Hedmarkinger flest arbeider i samme kommune som de bor i, men hver tredje hedmarking har arbeidsplassen sin i en annen kommune enn bostedskommunen. I Hamarregionen og Glåmdalsregionen er, ikke uventet, pendlingsandelen mye høyere⁶ enn i Nord-Østerdalen og Sør-Østerdalen. Det er også i Hamar- og Glåmdalsregionen vi finner de fleste som har sitt arbeidssted i et annet fylke. Det er Akershus som mottar flest utpendlere fra Hedmark. Tabell 6.2 er basert på fordelingen av respondentene og ikke pendlings- statistikk..

Tabell 6.2 Hvor arbeider folk

Arbeidssted	Prosent	Antall
Samme kommune som bosted	66,8	348
Annen kommune i samme fylke	24	125
Annen kommune i annet fylke	6,3	33
Totalt	100	506

Uansett motiv for å pendle vil pendling for de fleste trolig være en strategi for å kunne bli boende på hjemstedet, samtidig som pendling av den enkelte kan betraktes enten som noe midlertidig eller som et langvarig foretakende. Vi vet at pendling ofte blir vurdert som en løsning for den ene i et parforhold der den andre parten ikke ønsker å flytte eller skifte arbeid, og eller husholdet ikke ønsker å bryte de sosiale nettverk de har etablert. Pendling er med andre ord en kompleks affære. Her er det også viktig å huske på at det som oftest ikke kun er én arbeidstaker i husstanden å ta hensyn til. Som regel er det to arbeidstakere, samt x antall barn som også vil ha sitt å si med hensyn til flytting.

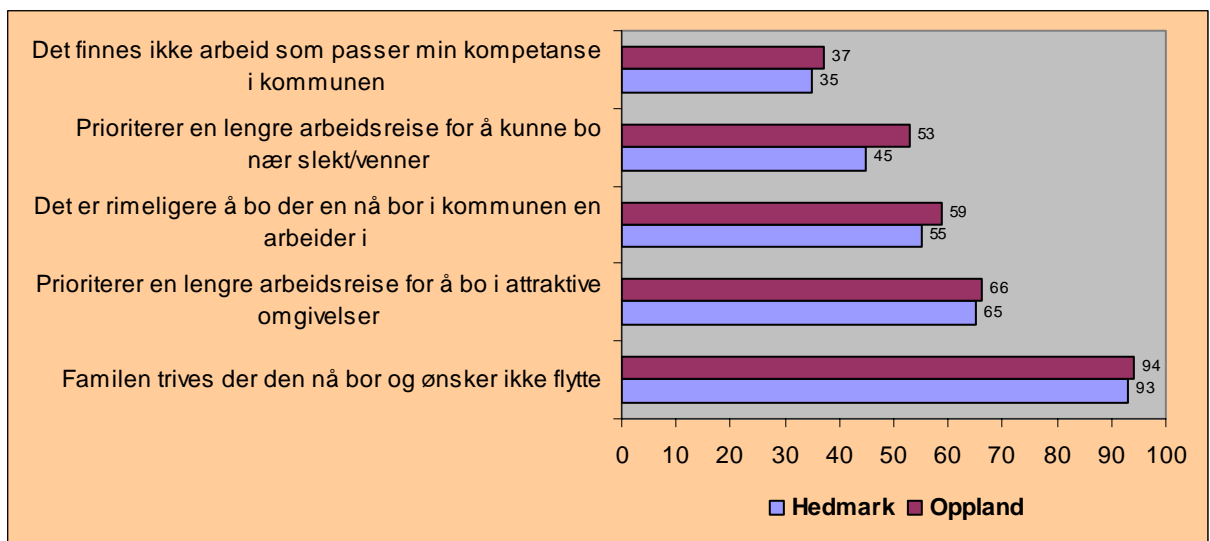
⁶ Vår utvalgsundersøkelse viser andeler på henholdsvis 60 og 70 prosent, men siden det er forholdsvis få svar bak de tallene som ligger til grunn, vil være forsiktige med å hevde at andelene er helt korrekte.

Figur 6.8 viser hvordan de 158 personene i utvalget om oppga å være pendlere forholdt seg til de fem argumentene vi presenterte⁷. Vi skal være klar over at det er knyttet stor usikkerhet til et så lite utvalg, men som det framgår av figuren har et tilsvarende utvalg (n=137) svart nesten likt i Oppland. Dette forsterker gyldigheten til datamaterialet.

De fem forholdene respondentene skulle ta stilling til er knyttet til henholdsvis kompetanse, det å kunne bo nær slekt og venner, økonomiske forhold, boområdet, samt trivsel. De fire første dreier seg om konkrete forhold, men det femte, trivsel, er et mer sammensatt forhold som kan ses på som en totalvurdering av en hel rekke enkeltforhold.

Trivsel på nåværende bosted er det forholdet nesten samtlige har oppgitt som viktigste grunn til å pendle; det er mer som holder igjen enn som trekker husstanden mot å flytte. Trivsel omfatter mange aspekter av innbyggernes liv, både materielle forhold som økonomi, bolig osv, og immaterielle forhold som sosiale relasjoner, integrasjon i det lokale liv og stedstilknytning. Det er også viktig å huske på at det for de fleste innebærer store sosiale og økonomiske omkostninger å flytte. Da er det i de fleste tilfeller mer hensiktsmessig at den i husstanden som arbeider utenfor kommunen pendler mellom bosted og arbeidssted, enn at hele husstanden flytter med alt det innebærer av omskiftinger og usikkerhet.

Figur 6.8: Argumenter for ikke å arbeide i bostedskommunen. Prosent som enten har svart ”stemmer helt” eller ”stemmer delvis”. N=158 (Hedmark) og N=137 (Oppland)

Verken kompetanseargumentet eller slekt/venner- argumentet fikk særlig stor oppslutning; det er 35 prosent som oppgir et misforhold mellom egen kompetanse og arbeidstilbud i kommunen som pendlingsgrunn, og det er 45 prosent som pendler fordi de vil bo nær slekt eller venner. Vel halvparten oppga økonomiske forhold som viktig, mens 65 prosent mente at omgivelsene var mer attraktive på bostedet enn på arbeidsstedet.

⁷ Argumentene for å arbeide annet sted enn i bostedskommunen er selvsagt sammensatte og ofte er de innvevde i hverandre.

6.5 Likestilling

Hvorfor er likestilling viktig?

Likestilling er i dag en allment akseptert norm. SSB's likestillingsindeks kan stå som et mål på kvinners muligheter for selvrealisering, og på kommunenes vilje, evne og muligheter til å bidra til slik selvrealisering. Kommuner med få sjanser for utdanning og en ensidig (mannsdominert) næringsstruktur opplever gjerne fraflytting av unge voksne kvinner. Lav prosentdel kvinner indikerer derfor at grunnlaget for likestilling er svakt i kommunen. En kommune med høy grad av likestilling kan være mer attraktiv for tilflytting enn en kommune med liten grad av likestilling.

Likestillingsindeks

Statistisk Sentralbyrå utarbeider hvert annet år en likestillingsindeks basert på følgende seks indikatorer:

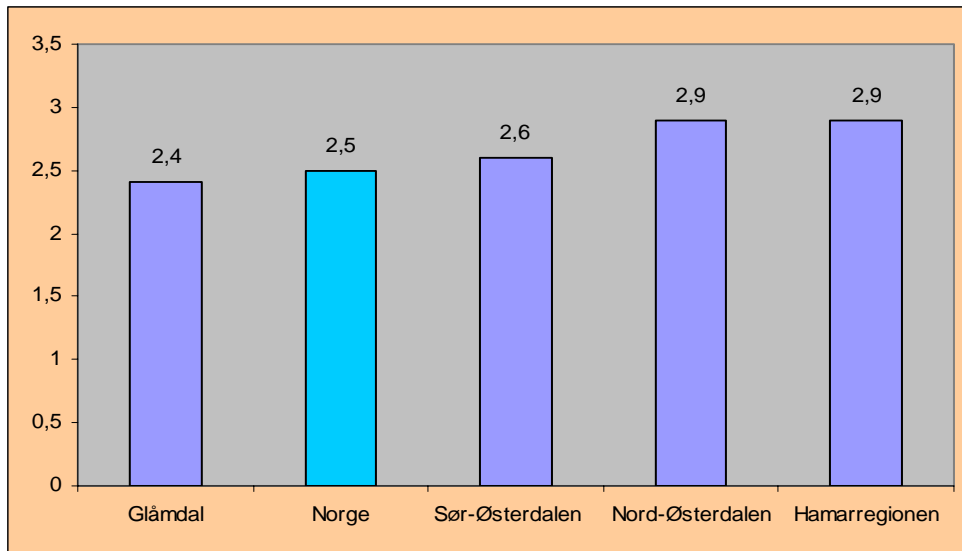
- Barnehagedekning 1-5 år (2000)
- Prosentdel kvinnelige kommunestyrerepresentantar (1999)
- Antall kvinner per 100 menn i alderen 20-39 år (2000)
- Utdanningsnivået til kvinner og menn (1999)
- Kvinner og menn i arbeidsstyrken (2000)
- Inntekt til kvinner og menn (1999)

Vi har valgt å inkludere denne indeksen da den bidrar til å karakterisere de ulike regionene i Hedmark og deres egenart. Vi betrakter likestilling som en viktig faktor med hensyn til bolyst og kommunen/regionen som attraktivt boområde.

Likestillingsindeksen for 2002 viser klart at det er store regionale forskjeller i Innlandet med hensyn til likestilling etter SSB sine kriterier. Det er Hamarregionen og Nord-Østerdalen som kommer best ut. Dårligst ut kommer Glåmdalsregionen som ligger like under landsgjennomsnittet (2,5) med hensyn til likestilling etter de kriterier indeksen er bygd opp etter.

Hedmark - og Oppland - ligger henholdsvis litt over og likt med indeksverdien for hele landet sett under ett - som er 2,5. Best ut av kommunene i Innlandet kommer Hamar (og Øystre Slidre) på 7. plass. I 2002 befinner for eksempel Lillehammer, Gausdal og Lunner seg på delt 29. plass.

Figur 6.9 Liksestillingsindeks for regioner i Hedmark.

(Kilde: SSB)

6.6 Sosiale relasjoner

Hvorfor er relasjoner viktig?

Gode og tette relasjoner til andre mennesker regnes som viktig med tanke på det gode liv. Det dreier seg om forbindelser og fellesskap med andre mennesker; som venner, familie, arbeidskolleger og gjennom lags og foreningsaktivitet. Det gode liv leves imidlertid ikke i et abstrakt rom, men på konkrete steder som i prinsippet kan være en bolig, en arbeidsplass, en bygd, en by, eller et land. Det å ha venner eller noen å forholde seg til på et sted vil være viktig for mange med tanke på lysten til å bli boende på stedet. Tilflyttere som ikke kommer i kontakt med folk på tilflytter-stedet vil lettere flytte ut enn dem som gjør det. Dette har med integrasjon å gjøre. Det er lettere å trives på et sted - og bli boende, dersom en deltar i det sosiale livet på stedet.

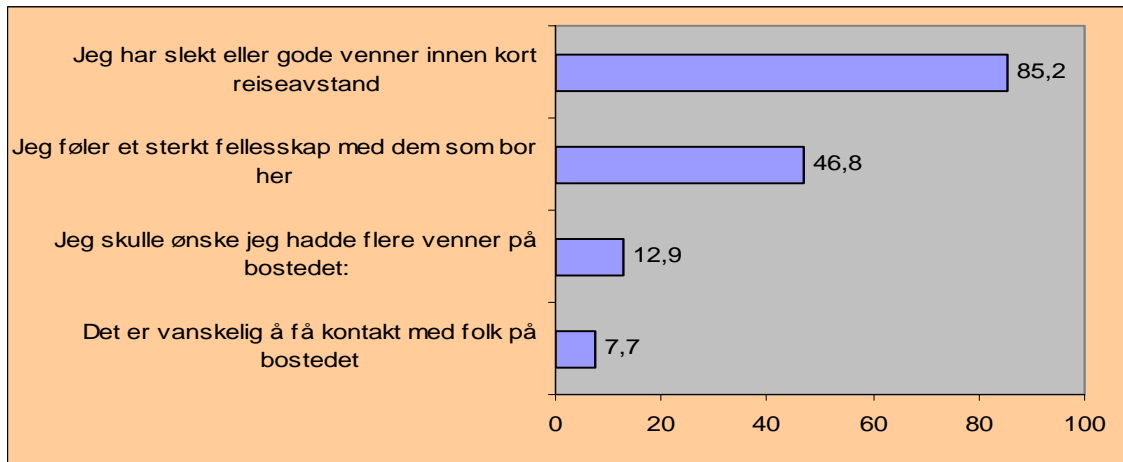
Indikatoren relasjoner forteller noe om integrasjon i lokalsamfunnet og på arbeidssstedet.

Respondentene ble bedt om å ta stilling til fire påstander angående ulike former for relasjoner:

- Jeg har slekt eller venner innen kort reiseavstand
- Jeg føler et sterkt fellesskap med dem som bor her
- Jeg skulle ønske jeg hadde flere venner på bostedet
- Det er vanskelig å få kontakt med folk på bostedet

Følgende svaralternativ ble gitt: stemmer helt, stemmer delvis, stemmer ikke.

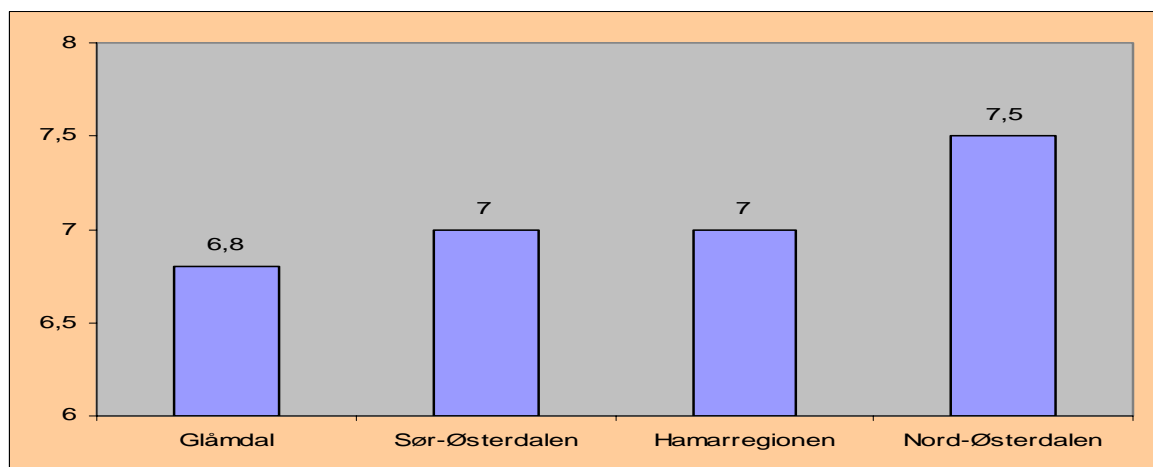
Figur 6.10. Sosiale relasjoner på bostedet. Andeler som svarte ”stemmer helt”

Undersøkelsen viser at en stor andel enten har slekt eller gode venner innen kort reiseavstand (85 %), og at de fleste har venner på bosted og at det ikke er vanskelig å få kontakt med folk på bostedet. Fellesskapsfølelse med andre som bor på stedet er det derimot under halvparten som oppgir å ha. Dette er for øvrig omtrent samme andel som vi finner i levekårsundersøkelsen ”Liv og livskvalitet i Oppland” (Agderforskning 1999) på spørsmål fellesskapsfølelse. Svarfordelingen som framkommer i undersøkelsen er ikke oppsiktsvekkende.

Undersøkelsen peker i retning av at folk har gode sosiale relasjoner i Hedmark. Det er likevel vel slik at det er visse regionale forskjeller med hensyn til slik forhold. Når vi ser de fire indikatorene samlet og konstruerer en indeks⁸ ser vi at Nord-Østerdalen samlet kommet best ut med en indeks på 7,5 av 10, mens Glåmdalen kommer dårligst ut med en indeks på 6,8. Sør-Østerdalen og Hamarregionen ligger begge på samme nivå (indeks 7) mellom de to ytterpunktene. Det er ikke dramatisk stor forskjell mellom regionene.

Figur 6.11 Samlet vurdering av bosted basert på fire indikatorer etter region. Indeksert. 10 er best, 1 er dårligst

⁸ En indeks er en framstillingsmåte som gir et mer oversiktlig bilde av et forhold en bruk av andeler, ofte basert på en skala fra 1 til 10.

Vi har med bakgrunn i vår undersøkelse ikke grunnlag for å hevde at folk har det bedre i Nord-Østerdalen enn i Glåmdalen. Det er selvfølgelig slik at det er mange andre forhold enn de fire indikatorene vi har benyttet som virker inn på trivsel og hvordan en har det med sine medmennesker. Sosiale relasjoner er i det hele vanskelig å måle innholdet av. For det første knytter det seg usikkerhet til utvalgsundersøkelser, særlig til undersøkelser med et forholdsvis lite utvalg. Videre kan det selvsagt være problematisk å måle sosiale relasjoner ved hjelp av kvantitative metoder og bruk av spørreskjema.

6.7 Oppsummering Bolyst

Undersøkelsen vedrørende bolyst som presentert i dette kapitlet viser at det er svært få hedmarkinger som går med konkrete planer om å flytte. Det er små forskjeller mellom regionene, og det er en klar overvekt av folk som ikke har planlagt å flytte i samtlige regioner. Flyttemotiv, eller grunn til å flytte fra ett sted til ett annet, varierer etter livsfase. I undersøkelsen er det forhold knyttet til selve boligområdet som blir oppgitt av flest som viktig flyttegrunn til nåværende bosted, fulgt av "forhold knyttet til boligen". Arbeidsforhold får forholdsvis liten oppslutning. Under halvparten av de spurte oppgav forhold som har med arbeid å gjøre som en viktig grunn til å flytte til nåværende bosted. Utdanning som flyttegrunn fikk lavest oppslutning.

Materialet viser en klar polarisering med hensyn til bostedsvurderinger: "Muligheter for naturopplevelse og rekreasjon" skåret høyest i alle regioner, mens "kulturtilbudet på bostedet" fikk lavest oppslutning. Undersøkelsen viser at 86 prosent har et arbeid de trives med, og 85 prosent både trives sammen med arbeidskollegene og mener de får brukt kompetansen sin i arbeidet. Arbeidsforholdene blir noe mer positivt vurdert i Hamarregionen enn i de andre regionene.

Trivsel på nåværende bosted er det forholdet nesten samtlige har oppgitt som viktigste grunn til å pendle; det er mer som holder igjen enn som trekker husstanden mot å flytte. Undersøkelsen peker i retning av at folk har gode sosiale relasjoner i Hedmark men det er visse regionale forskjeller med hensyn til slik forhold. Nord-Østerdalen samlet kommet best ut med en indeks på 7,5 av 10, mens Glåmdalen kommer dårligst ut med en indeks på 6,8. Sør-Østerdalen og Hamarregionen ligger begge på samme nivå (indeks 7) mellom de to ytterpunktene. .

7 Pendling, utdanning og flytting

7.1 Innledning

Data og analyser i dette kapitlet baseres på et arbeid som er gjort i samarbeid mellom Kjetil Sørli (NIBR) og Gro Marit Grimsrud (Østlandsforskning), og som blir publisert i Berg m.fl., (2004). Arbeidet omhandler analyser av flytting, utdanning, sysselsetting og pendling i et livsløpsperspektiv.

I dette kapitlet blir pendlingsmønsteret til bofaste og flyttere analysert for fire regioner i Hedmark fylke. Innledningsvis gis det en kort beskrivelse av datamaterialet og de geografiske inndelinger som er brukt. Deretter kommer beskrivelse av pendlerne og pendlingsstrømmene, og forskjellen mellom lokalbefolkningen og innflyttere. Flyttemønsteret omtales kort, før det til slutt gis en liten oppsummering.

Geografisk inndeling

Den geografiske inndelingen som brukes er de fire økonomiske regionene i Hedmark: Kongsvinger-regionen, Hamar-regionen, Elverum-regionen og Tynset-regionen. Denne inndelingen tilsvarer i stor grad planregionene Glåmdalsregionen, Hamar-regionen, Sør-Østerdalen og Nord-Østerdalen⁹. Den eneste forskjellen er at Våler i våre analyser tilhører Elverum-regionen (og ikke Glåmdalsregionen).

I hver av regionene har vi skilt mellom senter og omland. Omland tilsvarer alle kommuner i regionen unntatt regionsenterkommunen.

Flyttehistorien til unge voksne

Kapitlet omhandler de som ble født 1965-69. Denne kohorten er fulgt gjennom perioden fra de var 15 år til de i 1999 var 30-34 år. Vi konsentrerer oss om de som bor i Hedmark etter 30-34 års alderen. Statistisk sett vil de fleste av disse bli boende i Hedmark resten av livet.

Grunnen til at disse årskullene er valgt ut er todelt. For det første er det de siste årskullene som har gjennomlevd "søkefasen". Vi vet at de fleste flyttinger er unnagjort innen folk fyller 35. De er populært sagt de siste kullene som har etablert seg "for godt", og representerer således den siste utviklingen på bosettingsfronten. Vi får ikke med de aller ferskeste flyttinger av ungdom til og fra fylket, men deres flyttinger gir foreløpig ikke noen varig virkning på bosettingsmønsteret. Det er først om noen år vi får se hvor de nye ungdomskullene slår seg ned. For det andre representerer denne kohorten den aldersgruppen som hyppigst pendler. (I pendlingsstatistikken har de som er litt yngre rett nok høyere pendlingstilbøyelighet, men det kommer av at mange studenter med deltidsjobb på studiestedet, blir registrert som pendlere når bosted er forskjellig fra arbeidssted).

---

⁹ I planregion sammenheng opereres det med Fjellregion. Dvs kommunene i Nord- Østerdalsregionen og Røros og Holtålen.

De som bor i Hedmark kan deles inn i tre hovedgrupper etter flytتهistorie; bofaste, tilbakeflyttere, nyinnflyttere. I tillegg har vi skilt mellom flyttere som på et eller annet tidspunkt har bodd i Oslo eller Bærum før de flyttet til Hedmark. Inndelingen blir som følger:

1. *Bofaste* – de som aldri har meldt flytting (disse kan likevel ha vært midlertidig bosatt andre steder, f.eks. i forbindelse med utdannelse)
2. *Tilbakeflyttere* til den kommunene de vokste opp i (definert som den kommunene de bodde i da de var 15 år). (Når vi snakker om tilbakeflytting til f.eks. Kongsvingers omland, mener vi tilbakeflytting til den *kommunen* i dette området vedkommende er oppvokst i. Dersom det er snakk om flytting til en annen kommune, omtales det som flytting internt i regionen, eller til ”egen region”.) Tilbakeflyttergruppen er delt i to:
  - i) tilbakeflyttere som har bodd i Oslo/Bærum en eller flere gang før tilbakeflytting
  - ii) tilbakeflyttere som aldri har vært registrert bosatt i Oslo/Bærum
3. *Nyinnflyttere* er flyttere som er oppvokst i en annen region enn den de bor i som voksne. Denne gruppen er delt i tre etter opprinnelsested, og for hver av disse er knyttet opplysninger om de har vært i Oslo/Bærum:
  - a) Nyinnflyttere fra egen region
    - i) bodd i Oslo/Bærum
    - ii) ikke bodd i Oslo/Bærum
  - b) Nyinnflyttere fra annen region i Hedmark
    - i) bodd i Oslo/Bærum
    - ii) ikke bodd i Oslo/Bærum
  - c) Nyinnflyttere utenfra Hedmark
    - i) bodd i Oslo/Bærum
    - ii) ikke bodd i Oslo/Bærum

Datagrunnlaget

Datamaterialet er SSBs flytتهistoriemateriale, hvor alle flyttemeldinger over lande- og kommunegrenser over en 35-årsperiode er kjedet sammen til individuelle flyttekARRIERER. Med til karriereforløpene hører opplysninger om utdanning, sysselsetting og arbeidskommune. Opplysninger og tall om flytting og pendling i dette kapitlet, er resultater som kommer fra analysene Kjetil Sørli (NIBR) og Gro Marit Grimsrud (Østlandsforskning) har gjort av dette materialet i forbindelse med Regionalforskningsprogrammet i Norges forskningsråd

7.2 Pendling etter kjønn og utdanning

Innledningsvis i dette kapitlet presiseres det at alle data som presenteres her gjelder personer som er født i perioden 1965 til 1969.

Kjønn

Menn pendler oftere enn kvinner i alle regioner. Størst forskjell er det i Elverum, der bare 17 prosent av kvinnene pendler og 32 prosent av mennene. Dette er kanskje ikke så rart tatt i betraktning den store tilfanget av såkalte kvinnearbeidsplasser i Elverum. Minst kjønnsforskjell er det i Elverums omland, som har lav pendling til omland å være. Denne

regionen er den eneste som ikke grenser til andre fylker, men derimot grenser til den Sverige. Pendling over grensen er ikke med i dette materialet.

Tabell 7.1 Pendlere som andel av antall sysselsatte etter kjønn og høyeste fullførte utdanningsnivå, i regionsentra og deres omland. Prosent.

Bosted:	Andel sysselsatte menn som pendler			Andel sysselsatte kvinner som pendler		
	Totalt	Høy utdanning	Lav utdanning	Totalt	Høy utdanning	Lav utdanning
Kongsvinger	40	27	37	33	34	28
Hamar	43	51	39	34	42	28
Elverum	32	29	34	17	24	13
Tynset	26	44	21	16	16	16
Kongsvinger omland	52	52	52	42	53	39
Hamars omland	51	59	49	44	50	42
Elverums omland	27	19	30	25	32	23
Tynsets omland	38	31	39	31	40	26

Kilde: SSBs flyttehistoriemateriale

Kvinnens pendling er mer begrenset av avstand enn menns. Det er liten forskjell mellom kjønn i pendlingen mellom senter og omland internt i Hedmarks regioner. Det er langpendlingen som står for den store forskjellen mellom kjønnene når det gjelder pendling.

Utdanningsnivå

Tabell 7.1 over viser at *kvinner* med høy utdanning pendler oftere enn andre kvinner, bortsett fra i Tynset der utdanning ikke spiller noen rolle for pendlingsgraden. For menn derimot, er sammenhengen ikke særlig klar. Det er bare i Hamar, Tynset og Hamars omland at menn med høy utdanning pendler mer enn andre menn.

Tabell 7.2 viser at folk med høy utdanning som regel er i mindretall blant pendlerne. Dette er naturlig siden de også er i mindretall blant sysselsatte totalt sett. Unntak fra denne regelen er *kvinner* som pendler fra Elverum og Hamar. Tabellen viser at de med høy utdanning er overrepresentert blant kvinner som pendler, spesielt i Elverum og Hamars omland. I de øvrige regionene er sammenhengen ikke signifikant hver region sett for seg, men sett under ett kan vi si at kvinner med høy utdanning har større tilbøyelighet til å pendle enn andre kvinner.

Tabell 7.2 Andel høyt utdannede blant sysselsatte totalt og pendlere, etter kjønn.

	Andel menn med høy utdanning blant		Andel kvinner med høy utdanning blant	
	sysselsatte totalt	pendlere	sysselsatte totalt	pendlere
Kongsvinger	20	16	28	31
Hamar	36	42	42	53
Elverum	27	24	36	52
Tynset	21	36	34	33
Kongsvinger omland	14	14	20	25
Hamars omland	20	24	26	30
Elverums omland	23	16	25	32
Tynsets omland	14	12	35	46

Kilde: SSBs flyttehistoriemateriale

For *menn* viser tabell 7.2 at det bare er blant pendlere fra Tynset, Hamar og Hamars omland at de med høy utdanning er overrepresentert. Av disse er det bare i Tynset at sammenhengen er signifikant. I omlandet til Elverum er det i utpreget grad motsatt – antakelig som følge av den spesielle situasjon at offiserer ved Rena Leir utgjør en stor andel av menn med høy utdanning i dette området. Alt i alt er det bare i Tynset at menn med høy utdanning har større tendens til å pendle enn andre menn.

For *øvrige* går det fram av tabell 7.2 at det er store forskjeller mellom kvinner og menn og mellom regioner når det gjelder andelen sysselsatte med høy utdanning. I alle regioner er det flere kvinner enn menn med høy utdanning blant de sysselsatte. Kjønnforskjellene er ekstreme i Tynset-regionen. Flest sysselsatte med høy utdanning har Hamar, Elverum, Tynset og Elverums omland. Færrest med høy utdanning er det i Kongsvingers omland, Kongsvinger og de øvrige omland.

Utdanningsnivå har også betydning for pendlingsavstand. Totalt sett er det få kvinner som pendler over lang avstand, men de som gjør det har stor sannsynlighet for å ha høy utdanning. Kvinner med høy utdanning pendler oftere til Osloregionen enn andre kvinner. For menn er ser vi ingen signifikant sammenheng mellom langpendling og høy utdannelse – snarere tvert imot.

7.3 I hvilke regioner pendles det mest, og hvor hen?

Det pendles mest i Kongsvinger- og Hamar-regionene (se tabell 7.3 bakerst i kapitlet). Her pendler litt over halvparten av mennene og drøyt 40 prosent av kvinnene bosatt i omlandet. Også fra sentrene Kongsvinger og Hamar er pendlingen høy, med drøyt 40 prosent utpendling for menn og 30-35 prosent for kvinner. Det er stor forskjell mellom disse to regionene på den ene siden og de to Østerdals-regionene på den annen. Fra Elverum pendler kun hver tredje mann og hver femte kvinne. Utpendlingen fra Elverum er lavere enn gjennomsnittet for kommunene i landet som helhet, spesielt for kvinner. Fra Elverums omland pendler imidlertid hver fjerde av begge kjønn, og dette er likt med landsgjennomsnittet for kvinner. I Tynset pendler hver fjerde mann og hver sjettede kvinne. Fra Tynsets omland pendler det betydelig flere, omtrent 40 prosent av mennene og 30 prosent av kvinnene.

Pendling mellom senter og omland

Det pendles naturlig nok mer fra omlandene enn fra sentrene. Størst innpendling fra eget omland har Hamar, som sysselsetter hver fjerde av omlandets yrkesaktive befolkning. Tilsvarende sysselsetter Kongsvinger hver sjettede fra omlandet, Tynset hver åttende og Elverum hver tiende fra eget omland. Det er ingen forskjell i pendlingen inn til regionsentrene etter kjønn.

I Hamar-regionen er pendlingsstrømmene fra omland til senter og omvendt relativt sett like store. Mer enn hver fjerde sysselsatt av begge kjønn bosatt på Hamar, pendler til en annen kommune i fylket. Det meste av dette er pendling til eget omland. Fra de andre tre sentrene pendler omkring 15 prosent av de sysselsatte mennene til andre kommuner i fylket. For kvinner er tilsvarende andel litt lavere.

Store kjønnsforskjeller i langpendling

Den store forskjellen mellom kvinner og menn når det gjelder pendling kommer først og fremst til syne når vi ser på pendlingen til Oslo-regionen. Mer enn hver fjerde sysselsatte mann bosatt i Kongsvinger-regionen pendler til hovedstadsområdet. Fra Hamar- og Elverum-regionen gjelder det hver tiende, og fra Tynset-regionen kun hver fjortende mann. Det er ingen forskjell mellom senter og omland når det gjelder menns pendling til Oslo-området. For kvinner er bildet noe annerledes. Pendlingen til Oslo-regionen er lav for kvinner fra alle regioner unntatt Kongsvinger-regionen, der hver femte kvinne bosatt i senteret og hver sjettede i omlandet pendler til Oslo-regionen. I de andre regionene er det færre enn hver tjuende sysselsatte kvinne som har arbeid i Oslo-regionen. For kvinner i Hedmark er det altså bare de som bor i Kongsvinger-regionen, som gjør seg nytte av Oslo-regionens arbeidsmarked.

Det er en viss utpendling til andre fylker fra Hedmark. I størst grad gjelder dette fra Tynset-regionen, hvor omtrent hver tiende mann og kvinne bosatt i omlandet pendler til Sør-Trøndelag. Fra senterkommunen Tynset er imidlertid utpendlingen liten også den veien. Fra Hamar-regionen pendles det en del ut av fylket, hver tolvte bosatt i omlandet av begge kjønn er sysselsatt i Oppland. Fra Hamar pendles det derimot ikke så mye ut av fylket, og det gjør det heller ikke fra Elverum- og Kongsvinger-regionen.

Dette avsnittet har vist at pendlingsmønsteret varierer med kjønn og regionenes geografiske lokalisering i forhold til store arbeidsmarkeder: Kongsvinger-regionen har størst utpendling til Oslo-regionen. Hamar-regionen har størst interntpendling. Tynset-regionen har størst pendling ut av fylket ellers. Elverum-regionen har minst pendling totalt.

7.4 Hvem pendler mest, lokalbefolkningen eller innflyttere?

Bofaste pendler minst

Generelt er det slik at tilbakeflyttere og innflyttere pendler mer enn de bofaste (se tabell 7.3 bakerst i kapitlet). I Hedmark er det ett unntak fra regelen om at de bofaste pendler minst. Det gjelder menn som bor i Elverums omland. I dette området er det nyinnflytterne fra Oslo/Bærum som pendler minst. Dette henger sammen med den tidligere nevnte relokaliseringen av arbeidsplasser fra Gardermoen til Rena Leir.

Ellers har det stor flertall av bofaste, både menn og kvinner i alle regioner, jobb i hjemkommunen. Av de bofaste er det menn i Kongsvingers omland som pendler mest (dvs. bare 55 prosent sysselsatt i egen kommune). Menn fra dette området er for øvrig de som flytter minst i Hedmark. Kanskje har mange kunnet unngå flytting på grunn av kort avstand til arbeidsmarkedet i Oslo-området? I motsatt ende av fylket ligger Tynset, hvor dagpendlingsalternativene er langt færre. Menn fra Tynset er imidlertid også blant de mest bofaste i fylket, samtidig som de ligger i bunn av pendlingsskalaen.

Blant bofaste kvinner er det, i tråd med hovedtrekkene i pendlingsmønsteret, de fra Elverum som pendler minst og de fra Kongsvingers omland som pendler mest.

Noen tilbakeflyttere pendler mer enn andre

Det er som regel også forskjeller i pendlingstilbøyelighet etter hvor innflytterne kommer fra, derfor har vi skilt ut de som har bodd i Oslo før flytting til Hedmark og de som ikke har det. Her tar vi for oss tilbakeflytterne og spør om de som har vært bosatt i Oslo/Bærum oftere pendler til Oslo-regionen enn andre tilbakeflyttere.

En slik sammenheng finner vi for:

- Menn fra *Kongsvingers omland* (og i noe mindre grad for kvinner til dette området)
- Menn fra *Elverum*
- Menn fra *Elverums omland*
- Kvinner fra *Kongsvinger*
- Kvinner og menn fra *Hamar*
- Menn fra *Hamars omland*
- Menn fra *Tynsets omland*

Menn flyttet tilbake fra Oslo til Hamars omland, pendler mer til Oslo-regionen, men de pendler ikke mer totalt sett enn tilbakeflytterne som ikke har vært i Oslo. De siste pendler mer både til Hamar, andre steder i Hedmark og ut av fylket. På Tynset er det ingen effekt på pendling av Oslo-opp holdene, men for tilbakeflytterne til de andre kommunene i Nord-Østerdalen er det en viss effekt for menn, både når det gjelder pendling til Hamar og til Oslo

Flyttere fra Oslo/Bærum pendler oftere til Osloregionen enn andre nyinnflyttere

Sammenhengen mellom det å ha bodd i Oslo/Bærum før flytting til Hedmark, og arbeidspendling til Oslo-regionen er sterk for nyinnflytterne til disse områdene.

- *Kongsvinger*: effekten er sterk både for kvinner og menn
- *Kongsvingers omland*: effekten er sterk både for kvinner og menn
- *Hamar*: effekten sterk for kvinner, noe svakere for menn
- *Hamars omland*: effekten er sterk både for kvinner og menn
- *Elverum*: effekten av Oslo-opp holdene gjør seg sterkest gjeldene for menn

I Elverums omland og i Tynset-regionen er det ingen slik Oslo-effekt å spore for sammenhengen mellom nyinnflytting og pendling, snarere tvert i mot.

Denne analysen gir en pekepinn på at de områdene som ligger innenfor dagpendleravstand til Oslo-regionenes arbeidsmarked, kan vinne på å få bostedsmotiverte flyttere, både tilbakeflyttere og nyinnflyttere. Mannlige tilbakeflytterne synes i så måte å være de som strekker seg lengst; de pendler til Hamar og Oslo-området helt fra Nord-Østerdalen. Østerdalen har altså noe å vinne på pendlingsvillige tilbakeflyttere. Østerdalen har, med unntak for Elverum, vanskelig for å rekruttere nyinnflyttere som pendler.

Hvem pendler mest av tilbakeflyttere og nyinnflyttere?

Sentrene Hamar og Tynset skiller seg ut som de stedene der nyinnflyttede *menn* i større grad arbeider i bostedskommunen enn det tilbakeflytterne gjør. På Elverum er det ingen forskjell, mens det i Kongsvinger i utpreget grad er motsatt. For kvinner i sentrene, unntatt Elverum, jobber tilbakeflytterne i større grad enn nyinnflytterne i bostedskommunen. I tre av omlandene, ikke Elverum-regionen, arbeider også tilbakeflytterne i større grad i bostedskommunen enn nyinnflytterne. Elverum-regionen har i hovedsak et annet mønster enn de øvrige, muligens skyldes det de nevnte innflytterne til Åmot (Rena leir). Antakelig skyldes det også at regionen ikke har grenser ut av fylket, annet enn mot Sverige. Pendling dit har vi ikke sett på.

7.5 Litt om flyttebevegelsene til 1965-69 kohorten i Hedmark

Alle regionene, inkludert sentrene, har netto fraflytting for de årskullene som her er analysert. Høy utflytting er imidlertid et mindre problem enn sviktende innflytting. Ungdom som vokser opp i Hedmark, bidrar ved sin flytting ikke så mye til intern sentralisering av bosettingen i fylket. Flyttetapene over livsløpet skyldes i størst grad lav innflytting utenfra.

Sentrene har netto innflytting fra eget omland og fra andre regioner i fylket, men lav innflytting av folk utenfra fylket gjør at sentrene likevel får en flyttelekkasje totalt sett. I omlandsregionene kommer flyttetapet både som følge av lav innflytting utenfra og som følge av flyttemønsteret internt i fylket. Alle omlandsregionene taper folk til sine sentre når vi følger årskullene på veien fra barn til voksne. Dette tapet er imidlertid lite sammenliknet med forskjellene i lekkasjer ut av fylket i henholdsvis senter og omland. Totalt er tapet minst i Elverum og i Hamar. Det er kun disse to sentrene som har flyttegevinst i forhold til de andre regionene i fylket.

Flertallet av de som vokste opp i fylket, nærmere bestemt to av tre kvinner og enda litt flere menn, bor i Hedmark når de er blitt 30-34 år. Det blir dermed galt å tro at et distriktsfylke som Hedmark mister størsteparten av sin ungdomsbefolkning gjennom flytting. Det er kun for kvinner i Tynset-regionen vi finner færre enn 60 prosent av de som vokste opp i regionen fortsatt boende i fylket, når de er i begynnelsen av 30-årene.

De som er oppvokst i omlandskommunene bor i større grad i fylket som voksne enn de som vokste opp i sentrene. Størst forskjell mellom senter og omland er det i Hamar-regionen. Generelt er det slik at oppvekst i et regionsenter øker sjansen for å forlate fylket. De som har vokst opp på Hamar, har da også i størst grad flyttet ut av Hedmark på varig basis. Hadde det ikke vært for at Hamar fikk så mye av all innflyttingen utenfra, ville kommunen hatt fylkets største flyttetap.

7.6 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett at i alle regioner pendler flytterne mest, spesielt gjelder dette menn. Den høye innflyttingen til Hamar kan ses i lys av at dette senteret har flest pendlingsalternativer. På Hamar er det liten forskjell i pendling mellom bofaste og

nyinnflyttere. Tilbakeflytterne er generelt den gruppen som har høyest tendens til å pendle, spesielt i sentrene. I omlandet til Hamar- og Kongsvinger-regionen, er det imidlertid nyinnflytterne som i størst grad pendler. I omlandet til Elverum pendler nyinnflytterne lite, og som eneste unntak fra hovedregelen pendler nyinnflyttede menn mindre enn de bofaste. Tilbakeflyttere og nyinnflyttere som har vært innom Oslo pendler i de fleste regioner mer enn de øvrige.

Flyttemønsteret til de som vokser opp i Hedmark virker i svært liten grad sentraliserende. Det er innflyttere utenfra fylket som står for sentraliseringen gjennom at de i mye større grad bosetter seg i regionsentrene enn i omlandet. Våre foreløpige analyser *tyder på* at muligheten til å pendle nok har bremsert den interne flyttingen fra omland til senter, og bidratt positivt til innflytting i omlandene, men samtidig har pendlingsmulighetene fra sentrene *kanskje* økt innflyttingen til disse i enda større grad. Totalt sett *kan* den økte pendlingen altså ha ført til økt sentralisering internt i fylket, men også til økt bosetting. Sammenhengen mellom flytting, jobb, og pendling er imidlertid komplisert, og det ligger ikke innenfor dette prosjektets rammer å gi noen fullstendig analyse av denne. Med dette arbeidet har vi imidlertid tatt et første steg, og lagt til rette datamateriale for videre analyse av sammenhengen mellom flytting og pendling, og betydningen for regional utvikling.

Tabell 7.3.

Antall bosatte i alt, og antall bofaste, tilbakeflyttere og nyinnflyttere til kommuner i Hedmark. De som hadde flyttet fordelt på om de hadde bodd i Oslo/Bærum eller ikke. Sysselsettingsprosent og pendlingsmønstre for hver gruppe. Årskull født 1965-69, fulgt fra de var 15 til 30/34 år.

Tabell 7.3 består av en tabell for hver region. Hver regiontabell har fire bolker som viser hvordan henholdsvis kvinner og menn født 1965-69 bosatt i sentre og omland, fordeler seg på bofaste, tilbakeflyttere og nyinnflyttere. For tilbakeflytterne og nyinnflytterne er det spesifisert hvor mange som har bodd i Oslo/Bærum, og hvor mange som ikke har gjort det. Første linje i hver bolke viser absolutte tall. Eksempel: Av de 587 mennene som bodde i Kongsvinger og var i første halvdel av 30-årene, hadde 285 vært bofaste, 110 var tilbakeflyttere – av disse hadde 19 vært i Oslo/Bærum, og 192 var nyinnflyttere - hvorav 32 hadde bodd i Oslo/Bærum.

På neste linje (andel sysselsatte) vises hvor stor prosentandel som var i jobb ved utgangen av aldersfasen. For alle grupper – totalt, bofaste og flyttegruppene – vises pendlingsmønsteret i kolonnene (sysselsatte etter arbeidssted). Av alle de 587 mennene i Kongsvinger var 85 prosent sysselsatt. Av de som var sysselsatt, jobbet 60 prosent i Kongsvinger, 13 prosent i en annen kommune i Hedmark, 27 prosent i Oslo-regionen og kun en prosent et sted utenfor fylket. Vi ser at bofaste menn i større grad enn både tilbakeflyttere og nyinnflyttere, jobber i bostedskommunen (Kongsvinger). Det er størst forskjell i pendlingsmønster mellom tilbakeflyttere og nyinnflyttere som har bodd i Oslo/Bærum. Svært mange nyinnflyttere har jobb i Oslo-regionen (58 prosent). Av de mennene som ikke har bodd i Oslo/Bærum, er det tilbakeflytterne som i størst grad pendler til Oslo-regionen (31 prosent).

For omlandsregionene inneholder pendlingskolonnen en linje til, siden pendlingen til regionsenteret også er skilt ut. Eksempel: Det er kun Kongsvinger-omlandet som har mer pendling til Oslo-regionen enn til eget regionsenter. Av mennene jobber 15 prosent i Kongsvinger og 26 prosent i Oslo-regionen. Nær halvparten (48 prosent) jobber i hjemkommunen, 9 prosent i en annen kommune i fylket enn regionsenteret, og en prosent utenfor fylket og ikke i Oslo-regionen.

Kilde: Statistisk sentralbyrås koblede flytتهhistoriemateriale, hentet fra Grimsrud & Sørli 2004

Tabell 7.3 går over fire sider.

KONGSVINGER-REGIONEN

<i>Kongsvinger, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	587	285	19	91	32	160
Andel sysselsatte	85	88	84	75	75	86
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	60	70	62	62	38	64
- annen Hedmarkskommune	13	9	6	4	4	14
- Osloregionen	27	18	31	31	58	21
- landet ellers	1	3	0	3	0	1

<i>Kongsvinger, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	560	188	47	83	64	178
Andel sysselsatte	71	77	74	76	62	65
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	67	74	60	76	53	72
- annen Hedmarkskommune	13	9	11	10	7	15
- Osloregionen	20	17	29	14	40	13
- landet ellers	0	1	0	0	0	0

<i>Kongsvingers omland, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	1068	602	39	126	47	254
Andel sysselsatte	85	90	90	83	70	79
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	48	55	14	47	33	39
- eget regionsenter	15	12	31	19	15	19
- annen Hedmarkskommune	9	9	6	6	3	13
- Osloregionen	26	23	46	28	45	27
- landet ellers	1	1	3	0	3	1

<i>Kongsvingers omland, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	946	349	73	128	76	320
Andel sysselsatte	68	72	70	73	55	64
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	58	70	51	55	43	50
- eget regionsenter	17	10	18	25	24	21
- annen Hedmarkskommune	8	6	12	8	5	11
- Osloregionen	16	13	20	13	29	18
- landet ellers	1	0	0	0	0	1

Kilde: Statistisk sentralbyrås koblede flyttemateriale, hentet fra Grimsrud & Sørli 2004

HAMAR-REGIONEN

<i>Hamar, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	852	223	53	171	64	341
Andel sysselsatte	85	84	89	82	87	85
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	57	62	45	54	60	56
- annen Hedmarkskommune	29	27	19	30	22	33
- Osloregionen	11	9	32	11	16	8
- landet ellers	3	2	4	6	2	3

<i>Hamar, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	810	143	58	161	82	366
Andel sysselsatte	76	78	67	78	74	75
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	66	73	62	69	48	67
- annen Hedmarkskommune	27	20	18	28	39	28
- Osloregionen	5	6	21	2	10	3
- landet ellers	2	1	0	1	3	2

<i>Hamars omland, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	1941	949	72	331	84	505
Andel sysselsatte	87	87	89	87	87	86
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	49	63	41	39	27	33
- eget regionsenter	25	20	25	30	30	32
- annen Hedmarkskommune	7	5	3	9	5	12
- Osloregionen	11	6	28	13	27	12
- landet ellers	8	6	3	9	10	10

<i>Hamars omland, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	1830	642	115	298	136	639
Andel sysselsatte	72	77	71	68	65	70
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	56	70	59	53	36	44
- eget regionsenter	26	19	29	31	27	31
- annen Hedmarkskommune	7	4	0	5	8	12
- Osloregionen	4	2	5	3	16	3
- landet ellers	8	4	7	8	13	10

Kilde: Statistisk sentralbyrås koblede flyttehistoriemateriale, hentet fra Grimsrud & Sørliie 2004

ELVERUMSREGIONEN

<i>Elverum, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	633	305	30	58	45	195
Andel sysselsatte	82	84	87	66	80	83
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	68	73	50	66	56	66
- annen Hedmarkskommune	18	18	16	23	9	20
- Osloregionen	11	7	27	8	36	10
- landet ellers	3	2	8	3	0	4

<i>Elverum, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	596	205	52	62	67	210
Andel sysselsatte	74	72	69	58	69	76
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	83	89	75	75	78	82
- annen Hedmarkskommune	13	10	17	25	18	12
- Osloregionen	2	1	6	0	2	2
- landet ellers	2	0	3	0	2	4

<i>Elverums omland, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	709	335	35	98	52	189
Andel sysselsatte	81	79	86	82	87	80
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	73	77	43	68	87	70
- eget regionsenter	9	9	23	15	2	7
- annen Hedmarkskommune	6	5	3	8	4	10
- Osloregionen	10	8	23	10	4	13
- landet ellers	1	1	7	0	2	1

<i>Elverums omland, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	605	199	59	80	71	196
Andel sysselsatte	64	65	64	56	56	68
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	75	80	71	71	78	71
- eget regionsenter	11	8	11	18	10	11
- annen Hedmarkskommune	9	6	8	4	5	15
- Osloregionen	4	5	11	4	5	2
- landet ellers	1	1	0	2	3	1

Kilde: Statistisk sentralbyrås koblede flyttehistoriemateriale, hentet fra Grimsrud & Sørliie 2004

TYNSET-REGIONEN

<i>Tynset, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	191	106	10	22	7	46
Andel sysselsatte	85	89	90	95	57	76
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	74	81	67	62	75	66
- annen Hedmarkskommune	16	15	11	29	0	14
- Osloregionen	6	2	0	10	25	3
- landet ellers	5	2	22	0	0	17

<i>Tynset, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	152	42	4	25	15	66
Andel sysselsatte	86	86	100	92	93	82
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	84	86	100	91	93	76
- annen Hedmarkskommune	11	11	0	4	0	17
- Osloregionen	2	3	0	4	0	2
- landet ellers	3	0	0	0	7	5

<i>Tynsets omland, menn</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	305	158	17	43	7	80
Andel sysselsatte	89	89	88	86	100	87
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	62	73	40	51	57	51
- eget regionsenter	12	7	7	14	29	20
- annen Hedmarkskommune	7	6	33	8	0	4
- Osloregionen	8	8	13	3	0	10
- landet ellers	11	6	7	24	14	14

<i>Tynsets omland, kvinner</i>	Alle	Bofaste	Tilbakeflyttere		Nyinnflyttere	
			via Oslo	ikke via Oslo	via Oslo	ikke via Oslo
Antall	283	71	20	45	10	137
Andel sysselsatte	78	86	75	69	90	76
Andel sysselsatte med arbeidssted i:						
- bostedskommune	69	74	80	61	56	68
- eget regionsenter	14	8	13	16	11	16
- annen Hedmarkskommune	7	7	7	10	11	7
- Osloregionen	1	2	0	0	0	2
- landet ellers	9	10	0	13	22	7

Kilde: Statistisk sentralbyrås koblede flyttemateriale, hentet fra Grimsrud & Sørli 2004

Referanser

NOU 2000:22 *Om oppgavefordelingen mellom stat, region og kommune*
Kommunal og regionaldepartementet.

SIKA Rapport 2001:3 *Infrastruktur och regional utveckling*
SIKA, Stockholm 2001

NUTEK. (2001) *Regionförstoring. Hur kan åtgärder i transportsystemet bidra till vidgade lokala arbetsmarknadsregioner?*NUTEK Stockholm

Berg, N.G; Dale, B.; Lysgård, H.K. & Löfgren, A. (red.). 2004. *Mennesker, steder og regionale endringer*. (Foreløpig tittel. Kommer på Tapir forlag våren 2004)

Grimsrud, G.M & Sørli, K. 2004. Flytting og bosetting, jobb og pendling. Kapittel 6 i: Berg, N.G; Dale, B.; Lysgård, H.K. & Löfgren, A. (red.). *Mennesker, steder og regionale endringer*. (Foreløpig tittel. Kommer på Tapir forlag våren 2004)

Engesæter, P. (2000): Attraktive tettsteder i distriktene? Analyse med tre eksempler fra Hedmark. ØF-rapport nr 2000/06

Fauske, H. (2001): Kvifor flyttar ungdom? I: Heggen, K., Myklebust, J.O. & Øia, T. (red.): *Ungdom. I spenninga mellom det lokal og det globale*. Det Norske Samlaget. Oslo 2001.

Grimsrud, G.M. (2000): Kvinner på flyttefot. ØF-rapport nr 2000/13

Orderud, O.I. & Onsager, K. (1998): *Flytting – mønstre og årsaker. En kunnskapsoversikt*. NIBR. Prosjektrapport 1998:6.

Skjeggedal, T., Engesæter, P., Amdam, J. 2000: *Tettsteder i distriktene – situasjon og muligheter*. Nord-Trøndelagsforskning, Østlandsforskning og Møreforskning.

8 Vedlegg

Pendlings og flyttematriser

Pendlingsmatrise 1990

Arbeidstgere 16-74 år etter arbeidssteds- og bostedskommune

Pendlingsmatrise. 2. kvartal 1990

Arbeidsstedskommune

Bostedskommune

I alt	Arbeidsstedskommune																																													
	7E+05	1E+05	Akershus - Øvre Romerike	Øvre Romerike	0301 Oslo	Glåmdalsregionen	0402 Kongsvinger	Hamarrregionen	0403 Hamar	0412 Ringsaker	0415 Løten	0417 Stange	0418 Nord-Odal	0419 Sør-Odal	0420 Eidskog	0423 Grue	0425 Åsnes	0426 Våler	Sør-Østerdalsregionen	0427 Elverum	0428 Trysil	0429 Åmot	0430 Stor-Elvdal	0432 Rendalen	0434 Engerdal	Fjellregionen	0436 Tolga	0437 Tynset	0438 Alvdal	0439 Folldal	0441 Os	S-Gudbrandsdalen	0501 Lillehammer	Gjøvik-Land-Toten	0502 Gjøvik	N-Gudbrandsdalen	Midt-Gudbrandsdalen	Hadeland	Valdres	1601 Trondheim	Rest- S-Trøndelag	1640 Røros	1644 Holtålen	Landet for øvrig		
Akershus-Øvre Romerike	2E+05	83380	610	72692	87	43	128	82	28	6	12	10	7	2	0	23	2	31	18	8	2	1	0	2	11	0	3	5	0	0	34	29	65	46	16	6	40	19	228	9	3	0	7807			
Øvre Romerike	27567	4107	13770	7416	273	77	38	29	4	1	4	38	157	0	0	0	1	8	3	1	2	0	0	2	4	0	1	1	0	0	6	6	29	18	0	2	29	4	27	2	2	0	1852			
0301 Oslo	2E+05	16856	303	2E+05	81	30	131	76	38	0	17	8	17	5	6	12	3	40	25	5	3	5	0	2	15	0	5	4	0	0	75	71	70	45	17	16	61	21	270	14	5	1	6285			
Glåmdalsregionen	20543	529	434	2200	16268	6815	215	167	20	5	23	1077	1917	1588	1534	2232	1105	289	277	6	3	3	0	0	9	1	0	6	0	0	5	5	16	12	1	0	5	1	16	2	2	0	553			
0402 Kongsvinger	7002	133	84	727	5740	5284	73	61	7	1	4	19	246	106	69	16	0	38	37	1	0	0	0	0	4	1	0	2	0	0	2	2	9	5	1	0	1	0	6	2	1	0	182			
Hamarrregionen	32049	394	108	1304	123	17	27715	12212	9357	1272	4874	13	4	1	3	2	83	545	511	8	21	5	0	0	16	0	5	8	0	1	705	700	324	277	9	8	14	5	26	1	2	0	752			
0403 Hamar	10504	117	26	491	19	4	9204	7337	743	93	1031	2	2	0	1	1	9	197	178	4	13	2	0	0	5	0	2	2	0	0	50	49	61	54	5	2	2	1	11	0	1	0	313			
0412 Ringsaker	12122	96	10	356	75	4	10438	1878	8229	25	306	1	0	1	2	0	67	40	36	1	3	0	0	0	7	0	1	4	0	1	632	628	229	195	3	5	9	2	5	1	1	0	214			
0415 Løten	2647	54	5	121	11	3	2134	757	97	1025	255	1	1	0	0	1	5	224	217	2	3	2	0	0	1	0	0	1	0	0	5	5	4	4	0	0	1	0	2	0	0	0	85			
0417 Stange	6776	127	67	336	18	6	5939	2240	288	129	3282	9	1	0	0	0	2	84	80	1	2	1	0	0	3	0	2	1	0	0	18	18	30	24	1	1	2	2	2	8	0	0	140			
0418 Nord-Odal	1988	77	127	382	1327	171	35	19	5	0	11	1007	143	0	3	2	1	3	2	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2	2	0	2	0	0	2	0	1	0	0	0	31	
0419 Sør-Odal	2821	127	194	396	2032	492	20	16	0	1	3	49	1482	5	3	1	0	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	43			
0420 Eidskog	2356	92	5	161	2030	528	17	16	3	0	0	0	28	1473	1	0	0	10	8	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	39		
0423 Grue	1904	31	10	162	1636	246	13	10	2	1	0	2	4	2	1255	117	10	24	23	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2	2	0	0	1	0	4	0	0	0	0	20			
0425 Åsnes	2893	42	11	257	2427	81	26	23	1	1	1	0	12	2	184	1982	166	61	57	4	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	65
0426 Våler	1579	27	3	115	1076	13	31	22	4	1	4	0	2	0	19	114	928	149	146	0	3	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	173	
Sør-Østerdalsreg.	12431	150	25	659	146	14	675	425	82	77	91	0	5	2	4	32	89	10253	5440	2119	1287	934	22	473	49	2	10	11	1	3	21	21	20	13	0	4	2	3	13	1	0	0	410			
0427 Elverum	6791	93	16	334	134	9	536	307	75	76	78	0	3	0	4	31	87	5311	5244	11	43	10	2	3	6	1	1	1	1	1	14	12	8	0	3	0	3	6	1	0	0	0	322			
0428 Trysil	2447	21	3	153	6	2	56	44	3	0	9	0	2	1	0	1	0	2164	71	2066	13	1	0	13	1	0	1	0	0	3	3	2	2	2	0	1	2	0	1	0	0	0	34			
0429 Åmot	1541	29	3	108	3	2	50	44	2	1	3	0	0	0	0	1	1300	101	5	1187	7	6	0	7	0	0	1	0	0	2	2	6	3	0	0	0	0	0	3	0	0	0	30			
0430 Stor-Elvdal	1100	7	2	43	3	1	25	23	1	0	1	0	0	1	0	0	1	971	20	0	35	916	11	0	22	1	4	6	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	22	
0432 Rendalen	672	5	2	18	1	0	15	12	2	0	1	0	0	0	1	0	0	59	10	1	3	45	516	0	561	1	30	13	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	3	0	1	0	6	
0434 Engerdal	552	0	1	21	0	0	8	7	1	0	0	0	0	0	0	0	507	4	37	9	0	3	457	13	0	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Fjellregionen	8462	64	7	173	1	0	86	66	12	1	7	0	0	0	1	0	0	91	27	3	6	51	522	4	7556	440	2086	791	465	479	10	8	4	3	149	1	0	3	145	30	2175	598	142			
0436 Tolga	537	3	2	14	0	0	9	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	5	0	0	0	0	1	490	381	82	7	0	12	0	0	0	0	1	0	0	0	2	1	8	0	9			
0437 Tynset	1971	12	1	45	0	0	28	18	6	1	3	0	0	0	0	0	11	8	0	1	0	5	2	1835	18	1744	60	1	4	3	2	0	0	1	0	0	1	9	7	3	0	18				
0438 Alvdal	899	5	0	19	0	0	19	13	3	0	3	0	0	0	0	0	4	1	0	0	3	0	0	835	2	154	671	7	1	2	2	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	12	
0439 Folldal	700	6	0	19	0	0	6	5	1	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	1	1	0	1	1	0	1	501	1	19	25	456	0	1	1	1	143	1	0	0	2	2	0	15			
0441 Os	659	8	1	10	0	0	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	4	1	1	1	1	1	0	0	601	26	37	14	1	425	0	0	1	1	0	0	2	6	0	96	2	21				
S-Gudbrandsdalsreg	13407	151	8	541	2	2	444	89	342	4	9	0	0	0	0	0	10	5	2	1	1	0	1	2	0	0	1	0	0	11157	8845	309	288	26	105	4	6	26	3	1	0	613				
0501 Lillehammer	9496	96	6	371	2	2	355	60	283	4	8	0	0	0	0	0	10	5	2	1	1	0	1	2	0	0	1	0	0	7848	7650	243	228	12	34	3	5	20	3	1	0	486				
Gjøvik-Land Toten	25863	285	37	1082	10	5	375	127	240	5	3	0	0	1	0	3	1	13	12	0	0	1	1	0	4	0	2	1	0	483	467	22893	10990	4	16	137	54	19	0	0	451					
0502 Gjøvik	10432	75	9	363	3	1	250	85	160	2	3	0	0	0	0	2	0	7	7	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	369	358	9157	8286	1	9	7	3	6	0	0	171					
N-Gudbrandsdalsreg	6755																																													

Arbeidstagerne 16-74 år etter arbeidssteds- og bostedskommune.

Pendlingsmatrise. 4. kvartal 1997

Arbeidsstedskommune

Bostedskommune

66918

I alt	Arbeidsstedskommune																																												
	I alt	Akershus - Øvre Romerike	Øvre Romerike	0301 Oslo	Glåmdalsregionen	0402 Kongsvinger	Hamarregionen	0403 Hamar	0412 Ringsaker	0415 Løten	0417 Stange	0418 Nord-Odal	0419 Sør-Odal	0420 Eidskog	0423 Grue	0425 Åsnes	0426 Våler	Sør-Østlandsregionen	0427 Elverum	0428 Trysil	0429 Åmot	0430 Stor-Elvdal	0432 Rendalen	0434 Engerdal	Fjellregionen	0436 Tolga	0437 Tynset	0438 Alvdal	0439 Folldal	0441 Os	S-Gudbrandsdalen	0501 Lillehammer	Gjøvik-Land-Toten	0502 Gjøvik	N-Gudbrandsdalen	Midt-Gudbrandsdalen	Hadeland	Valdres	1601 Trondheim	Rest- S-Trøndelag	1640 Røros	1644 Holtalen	Lander for øvrig		
I alt	8E+05	2E+05	19295	3E+05	17558	7292	31886	14013	11257	1588	5028	1110	2207	1425	1634	2492	1398	12368	7182	2272	1508	977	535	429	8262	482	2311	783	502	493	15140	12159	26258	12831	6709	4669	7392	6465	77996	30982	2523	633	18944		
Akershus-Øvre Romerike	2E+05	97046	1126	78803	114	52	120	60	49	1	10	5	21	9	7	18	2	26	17	4	3	2	0	0	11	0	2	2	1	1	50	45	92	55	21	25	55	17	426	19	3	2	6064		
Øvre Romerike	30661	4901	16421	8377	291	105	59	27	14	0	18	27	153	2	2	1	1	14	11	3	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	15	12	64	24	2	5	21	5	51	4	1	0	430		
0301 Oslo	2E+05	23731	501	2E+05	91	47	174	95	53	1	25	6	22	4	10	2	0	53	34	7	6	3	1	3	16	0	6	2	2	2	80	75	134	99	16	23	57	24	673	23	3	0	5243		
Glåmdalsregionen	20973	789	576	2178	16472	6876	255	161	46	11	37	1035	1941	1395	1590	2403	1232	301	284	9	5	3	1	0	7	0	4	0	0	29	25	48	43	1	1	4	3	30	4	2	0	275			
0402 Kongsvinger	6946	242	117	709	5639	5118	60	46	9	0	5	33	264	97	92	31	4	21	20	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	5	6	21	19	1	0	2	0	13	0	0	0	113	
Hamarregionen	33959	551	146	1642	104	57	28549	12395	9980	1459	4715	5	8	0	5	8	21	866	814	11	33	7	2	1	21	1	5	7	2	1	921	894	545	455	5	21	16	3	98	9	3	0	462		
0403 Hamar	11128	191	38	585	30	18	9576	7358	1037	137	1044	1	0	0	2	2	7	289	261	4	22	2	1	0	11	1	4	1	2	0	80	80	127	114	3	1	7	1	36	2	2	0	151		
0412 Ringsaker	12904	155	24	512	20	15	10735	1946	8375	84	330	0	0	0	1	0	4	64	59	1	2	2	1	0	6	0	1	3	0	1	813	786	353	289	2	16	5	1	37	5	0	0	156		
0415 Løten	2827	64	15	137	19	4	2195	745	156	1060	234	0	5	0	2	2	6	319	306	5	5	2	0	1	1	0	0	0	0	5	5	14	11	0	2	2	0	4	0	1	0	50			
0417 Stange	7100	141	69	408	35	20	6043	2346	412	178	3107	4	3	0	0	4	4	194	188	1	4	1	0	0	3	0	0	3	0	0	23	23	51	41	0	2	2	1	21	2	0	0	105		
0418 Nord-Odal	2017	85	156	332	1367	196	41	28	6	1	6	939	220	1	6	3	2	4	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	23		
0419 Sør-Odal	3024	192	257	463	2033	550	24	11	9	1	3	54	1412	9	5	3	0	9	8	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3	0	1	1	0	3	2	0	0	33		
0420 Eidskog	2304	120	23	180	1920	598	17	8	5	1	3	3	32	1282	5	0	0	4	2	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	6	6	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	31
0423 Grue	2019	54	8	147	1738	277	22	13	2	0	7	5	5	4	1252	182	13	13	10	3	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	7	6	7	6	0	0	0	0	2	0	1	0	19		
0425 Åsnes	3052	59	12	199	2597	121	48	35	7	2	4	1	5	1	218	2022	229	78	71	2	4	1	1	0	2	0	1	0	0	0	5	5	4	4	0	0	1	0	4	1	0	0	42		
0426 Våler	1611	37	3	148	1178	16	43	20	8	6	9	0	3	1	12	162	984	172	170	1	0	1	0	0	0	2	0	2	0	0	5	5	3	3	0	0	0	2	3	1	0	0	14		
Sør-Østlandsreg.	13216	252	37	645	223	35	812	450	137	104	121	4	0	3	12	43	126	10859	5904	2227	1416	893	34	419	99	5	26	22	2	1	42	39	36	27	3	10	0	2	28	5	9	0	163		
0427 Elverum	7338	118	21	336	195	24	675	358	118	95	104	3	0	0	8	40	120	5817	5689	31	84	11	3	2	8	0	2	1	1	0	31	28	29	22	3	2	0	0	9	1	1	0	93		
0428 Trysil	2547	55	3	141	12	5	49	33	5	1	10	0	0	2	3	1	1	2244	81	2131	11	5	0	16	1	0	1	0	0	4	4	1	0	0	2	0	0	6	2	0	0	27			
0429 Åmot	1667	46	9	92	8	4	56	34	10	8	4	1	0	0	0	1	2	1400	112	14	1257	16	4	1	22	0	4	11	0	0	3	3	2	1	0	0	0	2	6	1	3	0	20		
0430 Stor-Elvdal	1116	28	2	54	3	1	24	19	3	0	2	0	0	0	0	2	925	14	1	51	858	25	1	47	1	12	7	1	0	0	0	3	3	0	6	0	0	5	1	1	0	18			
0432 Rendalen	691	8	0	37	5	4	9	6	2	0	1	1	0	0	0	0	0	61	6	0	5	49	482	1	558	4	55	15	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	9		
0434 Engerdal	548	5	2	22	5	1	8	6	1	0	1	0	0	1	1	1	1	473	8	50	13	3	2	399	21	4	7	3	0	1	4	4	1	1	0	0	0	0	0	2	0	4	0	5	
Fjellregionen	8906	68	3	280	7	6	104	65	30	1	8	1	0	0	0	0	104	29	0	15	55	491	5	7934	473	2233	738	485	483	2	2	8	6	10	2	0	2	188	54	2420	611	140			
0436 Tolga	595	11	0	16	1	1	6	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	3	0	2	0	0	3	528	364	127	8	1	19	0	0	0	0	1	1	0	0	5	6	9	0	12		
0437 Tynset	2120	20	2	56	0	0	29	23	3	0	3	0	0	0	0	0	21	12	0	6	3	7	0	1924	47	1782	67	4	3	1	1	3	3	0	0	0	0	25	8	13	1	31			
0438 Alvdal	900	4	1	69	0	0	17	14	2	1	0	0	0	0	0	0	5	3	0	1	1	1	0	784	7	168	599	8	0	0	0	1	1	0	0	1	5	2	1	0	11				
0439 Folldal	644	7	0	17	1	1	31	7	21	0	3	0	0	0	0	0	5	2	0	1	1	0	1	543	1	35	35	469	0	1	1	2	1	9	0	0	1	8	3	3	0	16			
0441 Os	723	0	0	21	0	0	7	6	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	672	45	44	10	1	413	0	0	1	0	0	0	0	0	9	2	156	3	10			
S-Gudbrandsdalsreg	14965	193	23	645	9	4	517	146	364	0	7	1	1	1	1	0	18	12	2	3	1	2	0	9	0	3	2	0	1	12640	9870	343	297	54	176	17	18	33	6	1	0	264			
0501 Lillehammer	10547	136	20	476	7	3	434	123	305	0	6	1	0	1	1	1	0	16	11	2	3	0	0	6	0	2	2	0	1	8805	8488	300	264	27	68	12	12	26	4	1	0	198			
Gjøvik-Land Toten	27597	308	73	1060	13	5	548	183	343	4	18	0	5	1	0	1	1	8	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	587	563	24271	11427	11	13	191	97	68	0	0	349			
0502 Gjøvik	11287	96	14	397	7	4	366	119	233	4	10	0	3	0	0	0	6	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	460	443	9672	8405	5	4	34	16	35	0	0	0	175			
N-Gudbrandsdalsreg	7293	81	6	339	2	1	34	17	16	0	1	0	1	0	0	0	7	5	0	1	1	0	0	4	0	0	0	4	0	110	99	28	20	6324	148	4	7	31	8	0	0	160			
M-Gudbrandsdalsreg	5406	126	9	346	7	2	39	17	18	0	4	0	1	4	0	0	6	5	0	0	1	0	0	3	0	0	0	1	0	293	201	26	16	203	4206	5	6	14	3	2	0	114			
Hadeland	11175	574	23	2608	5	2	24	12	11	1	0	0	2	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	28	27	208	74	1	1	6581	13	11	3	0	0	1094			
Valdres	7085	116	4	282	1	0	27	14	12	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	29	152	67	1	4	7	6141	7	4	0	0	309		
1601 Trondheim	66792																																												

Arbeidstgere 16-74 år etter arbeidssteds- og bostedskommune
 Pendlingsmatrise. 4. kvartal 2001

Arbeidsstedskommune		Bostedskommune																																											
	I alt	Akershus - Øvre Romerike	Øvre Romerike	0301 Oslo	Glåmdalsregionen	0402 Kongsvinger	Hamarregionen	0403 Hamar	0412 Ringsaker	0415 Løten	0417 Stange	0418 Nord-Odal	0419 Sør-Odal	0420 Eidskog	0423 Grue	0425 Åsnes	0426 Våler	Sør-Østerdalsregionen	0427 Elverum	0428 Trysil	0429 Åmot	0430 Stor-Elvdal	0432 Rendalen	0434 Engerdal	Fjellregionen	0436 Tolga	0437 Tynset	0438 Alvdal	0439 Follidal	0441 Os	S-Gudbrandsdalen	0501 Lillehammer	Gjøvik-Land-Toten	0502 Gjøvik	N-Gudbrandsdalen	Midt-Gudbrandsdalen	Hadeland	Valdres	1601 Trondheim	Rest-S-Trøndelag	1640 Røros	1644 Holtålen	Landet for øvrig		
I alt	8E+05	2E+05	30192	4E+05	17802	7517	32661	14341	11690	1393	5237	1230	2204	1432	1631	2440	1348	12662	7652	2282	1394	882	537	452	8455	466	2479	732	489	546	15719	12742	25986	12765	6774	4553	7738	6554	80738	32153	2571	635	21670		
Akershus-Øvre Romerike	2E+05	98838	3319	80644	110	57	175	97	51	8	19	10	28	6	5	0	4	49	35	5	5	2	0	2	17	0	13	2	0	1	52	48	75	40	13	15	77	16	379	39	0	1	6862		
Øvre Romerike	34942	5059	19773	8961	299	113	87	37	31	2	17	33	147	2	2	1	25	23	0	0	0	0	2	1	0	1	0	1	0	0	16	14	68	29	2	3	33	4	52	11	0	0	548		
0301 Oslo	2E+05	23489	2911	2E+05	102	51	216	121	68	4	23	7	28	5	6	4	1	65	40	8	8	5	2	4	25	0	14	1	1	2	114	110	95	55	11	19	71	23	489	27	4	1	5769		
Glåmdalsregionen	21762	804	955	2404	16475	6950	303	210	45	15	33	1139	1897	1400	1588	2336	1165	395	386	7	1	1	2	0	10	0	6	2	0	0	22	18	32	26	2	1	7	4	40	7	0	0	301		
0402 Kongsvinger	7272	263	258	844	5624	5049	91	70	13	1	7	35	280	115	106	37	2	30	27	3	0	0	1	0	5	0	2	2	0	0	9	9	15	13	1	1	1	1	13	2	0	0	114		
Hamarregionen	35336	575	445	2095	150	92	28684	12399	10106	1264	4915	14	11	0	5	6	22	909	850	14	39	4	0	2	35	0	27	4	1	1	1053	1014	605	492	11	23	18	13	91	13	2	0	616		
0403 Hamar	11608	205	134	872	43	24	9533	7152	1127	131	1123	4	0	0	2	5	8	320	289	7	20	3	0	1	13	0	11	2	0	0	111	109	123	101	0	2	9	4	29	6	0	0	204		
0412 Ringsaker	13316	163	82	588	45	38	10792	2055	8357	35	345	1	2	0	1	0	3	69	63	2	4	0	0	0	9	0	8	0	0	1	873	840	402	328	8	16	3	6	41	4	0	0	215		
0415 Løten	2933	66	36	163	19	5	2205	812	183	944	266	1	5	0	1	0	7	334	319	3	11	1	0	0	6	0	5	0	0	0	20	18	23	19	2	1	2	0	5	0	1	0	51		
0417 Stange	7479	141	193	472	43	25	6154	2380	439	154	3181	8	4	0	1	1	4	186	179	2	4	0	0	1	7	0	3	2	1	0	49	47	57	44	1	4	4	3	16	3	1	0	146		
0418 Nord-Odal	2139	84	231	308	1425	188	45	32	5	0	8	1016	213	2	3	1	2	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3	2	4	0	0	2	0	6	0	0	0	29	
0419 Sør-Odal	3233	228	373	513	2041	600	27	14	6	0	7	69	1358	7	2	3	2	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	2	1	1	0	0	2	2	2	3	0	0	0	33	
0420 Eidskog	2412	103	22	225	2002	688	11	9	2	0	0	9	28	1273	4	0	0	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4	4	0	0	0	0	0	3	2	0	0	33	
0423 Grue	2054	45	35	149	1745	292	25	19	3	0	3	7	8	2	1244	178	14	21	19	2	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	3	2	3	3	0	0	1	0	6	0	0	0	19	
0425 Åsnes	3050	44	20	249	2515	120	53	37	5	10	1	2	8	1	209	1948	227	112	110	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	2	1	1	1	0	1	1	5	0	0	0	0	44	
0426 Våler	1602	37	16	116	1123	13	51	29	11	4	7	1	2	0	20	169	918	217	215	1	1	0	1	0	3	0	2	0	0	0	0	0	5	2	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	29
Sør-Østerdalsreg.	13592	234	85	714	264	36	914	535	168	87	124	2	6	5	13	70	132	10858	6103	2231	1300	795	33	429	88	6	24	13	5	1	54	52	46	33	4	10	2	0	48	3	6	0	0	268	
0427 Elverum	7663	113	49	399	234	24	746	436	122	82	106	1	4	0	11	66	128	5888	5752	42	89	4	2	1	10	0	2	4	1	0	38	38	31	27	2	5	1	0	24	0	1	0	123		
0428 Trysil	2668	45	15	153	14	5	57	38	14	1	4	0	0	5	1	3	0	2261	105	2122	11	1	1	22	3	0	1	1	0	0	8	7	8	4	2	1	1	0	4	2	0	0	94		
0429 Åmot	1657	44	13	87	6	4	65	38	19	2	6	0	0	0	0	0	2	1389	209	23	1145	11	6	1	14	0	6	1	0	0	2	2	5	2	0	1	0	0	5	1	1	0	25		
0430 Stor-Elvdal	1067	26	4	60	6	1	33	15	12	1	5	1	2	0	0	1	1	854	28	0	45	779	24	2	50	3	10	7	4	0	1	0	2	0	0	3	0	0	9	0	2	0	19		
0432 Rendalen	720	13	2	34	6	4	9	5	0	0	4	1	1	0	0	0	0	78	12	2	8	50	482	6	562	2	68	8	2	0	1	1	1	2	1	0	0	3	0	0	3	0	0	8	
0434 Engerdal	537	6	4	15	4	2	13	8	1	1	3	0	0	0	1	0	1	466	9	44	10	0	0	0	11	3	5	0	1	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	2	0	7	
Fjellregionen	9170	82	20	319	14	8	113	65	37	1	10	1	2	0	1	0	2	135	55	3	10	54	494	13	7975	458	2256	691	469	529	9	8	20	13	9	2	1	4	244	99	2476	602	124		
0436 Tolga	583	9	2	27	0	0	6	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	4	2	0	0	0	0	2	505	337	130	5	0	19	3	2	1	0	0	1	0	1	13	2	12	2	9		
0437 Tynset	2161	17	3	91	2	1	40	27	12	0	1	0	1	0	0	0	22	18	0	0	3	11	1	1894	53	1730	60	6	12	0	0	8	7	1	0	1	1	35	12	21	1	34			
0438 Alvdal	926	4	0	75	2	1	22	15	3	1	3	0	0	0	1	0	0	11	9	0	0	1	1	1	793	9	191	577	9	1	0	0	2	1	0	0	0	0	4	3	5	0	10		
0439 Follidal	645	12	5	13	3	1	24	5	18	0	1	0	0	0	0	2	5	2	1	2	0	0	0	0	548	3	54	36	452	0	1	1	3	1	6	0	0	2	8	8	3	0	7		
0441 Os	815	3	1	25	1	1	8	5	2	0	1	0	0	0	0	0	0	9	8	0	0	0	0	1	737	37	50	4	0	438	2	2	4	2	0	0	0	0	0	12	3	208	0	10	
S-Gudbrandsdalsreg	15477	170	46	797	14	5	626	156	454	4	12	2	2	0	3	2	0	23	13	4	4	2	0	0	5	0	3	1	1	0	12777	10029	370	310	51	199	7	36	63	6	0	0	287		
0501 Lillehammer	10948	125	36	599	10	3	516	125	381	2	8	1	1	0	3	2	0	21	12	3	4	2	0	0	4	0	2	1	1	0	8951	8574	306	261	19	74	7	30	38	6	0	0	206		
Gjøvik-Land Toten	28148	278	245	1248	16	2	694	224	450	2	18	0	8	0	0	5	1	22	21	0	0	1	0	0	3	0	1	0	0	1	773	746	23917	11341	8	23	310	1							

Pendling, flytting og bolyst i Hedmark

Prosjektet har kartlagt og analysert pendlings- og flyttestrømmene mellom definerte geografiske områder samt den historiske utviklingen.

Prosjektet har også kartlagt hedmarkingers bolyst.

I tillegg presenterer rapporten også funn mht. flytting og pendling basert på til livsløpsdata. Pendlingsstrømmene for arbeidstakere i Hedmark viser at det er to områder som skiller seg ut;

Oslo og Akershus og Mjøs- Oppland.

Undersøkelsen vedr. bolyst viser at det er svært få som går med konkrete planer om å flytte. Det er små forskjeller mellom regionene.

Livsløpsanalysen viser at i alle regioner pendler inn- og tilbakeflytterne mest, spesielt gjelder dette menn.

Tilbakeflytterne er generelt den gruppen som har høyest tendens til å pendle, spesielt i sentrene.

Tilbakeflyttere og nyinnflyttere som har vært innom Oslo pendler i de fleste regioner mer enn de øvrige

ØF-Rapport nr. 11/2003
ISBN nr. 82-7356-517-3